

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

EĞİTİMDE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Merve ÖNAL

Ankara-2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

EĞİTİMDE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Merve ÖNAL

DANIŞMAN
Doç. Dr. Emel MEMİŞ

Ankara-2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

EĞİTİMDE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN EKONOMİK
BÜYÜMEYE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Emel MEMİŞ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Emel Memiş

Emel Memiş

Doç. Dr. Sevil A. Bahçe

Sevil A. Bahçe

Doç. Dr. Kagan Parmaksız

Kagan Parmaksız

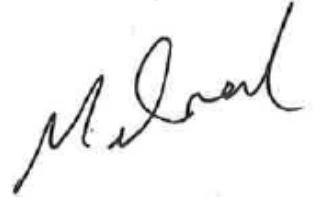
Tez Sınavı Tarihi ..03.05.2017.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(3 /5/2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Merve Önal

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
EKLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE ÇEŞİTLİ SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER ARASINDAKİ İLİŞKİ	6
1.1. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE BÜYÜME, İŞGÜCÜ VE EĞİTİM ARASINDAKİ İLİŞKİ	7
1.2. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	13
1.2.1. Cinsiyet eşitsizliği ile ekonomideki yetenek havuzu arasındaki ilişki	18
1.2.2. Cinsiyet eşitsizliği ile doğurganlık arası ilişki	19
1.2.3. Cinsiyet eşitsizliği ile tasarruf ve gelecek nesillerin insan sermayesi arasındaki ilişki	21
1.2.4. Cinsiyet eşitsizliği ile ücretsiz hane içi emek arasındaki ilişki	24
1.2.5. Cinsiyet eşitsizliği ile kayıt dışılık arasındaki ilişki.....	25
1.2.6. Cinsiyet eşitsizliği ile ücretler arası ilişki	26
1.2.7. Cinsiyet eşitsizliği ile yarı zamanlı çalışma arası ilişki	27
1.2.8. Cinsiyet eşitsizliği ile kültür arasındaki ilişki	29
1.2.9. Cinsiyet eşitsizliği ile üretken varlık ve finansa erişim arası ilişki.....	30
1.2.10. Cinsiyet eşitsizliği ile yönetim ve yolsuzluk arasındaki ilişki.....	32
İKİNCİ BÖLÜM	34
TÜRKİYE'DE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN GÖZLEMLER	34
2.1. TÜRKİYE'NİN CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE İLGİLİ ENDEKSLERDE DURUMU	34
2.1.1. Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi	34
2.1.2. Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi	35
2.1.3. Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi	37
2.1.4. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi.....	41
2.1.5. Cinsiyet Eşitliği Endeksi	42
2.2. TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GÖRÜNÜM... ..	43
2.2.1. Türkiye'de eğitim.....	43
2.2.2. Türkiye'de işgücü piyasası.....	47
2.2.3. Politika ve Yöneticilik.....	62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	64
TÜRKİYE'DE EĞİTİMDE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA	64
3.1. LİTERATÜR ÖZETİ	64
3.2. AMPİRİK MODEL	69
3.2.1. Model	72
3.2.2. Veri Seti ve Kaynağı	74
3.2.3. Ekonometrik Testler	75
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	80
POLİTİKA ÖNERİLERİ VE ÜLKE UYGULAMALARI	80
4.1. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN POLİTİKA ÖNERİLERİ	80

4.2. CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMAK İÇİN POLİTİKA UYGULAMALARI: ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	85
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	94
KAYNAKÇA	98
ÖZET.....	111
ABSTRACT.....	113
EKLER.....	114

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Dünyada kadın okula kayıtlılık oranının erkeklere oranı (GPI)	8
Şekil 2: İşgücüne katılımda cinsiyetler arası fark	10
Şekil 3: Ekonomik kriz sırasında istihdamda cinsiyet açığı	11
Şekil 4: İstihdamda cinsiyet açığı	12
Şekil 5: Eğitim ve kişi başına gelir arasındaki ilişki	14
Şekil 6: Eğitim ve gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişki	15
Şekil 7: Kadın ve erkeklerin yaşa göre yoksulluk riski, OECD ortalaması, 2000'lerin ortaları	16
Şekil 8: Yaşa göre yoksulluk oranı (Yüzde Pay, 1990-2011)	16
Şekil 9: Yaşlıların cinsiyete göre yoksulluk oranı	16
Şekil 10: Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre okullaşma yılı ve eşitsizlik	23
Şekil 11: Ücretsiz ve toplam işlere ayrılan zamanlarda cinsiyet farklılıkları	24
Şekil 12: Bölgelere göre kayıt dışı istihdam	26
Şekil 13: Yarı zamanlı istihdamın toplam istihdam içindeki payı	28
Şekil 14: Kadınların istihdam oranları ile ilgili ayrımcı tutum	30
Şekil 15: Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, 2014	35
Şekil 16: Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi, 2014	36
Şekil 17: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi, Türkiye sıralaması	38
Şekil 18: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Ekonomik Katılım ve Fırsat	39
Şekil 19: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Eğitim Başarısı	39
Şekil 20: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Sağlık ve Hayatta Kalma	40
Şekil 21: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Siyasi Yetkilendirme	40
Şekil 22: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Türkiye	40
Şekil 23: SIGI endeksi, Türkiye, 2014	41
Şekil 24: Ülke ekonomik düzeyi ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki	43
Şekil 25: Eğitim düzeyine göre net okullaşma oranı	44
Şekil 26: Eğitim düzeyine göre kadın ve erkeklerin net okullaşma oranı	44
Şekil 27: Eğitim düzeyine göre kadın ve erkekler arasında net okullaşma farkı	44
Şekil 28: Bazı OECD ülkeleri-Türkiye ortalama okullaşma yılı, 25+, kadın	45
Şekil 29: Ortalama okullaşma yılı, 25+, erkek-kadın fark	45
Şekil 30: OECD ortalaması –Türkiye (PISA puanı, fark)	46
Şekil 31: Türkiye kadın ve erkek PISA puanı karşılaştırması (2012)	46
Şekil 32: Cinsiyete göre işgücüne katılım oranları (% , 15+ yaş grubu)	48
Şekil 33: Erkeklerin yaş gruplarına ve dönemlere göre işgücüne katılım oranı (15+)	49
Şekil 34: Kadınların yaş gruplarına ve dönemlere göre işgücüne katılım oranı (15+)	49
Şekil 35: Yaş grubuna göre işgücüne katılım oranı (2014)	49
Şekil 36: Yaş grubuna göre işgücüne katılım oranı (2014)	49
Şekil 37: OECD ülkelerinde kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranı (2014)	50
Şekil 38: Eğitim düzeyine göre işgücüne katılma oranları, erkek (yüzde, 2014)	50
Şekil 39: Eğitim düzeyine göre işgücüne katılma oranları, kadın (yüzde, 2014)	50
Şekil 40: Eğitim düzeyine göre işgücüne katılma oranları, toplam, (yüzde, 2014), 25+	51
Şekil 41: İşgücüne katılım oranı OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2013), toplam	52

Şekil 42: Kadınların işgücüne katılım oranı OECD karşılaştırması, (25-64) yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2013	52
Şekil 43: Eğitim durumuna ve yaş grubuna göre istihdam edilenler, erkek (2014)...	53
Şekil 44: Eğitim durumuna ve yaş gruplarına göre istihdam edilenler, kadın (2014)	53
Şekil 45: Kadın istihdam oranı OECD karşılaştırması (yüzde, 15+ yaş grubu)	53
Şekil 46: Türkiye’de istihdam/nüfus oranları OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2013), kadın	54
Şekil 47: Eğitim ve yaş grubuna göre erkeklerde işsizlik, (2014, %)	55
Şekil 48: Eğitim ve yaş grubuna göre kadınlarda işsizlik, (2014, %)	55
Şekil 49: Eğitim ve yaş grubuna göre işsizlik oranı, toplam işsizlik oranı (2014,%)	55
Şekil 50: İşsizlik oranı OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2014), toplam	56
Şekil 51: İşsizlik oranı OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2014), kadın	57
Şekil 52: Kıdem tazminatı (1, 5 ve 10 yıllık çalışma süreleri için ödenen ortalama haftalık maaş sayısı), 2014	58
Şekil 53: Yarı zamanlı çalışanlar üzerindeki kısıtlayıcılık, 2013 (endeks skalası 0-6 arasında en az kısıtlayıcıdan en fazlaya)	58
Şekil 54: Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esas iş gelirleri, 2014	60
Şekil 55: Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esas iş gelirleri erkek-kadın farkı, 2014	60
Şekil 56: Ücretsiz hane içi işler ve kadın istihdam oranı	61
Şekil 57: İş durumuna göre erkekler (2014)	62
Şekil 58: İş durumuna göre kadınlar (2014)	62
Şekil 59: Kadınlar üst yönetimdeki payı	63

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi alt kalemleri OECD-Türkiye karşılaştırması... 34	34
Tablo 2: Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi bileşenleri Türkiye-OECD karşılaştırması... 37	37
Tablo 3: Cinsiyet Eşitliği Endeksi bileşenleri Türkiye ve bazı ülkelerin karşılaştırması	42
Tablo 4: Model 1’de yer alan değişkenlerin birim-kök test sonuçları	76
Tablo 5: Türkiye ekonomisine ilişkin model sonuçları	76
Tablo 6: Model 1’e ilişkin hata terimleri korelogramları.....	78
Tablo 7: Model 1’e ilişkin Breusch-Godfrey serial correlation LM testi	78
Tablo 8: Model 1’e ilişkin Breusch-Pagan-Godfrey heteroskedasticity testi	79
Tablo 9: Model 1’e ilişkin Normallik Testi	79
Tablo 10: Değişkenler arasında korelasyon	79

EKLER LİSTESİ

EK 1:Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi Bileşenleri	114
EK 2:Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi Bileşenleri.....	115
EK 3:Değişkenlerin Zaman Serileri.....	116
EK 4:Birim Kök Testi ile Durağan Hale Gelen Serilerin Grafiği.....	117
EK 5:Denklemin Gerçekleşen, Tahmin Edilen ve Kalıntılar Grafiği.....	117
EK 6:İçsellik Testleri.....	117
EK 7:Hata Terimine İlişkin Birim-Kök Testi Sonuçları.....	120
EK 8:Johansen Co-İntegration Testi İçin Gecikme Sayısı Tespiti.....	120
EK 9:Uzun Dönemli İlişki Tespiti Test Sonuçları.....	121
EK10:Hata Düzeltme Modeli.....	121

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği European Union
ADF	Augmented Dickey-Fuller
AIC kriteri	Akaike Ölçütü Akaike Information Criterion
ATM	Otomatik Ödeme Makinesi Automated Teller Machine
BM	Birleşmiş Milletler United Nations
ECM	Hata Düzeltme Modeli Error Correction Model
EPL	İstihdamı Koruma Mevzuatı Employment Protection Legislation
G7	7 Grubu Group of 7
G	Satınalma gücüne göre yıllık kişi başına gelir Per capita annual compound growth rate in purchasing power, parity-adjusted GDP per capita
G20	20 Grubu Group of 20
GDI	Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi Gender-related Development Index
GDI	Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi Gender Development Index
GEI	Cinsiyet Eşitliği Endeksi Gender Equity Index
GEM	Cinsiyet Yetkilendirme Ölçütü Gender Empowerment Measure
GGGI	Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi Global Gender Gap Index
GII	Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi Gender Inequality Index

GSYH,	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GDP	Gross Domestic Product
GPI	Cinsiyet Eşitlik Endeksi Gender Parity Index
HDI	İnsani Gelişmişlik Endeksi Human Development Index
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü International Labour Organization
INV	Reel yatırımlar Real investments
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Small and Medium Industry Development Organization
KILM	İşgücü Piyasasınd Temel Göstergeler Key Indicators of the Labour Market
MENA	Orta Doğu ve Kuzey Afrika Middle East and Nort Afrika
MDG	Binyıl Kalkınma Hedefleri Millennium Development Goals
NEET	Eğitim veya istihdamda olmayan gençler Not in Education, Employment, or Training
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Organisation for Economic Co-operation and Development
OPEN	Dışa Açıklığın GSYH'a Oranı Average of exports plus imports as a share of GDP
PP	Phillips-Perron testi
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı Programme for International Student Assessment
POP	Nüfus Growth rate of total population
SDG	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Sustainable Development Goals
SECOND	Ortaöğretim düzeyinde kayıtlılık oranı

SGP	Satınalma Gücü Paritesi Purchasing Power Parity
SIGI	Sosyal kurumlar ve Cinsiyet Endeksi Social Institutions and Gender Index
UIS	UNESCO İstatistik Enstitüsü UNESCO Institute for Statistics
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı United Nations Development Programme
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
W-20	Women-20
WDI	Dünya Kalkınma Göstergeleri World Development Indicators
WEF	Dünya Ekonomik Forumu World Economic Forum
WEOI	Kadınların Ekonomik Fırsat Endeksi Women's Economic Opportunity Index

GİRİŞ

İngilizcede farklı iki kelimeyle ifade edilen (sex ve gender) kavramları yerine Türkçede “Cinsiyet” ve “Toplumsal Cinsiyet” kavramları kullanılmaktadır. “Cinsiyet” (sex) kavramı kadın ve erkeklerin genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerindeki farklılıkları ifade ederken bu çalışmanın da konusu olan “Toplumsal cinsiyet” (gender), kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel olarak belirlenen rollerini ve sorumluluklarını ifade etmektedir (Oakley, 1985). Toplumsal cinsiyetin, biyolojik cinsiyetle açıklanamayan toplumsal sınıf, ataerkillik, siyaset ve toplumdaki üretim biçimiyle bağlantılı bir anlamı bulunmaktadır (Savcı, 1999: 130). Dolayısıyla, biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbiriyle bağımlı olmakla birlikte birbirinden farklı kavramlardır (Acker, 1992: 565). Biyolojik cinsiyet tüm dünyada aynı olguyu ifade ederken, toplumsal cinsiyet toplumun attığı rolle ilgili olup, toplumdan topluma ve zamandan zamana değişiklik gösterebilmektedir.

Bu çalışmada cinsiyet eşitsizliği ile kast edilen eğitime erişimde görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeler için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Örneğin, günümüzde dünyada kadınların ilk ve ortaöğretim okula kayıtlılık oranının erkeklerle oranı 0,97 düzeyinde yer almaktadır. Bu oranın 1’in altında yer alması kadınların okullaşma oranlarının erkeklerin gerisinde kaldığını göstermektedir. Bir başka örnek olarak kadınların dünya genelinde işgücüne katılım oranı yüzde 50,3 iken erkeklerde bu oran yüzde 76,7 seviyesindedir. Nitekim az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde eğitim ve işgücüne katılımında cinsiyet eşitsizliği, gelişmiş ülkelerde ise işgücüne katılımında cinsiyet eşitsizliği belirgin şekilde görülmektedir.

Cinsiyet eşitsizliği ekonomik anlamda sadece az gelişmiş ülkelerin değil, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin de karşı karşıya kaldığı ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Bu bağlamda küreselleşen dünyada cinsiyet eşitsizliği ile mücadele stratejileri hem ulusal hem de uluslararası boyutta önem kazanmaktadır. Nitekim OECD, Dünya Bankası, IMF, ILO ve UNDP gibi ekonomiye yön veren önemli uluslararası kuruluşlar son dönemde bu konuya daha fazla eğilmeye başlamışlardır.

Literatürde eğitimde cinsiyet eşitsizliği ile mücadele kapsamında üzerinde en fazla durulan konu cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkidir. Cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi, yoksulluğu ve gelir dağılımını ne şekilde etkilediği literatürde tartışmalı bir konu olmakla birlikte, yaygın olan kanaat cinsiyet eşitsizliğinin büyümeyi azalttığı yönündedir. Nitekim uluslararası boyutta bakıldığında cinsiyet eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkelerin kişi başına gelirin yüksek seviyede yer aldığı gelişmiş ekonomi olarak adlandırılan ülkeler olduğu görülmektedir. Örneğin, kadınların eğitim ve işgücüne katılımının yüksek düzeyde gerçekleştiği Norveç gibi ülkelerde kişi başına gelir satın alma gücü paritesine göre 65,6 bin dolar seviyesindedir. Ancak literatürde bunun aksini savunan çalışmalar da mevcuttur. Eğitimde cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu dair bulgulara rastlanan en temel çalışmaların başında Barro ve Lee (1994) gösterilmektedir. Bu alanda daha sonra yapılan çalışmaların büyük bir kısmı bu makaleyi temel almakta, bir kısmı da çalışmaya eleştirel yaklaşmakta ve bulguları sorgulamaktadır¹. Çalışmanın bulgularına göre daha fazla kadın ortaokullaşması

1 Özellikle, kullanılan metodun doğruluğu tartışılmıştır. Sonucun çoklu doğrusallık probleminden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Kadın ve erkek

ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Literatürde Barro ve Lee'nin bu çalışmasından yola çıkarak cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların büyük bir bölümü Barro ve Lee'nin bulgularının aksine cinsiyet eşitliğinin ekonomik büyümeyi artırmada etkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Diğer yandan literatürdeki bazı çalışmalar cinsiyet eşitsizliği ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş ve cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımını iyileştirmede etkili olduğunu savunmuşlardır (Galor, 1993; Galor ve Weil (1996); Gonzales vd. 2015).

Özetle birçok çalışma cinsiyet eşitsizliğinin büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini göstermekle birlikte, cinsiyet eşitsizliğini ölçme konusundaki belirsizlikler de devam etmektedir. Bu konuda birçok uluslararası kuruluş cinsiyet eşitsizliğini ölçmek için çeşitli endeksler geliştirmişlerdir. Fakat bu endeksler henüz yenidir.

Bu bağlamda bu çalışmanın amacı literatürde birçok çalışmanın yaptığı gibi cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına gelir üzerindeki etkisini tespit etmek olup, çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamı eğitim ile sınırlı tutulmuştur. Türkiye için yapılan ampirik çalışma literatüre paralel sonuçlar vermektedir. Buna göre, reel yatırımlar, nüfus artış hızı, ilk ve ortaöğretim düzeyinde okula kayıtlılıkta cinsiyet eşitliği büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Dışa açıklık ise anlamsız olmakla birlikte kişi başına GSYH'yi negatif yönde etkilemektedir. Çalışma 1970

okullaşması çok yakın ilişkili olduğu için büyüme üzerindeki etkilerini ayırmak kolay değildir.

yılından günümüze Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına gelir üzerindeki etkisini analiz eden ilk çalışmadır.

Çalışma girişi takip eden dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde cinsiyet eşitsizliğine ilişkin kavramsal çerçeve ortaya konmakta ve cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki çeşitli boyutlarıyla incelenmektedir. İkinci bölümde Türkiye’nin eğitim ve işgücünde cinsiyet eşitsizliği konusunda hangi durumda olduğuna değinilmektedir. Üçüncü bölümde cinsiyet eşitsizliği ve büyüme ilişkisini açıklayan literatür anlatıldıktan sonra cinsiyet eşitsizliği ile kişi başına GSYH arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla oluşturulan model ve sonuçları sunulmaktadır ve çalışmanın metodolojisi ile veri seti de bu bölüm sonunda tanıtılmaktadır. Çalışma dördüncü bölüm olan uluslararası kuruluşların politika önerileri ve ülke uygulama örnekleri ile sona ermektedir. Ayrıca bu bölümde sonuç kısmına yer verilmektedir.

Genel olarak cinsiyet eşitsizliği kavramı kişilerin cinsiyetlerinden dolayı iktisadi ve sosyal yaşamda eşit olmayan bir muamele görmelerini ifade etmektedir². Bu durum, eğitim, sağlık, işgücüne katılım, ücretler, çalışma saatleri, yönetici pozisyonlarına atanma ve parlamentoda temsil etme gibi birçok alanda gözlenebilmektedir. Bilemiş Milletler’in 7. Genel Sekreteri Kofi Annan cinsiyet

2 Burada cinsiyet eşitsizliği ile kadın ve erkeklerin biyolojik farklılıkları kastedilmemektedir. Cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ifade etmekte olup, kadın ve erkeklerin sosyo-ekonomik hayatta karşılaştıkları muamele eşitsizliğidir. Kadın ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıklar evrenselken, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ülkeden ülkeye sosyal kültürel, kurumsal vb. faktörler nedeniyle farklılık göstermektedir.

eşitsizliği ile mücadele etmenin yoksulluğu azaltmak, sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim için ön koşul olduğunu ifade etmiştir (Gonzales vd, 2015: 4).

Cinsiyet eşitsizliği kavramı kadınların sosyo-ekonomik hayatta negatif olarak farklı bir muameleye maruz kalmaları durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Aslında genel olarak fırsat dağılımı anlamında genel bir eşitsizlikten söz edilebilirse de bu anlamda özellikle kadınlar birçok alanda geride kalmaktadır (Gonzales, 2015).

Elbette kadınların sosyo-ekonomik hayatta maruz kaldıkları söz konusu negatif ayrımcılığın çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak formel ve enformel kanunları, sosyal-kültürel normları ve alışkanlıkları verebiliriz.

BİRİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE ÇEŞİTLİ SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Literatürde içsel büyüme modellerinin ekonomik büyümeyi açıklamaya çalışmasıyla birlikte beşeri sermaye, gelir dağılımı gibi parametreler ekonomik modellere dahil olmuştur. Beşeri sermaye birikimi; eğitim düzeyi, kültür, ebeveynlerin eğitim ve gelir düzeyleri gibi birçok faktöre bağlıdır. İnsan sermayesi de fiziksel sermaye gibi (bina, makine) dayanıklıdır ve beceriler beceriyi edinen kişiyle birlikte varlığını devam ettirmektedir (Wiley:140).

Eğitim, işgücünün nitelikli hale getirilmesinde rol oynayan en önemli unsurlardan biridir. (Eser, 2009: 45) Bu nedenle literatürde beşeri sermayeyi inceleyen birçok çalışma genellikle eğitim üzerine odaklanmaktadır. Bir ülkede okula kayıtlılık, eğitim düzeyi, okuryazarlık gibi birçok faktör eğitim düzeyini belirleyen temel kriterler olarak değerlendirilmektedir (Eser, 2009: 45).

Eğitimde cinsiyet eşitsizliği kadınların beşeri sermayesini ve dolayısıyla toplumdaki ortalama insan sermayesini sınırlandırarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Dünya nüfusunun yarısını kadınlar oluştururken ölçülebilen ekonomik aktivitelerine bakıldığında, büyüme ve refaha katkıları potansiyellerinin çok altında yer almaktadır (Elborgh-Woytek, 2013: 4). Lagarde (2013), dünyada kadınların yarısının çalışma çağındaki nüfusu oluştururken, işgücünün ise üçte birinden daha azını temsil ettiğini belirtmektedir.

Sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmede cinsiyet eşitliğini sağlamanın önemli rolü bulunmaktadır (UNDP, 2014: 7). Bu kapsamda, kadınların gerek eğitim anlamında gerek işgücüne katılım anlamında gerekse diğer alanlarda daha etkin hale gelmesi önemlidir.

Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için kadınların eğitim ve işgücüne daha fazla katılım sağlaması ve insana yakışır işlerde³ yer alması, kadınlara yönelik evrensel sosyal koruma ve ücretsiz bakım hizmetlerinden yararlanması gerekmektedir (ILO, 2016a).

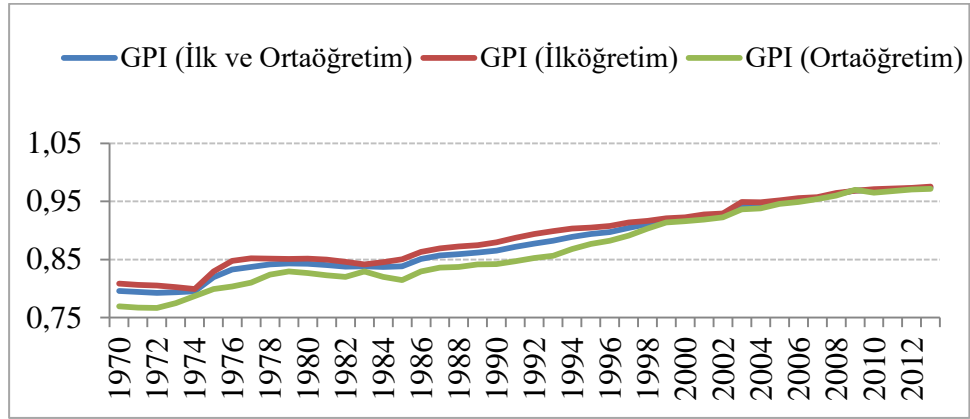
1.1. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE BÜYÜME, İŞGÜCÜ VE EĞİTİM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dünya genelinde kızların okullaşma oranına baktığımızda, neredeyse bütün ülkelerde erkeklerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Birçok ülke evrensel düzeyde temel eğitim (ilköğretim) düzeyi sağlamakta büyük ilerlemeler kaydetmiş olsa da orta ve daha yüksek düzeyde eğitimde ülkelerin durumu farklılık arz etmektedir.

Eğitimin büyüme üzerine etkisi üzerine yapılan çalışmalar OECD ülkelerinin son 50 yıllık büyüme performansının yarısının eğitimin daha yaygın hale getirilmesinden kaynaklandığını tespit etmiştir (OECD, 2012a: 8). Dünyada kadınların okula kayıtlılık oranı erkeklerin altında yer almakla birlikte giderek artan bir eğilim içindedir (Şekil 1). Dünya Bankası tarafından yayınlanmakta olan GPI (Gender Parity Index), kadın okula kayıtlılık oranının erkek kayıtlılığına oranı şeklinde hesaplanmaktadır.

3 İnsana yakışır iş, insan onuruna yakışır çalışma koşullarında, işçi sağlığı ve güvenliği koşullarına uygun, sosyal güvenlik imkânları ile sendika aracılığıyla temsil edilebilme olanaklarına sahip, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinin olmadığı, yaptığı iş karşılığında hak ettiği ücreti alabilen, kısaca çalışmaya ilişkin temel hak ve ilkelerin üç taraflı uzlaşma (hükümet, işçi ve işveren) içinde gerçekleştirilmesi olarak ifade edilmektedir (Günaydın, 2015: 125).

Şekil 1: Dünyada kadın okula kayıtlılık oranının erkeklere oranı (GPI)

Kaynak: Dünya Bankası Gelir dağılımı ve yoksulluk veri tabanı, WDI⁴

Şekil 1’de görüldüğü gibi dünya genelinde kadınların ilk ve ortaöğretime kayıt olma oranları önemli ölçüde artmasına karşın hala erkeklerin kayıtlılık oranından daha düşük seviyede yer almaktadır.

Stotsky (2006) cinsiyet eşitsizliğini azaltmanın ve kadınların statüsünü iyileştirmenin daha hızlı ekonomik büyümeye ve daha istikrarlı makroekonomik yapıya yol açtığını belirtmektedir. Kadınların gelişmekte olan ülkelerde karşılaştığı fırsat eşitsizliği ekonomik büyümeyi engellemektedir (Stosky, 2006b: 6). Özellikle az gelişmiş ülkelerde cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması makroekonomik politikalar tarafından dikkate alınmalıdır.

Kadınların işgücü piyasasına katılımı da büyüme ve istikrar denkleminin bir parçasıdır. Ancak eğitimde artan cinsiyet eşitliliği istihdamda eşitliliği garanti etmemektedir ve işgücü piyasasında cinsiyet eşitsizliği hala önemli boyuttadır. Birçok ülkede, işgücü piyasasındaki çarpıtmalar ve ayrımcılık üst düzey

4 Bilgi için bkz:

<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>

pozisyonlarda ücretli iş ve kadınların temsilini sınırlamakta ve dolayısıyla kadınların girişimcilik düzeyi düşük kalmaktadır (Woytek vd. 2013 :4).

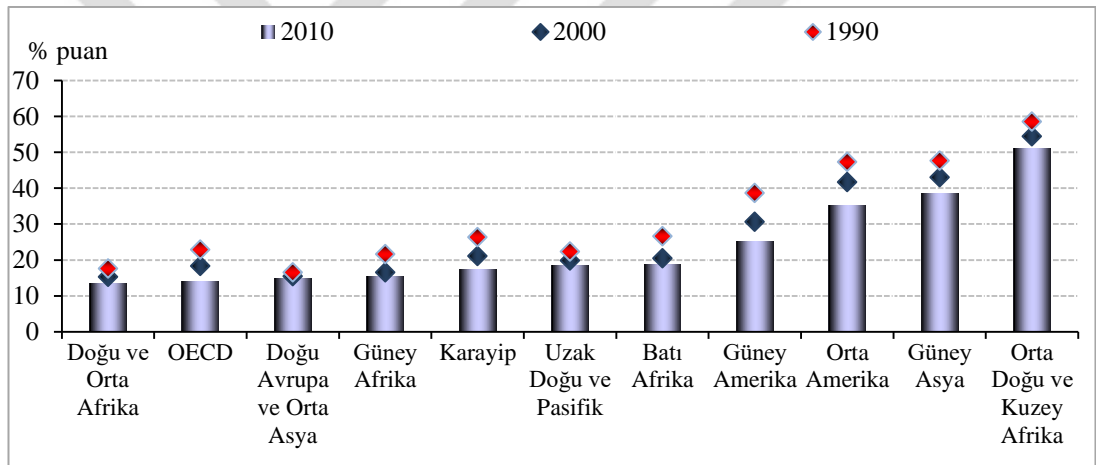
Ücretsiz hane içi işlerle kadınların erkeklere göre daha fazla meşgul olması kadınların işgücüne katılımını engelleyen unsurlardan biridir (Ferrant, 2014: 1). Çocuk sahibi olan kadınlar için bu durum daha da belirgin hale gelmektedir. Bu nedenle kadınlar istemedikleri halde yarı zamanlı çalışmak zorunda kalabilmektedir ve bu durum uzun vadede kariyerlerini ve kazançlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Antonopoulos, 2009; Ferrant, 2014).

Öte yandan çalışan kadınlar açısından eşitsizlik ücret düzeylerindeki farklılıklarda kendini göstermektedir. Kadınların ücretlendirilmeleri erkek işçilerden farklı olarak verimlilik dışındaki faktörlerden etkilendiğini ve ayrımcılığa maruz kaldığını belirten çalışmalar mevcuttur (Özkan, 2010:91). Bu ayrımcılık değişik şekillerde gerçekleşebilmektedir. Kadınların yoğun olarak çalıştığı sektörlerin erkek yoğun sektörlerle göre daha az ücret sunmasından dolayı ücret farklılıkları oluşmaktadır. Bu ayrımcılığa “dağılım ayrımcılığı” (allocative discrimination) denilmektedir (Petersen vd. 1996: 7-10). İkinci olarak, kadınların erkeklerle aynı işi yapıyor olmasına rağmen daha düşük ücret almaktadırlar. Bu durum ise Petersen vd, (1996) tarafından “işten kaynaklanan ücret ayrımcılığı” (within-job wage discrimination) olarak adlandırılmaktadır. Üçüncü olarak ise erkek egemen sektörlerde kadınların gerekli nitelikleri sağlıyor olmasına rağmen daha düşük ücret elde etmesi durumundan bahsedilmektedir ve bu durum da “değersel ayrımcılık” (valuative discrimination) olarak anılmaktadır. Ayrıca kadınlar görece olarak daha düşük eğitim düzeyine sahip olmaları ve ücretsiz hane içi işlere daha fazla zaman ayırmalarından dolayı daha güvencesiz işlerde çalışmaktadır ve daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalmaktadır.

Bununla birlikte, hanehalkında erkeklerin çalışıyor olmasından dolayı kadınların sosyal güvenlik vb. gibi çalışmaya bağlı haklardan yararlanmaları ve düşük eğitim düzeylerinden kaynaklı olarak daha çok düşük nitelik gerektiren sektörlerde istihdam olanağı bulmaları kadınların kadınlar kayıt dışı istihdamını artıran faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 2’de de görüldüğü gibi cinsiyetler arası işgücüne katılımdaki açık 1990 ve 2000 yılından bu yana daralmıştır. Bununla birlikte en yüksek açık hala Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde görülmektedir.

Şekil 2: İşgücüne katılımda cinsiyetler arası fark

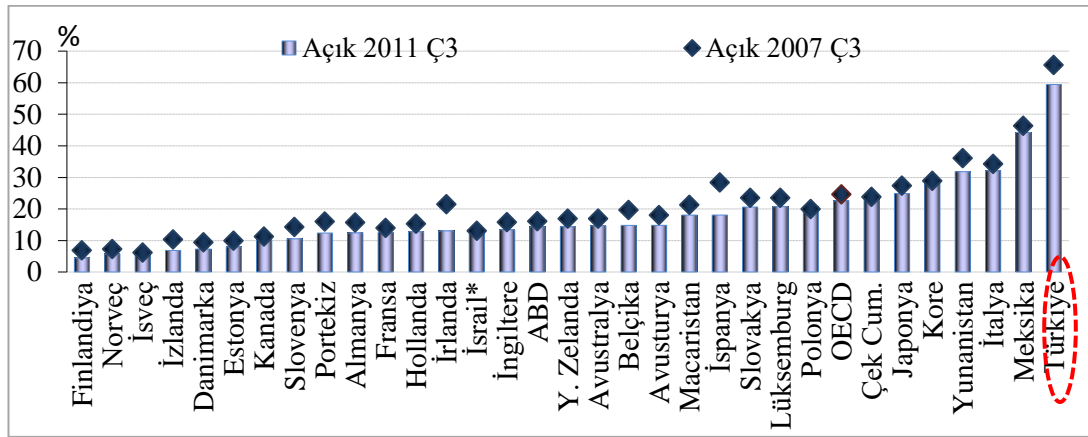

Kaynak: OECD, *Closing the Gender Gap*, 2012

Kadınların işgücüne katılım oranı son yıllarda dünya genelinde artış eğiliminde olduğu için kadın istihdamı toplam işgücü arzının önemli ve artan bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak bu dönemde erkek işgücüne katılımı azalmış ve kadınlar azalan erkek işgücünü ikame etmişlerdir.

Küresel ekonomik kriz dönemi işgücü piyasası açısından kadın ve erkekleri farklı yönde etkilemiştir. İsrail, Güney Kore, Polonya ve İsveç dışındaki OECD ülkelerinde istihdamda cinsiyet açığı 2007-2009 döneminde daralmıştır (Şekil 3).

Şekil 3: Ekonomik kriz sırasında istihdamda cinsiyet açığı

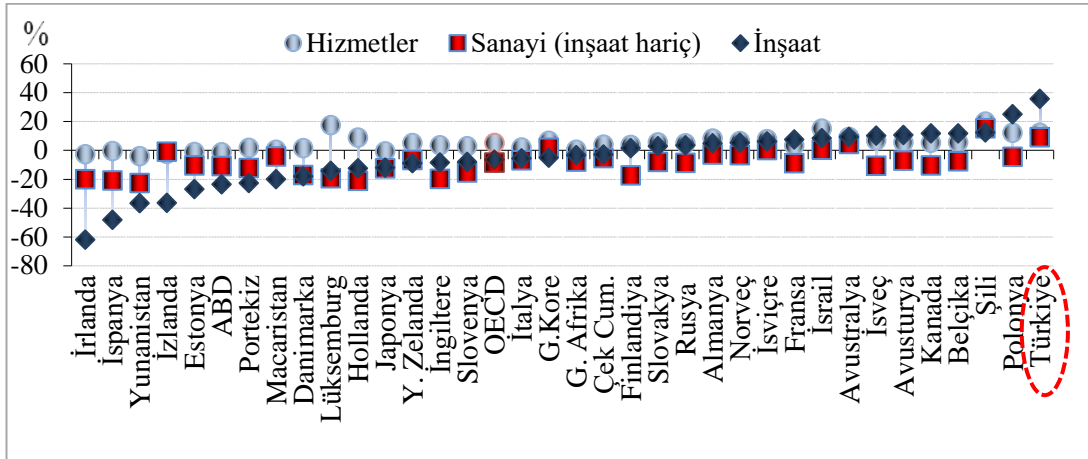

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Cinsiyet açığının en fazla daraldığı ülkeler yüzde 6 puanla Türkiye, 8 puanla İrlanda ve 10 puanla İspanya olmuştur. İrlanda ve İspanya’da erkek iş kayıpları çok yüksek düzeyde gerçekleşmesinden dolayı bu açık daralırken, Türkiye’de kadın istihdam artışı erkek istihdam artışının üzerinde gerçekleşmesinden kaynaklanmıştır.

2008 krizin başlangıç yıllarında kadın istihdamının erkek istihdamına göre daha az olumsuz etkilenmesi alışlagelmişin dışında bir gelişmedir ve ağırlıklı olarak erkek işgücünün yer aldığı sektörlerde üretimin büyük ölçüde düşmesinden kaynaklanmıştır (Şekil 4). Bu dönemde ticaret, imalat ve inşaat sektörleri büyük ölçüde olumsuz etkilenirken, kadınların yoğun olarak istihdam edildiği hizmetler sektöründe istihdam sınırlı miktarda düşüş göstermiştir veya artmıştır.

Şekil 4: İstihdamda cinsiyet açığı

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Ancak kadınların işgücüne katılımının artması tek başına ekonomideki cinsiyet eşitsizliğini gidermede yeterli değildir. İstihdamda cinsiyet açığı birçok ülkede daralmış olmakla birlikte çalışma saatleri, kazançlar, meslek ve sektörlerde eşitsizlik devam etmektedir. Kadınlar daha fazla ücretsiz işte yer almaktadır. Bu sorunları gidermek için kadınlar işgücüne tamamen dahil olmalı, ayrımcılıkla karşılaşmamalı ve istemedikleri halde yarı zamanlı çalışmak zorunda olmamalıdır. (OECD, 2014: 3).

Kadınlar erkek meslektaşlarına göre önemli ücret farklılıkları ile karşı karşıyadır. Kadınların ortalama ücreti erkeklerin ortalama ücretinin önemli ölçüde altında yer almaktadır. Bu farklılıklar Batı Avrupa ülkelerinde azalmıştır ama diğer ülkelerde hala önemli bir problem olarak varlığını korumaktadır. Ortalama ücretler arası en büyük uçurum özellikle Güneydoğu Asya ülkeleri gibi yeni sanayileşen ülkelerde görülmektedir.

Mesleki ayrışma ve ücret farklılıkları kadınların yapabileceği işleri sınırlamaktadır. Bu durum da kadınların daha iyi işlerde daha az yer almasına, ücreti ödenmeyen işlerde daha fazla bulunmalarına ve kayıt dışı işler gibi daha az vasıf gerektiren işlerde daha fazla yer almasına neden olmaktadır (Stotsky, 2006: 33).

Ayrıca çocukların bakım maliyeti çok yüksek ve erkekler ücretsiz hane içi işlerde çok az yer alıyorsa ve kadınların işgücü piyasasında elde edeceği ücretler çalışmalarına değmeyecek düzeydeyse kadınların tam zamanlı işlere katılma ihtimalleri daha düşüktür.

1.2. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Literatürde yapılan çalışmalar büyüme, gelir eşitsizliği ve cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkinin çok yönlü bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. Ekonomik büyüme tek başına cinsiyet eşitliliğine yol açmamaktadır. Ancak cinsiyet eşitliğini göz ardı ederek kapsayıcı büyümeyi gerçekleştirmek de pek olası görülmemektedir (Wakefield, 2014: 9-10).

Gelir dağılımında eşitsizlik ve cinsiyet eşitsizliği birçok kanalla birbirini etkileyebilmektedir (Gonzales vd. 2015:21). Ücretlerde cinsiyet eşitsizliği doğrudan gelir dağılımında eşitsizliğe yol açmaktadır. Ayrıca kadınlar genellikle düşük eğitim düzeyleri ve işgücü piyasasında karşılaştıkları ayrımcılıklar nedeniyle kayıt dışı sektörde daha fazla yer aldığı ve bu sektörde düşük kazançlar elde ettikleri elde ettikleri gelir düzeyi ortalamanın çok altında kalmaktadır (Chen, 2001: 2). Bununla birlikte kadınların finansal varlıklara daha zor erişmesi beşeri sermayeye ve fiziksel sermayeye düşük yatırım yapmalarına neden olmaktadır. Bu durum da kaynakların dağılımını bozmakta ve böylece gelir dağılımını bozucu etki göstermektedir (Galor, 1993: 36).

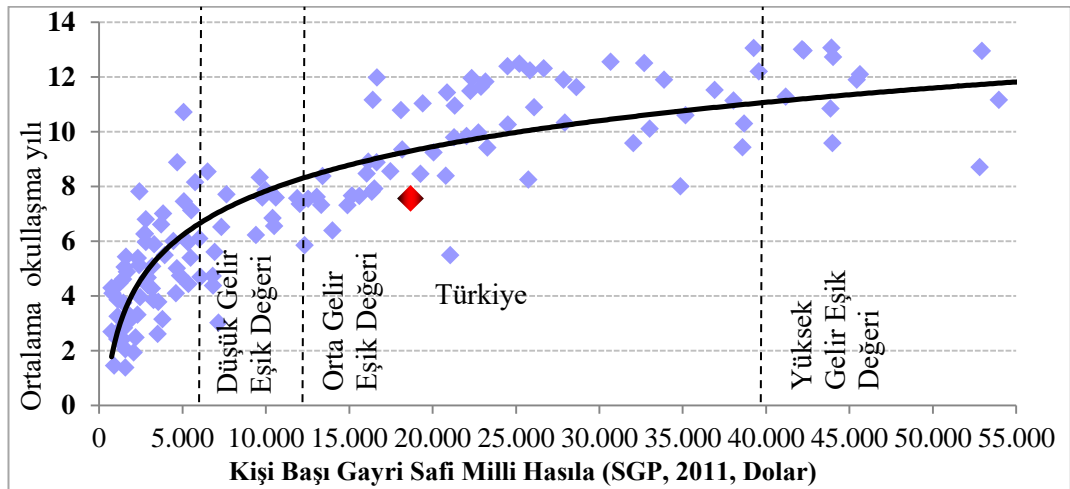
Gonzales vd, (2015) çalışmasına göre cinsiyet eşitsizliği ile gelir eşitsizliği arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ekonomiler için geçerlidir. Cinsiyet eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkeler genellikle görece olarak yoksul ülkelerdir (Amin, 2015: 5). Ülkelerin gelişmişlik

düzeylerinin artması sadece cinsiyet eşitsizliğinin düzeyini etkilemektedir, ancak bu eşitsizliği tamamen ortadan kaldırmamaktadır (Gonzales, 2015). Gelişmiş ülkeler eğitim alanında cinsiyet eşitliğinde görece olarak daha iyi konumda olmakla birlikte, işgücüne katılımdaki cinsiyet eşitsizliği gelir eşitsizliğini artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerde ise eğitimde ve işgücüne katılımda cinsiyet eşitsizliği daha eşit gelir dağılımının önünde engel teşkil etmeye devam etmektedir (Gonzales vd. 2015: 21).

Şekil 5'te görüldüğü üzere eğitimde okullaşma süresinin artması ile kişi başına gelir arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Düşük gelirli ülkeler genellikle daha düşük eğitim ve kazanç düzeylerine sahiptir. Dolayısıyla, kızların okullaşmasının desteklenmesi özellikle eşitsizliğin yüksek olduğu düşük gelirli ülkeler için önem arz etmektedir.

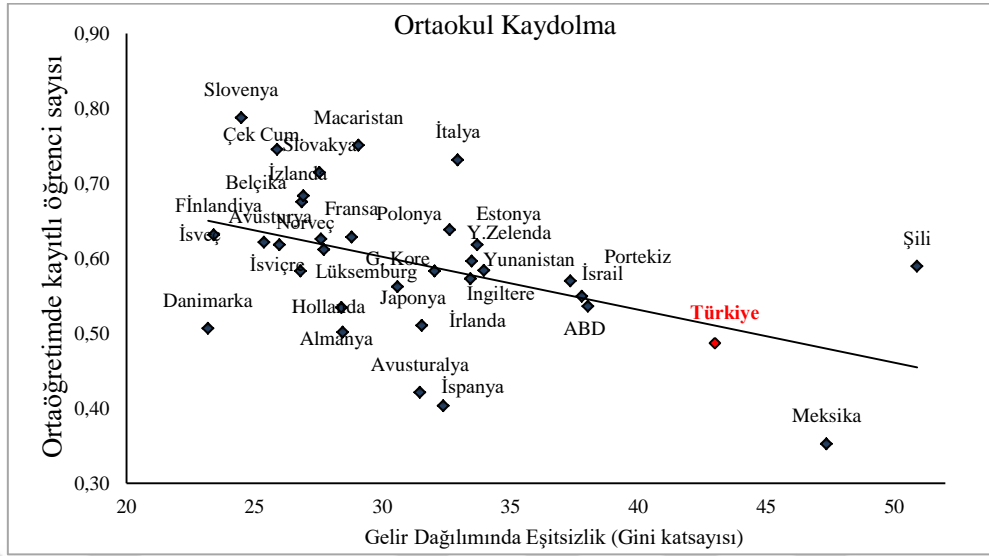
Cinsiyet eşitsizliği (örneğin eğitim, istihdam ve üretken girdilere erişimde) yoksul ailelerde daha belirgin olduğu için, cinsiyet eşitsizliğini azaltmak yoksulların gelirlerini artıracak ve böylece gelir dağılımında eşitsizliği azaltmaya da hizmet edecektir (Gonzales, 2015: 17).

Şekil 5: Eğitim ve kişi başına gelir arasındaki ilişki

Kaynak: Human Development Statistical Tables, 2015

Şekil 6: Eğitim ve gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişki

Kaynak: OECD, *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*, 2015

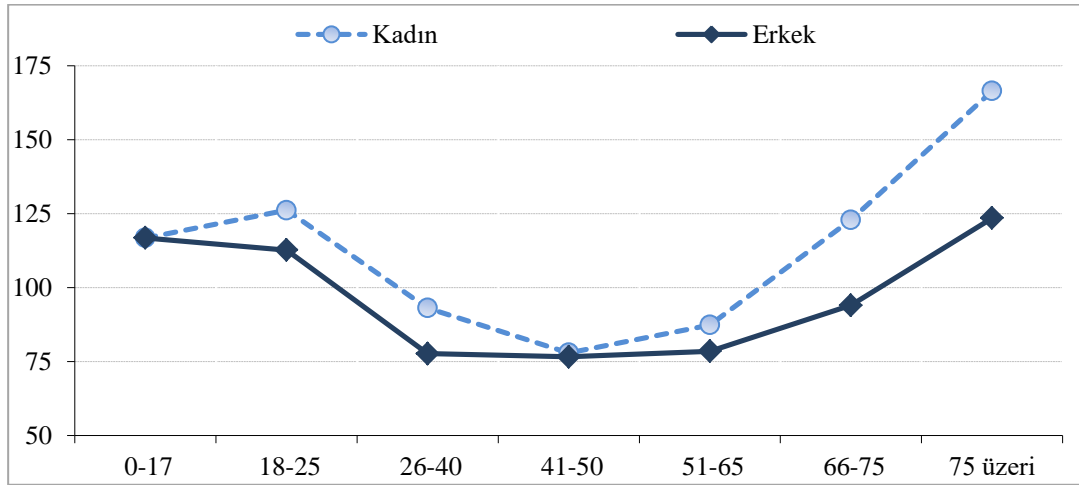
Şekil 6'da ortaöğretim düzeyindeki eğitimle gelir eşitsizliği arasındaki ilişki yansıtılmaktadır. Eğitim düzeyi ile GINI katsayısı⁵ ters yönde ilişkilidir. Orta öğretim kayıtlılığı arttıkça GINI katsayısı düşmektedir.

Ayrıca kadınların artan eğitim düzeyinin piyasa tarafından ölçülmeyen sosyal refahın üzerinde de olumlu etkileri bulunmaktadır. Eğitim düzeyinde artış aile sağlığı, çocukların hayatta kalması ve çocukların insan sermayesine yatırım gibi sosyal göstergelerde iyileşmeye neden olmaktadır (Hill ve King, 1995: 21-46).

Kadınlara erkeklere olduğu kadar fırsat sunulmaması kadınla erkek arasındaki eşitsizliği güçlendirmektedir. Kadınlara erkeklere göre nüfusun daha dezavantajlı bir bölümünü oluşturmakta ve yoksul olma olasılıkları daha yüksektir (Şekil 7). Bu olasılık ilerleyen yaşlarda daha artmaktadır. Bu nedenle kadınların sosyal güvencesi olan kayıtlı işlerde istihdam edilmeleri önem arz etmektedir.

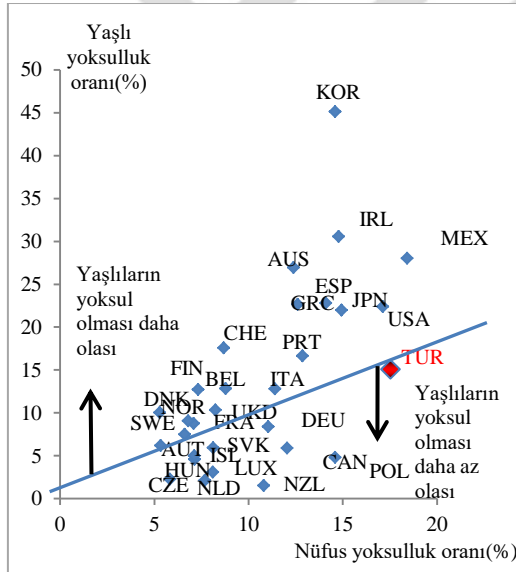
5 GINI katsayısı, 0 ile 1 arasında değerler alır. Bu katsayı 1'e eşit ise "tam eşitsizlik" 0'a eşit ise "tam eşitlik" söz konusudur. Yani katsayıdaki azalma gelir dağılımındaki iyileşmeyi gösterir.

Şekil 7: Kadın ve erkeklerin yaşa göre yoksulluk riski, OECD ortalaması, 2000'lerin ortaları

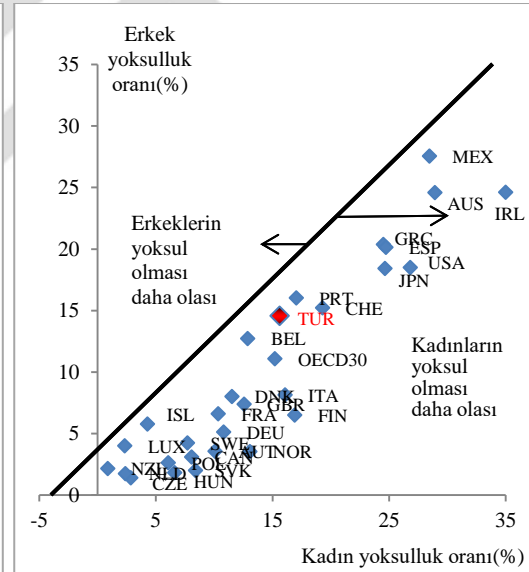
Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Şekil 8: Yaşa göre yoksulluk oranı (Yüzde Pay, 1990-2011)

Kaynak: OECD, Retirement-Income Systems In OECD and G20 Countries, 2011

Şekil 9: Yaşlıların cinsiyete göre yoksulluk oranı

Kaynak: OECD, Retirement-Income Systems In OECD and G20 Countries, 2011

Şekil 8'de yaşlı nüfusun yoksul olma riskinin artıp artmadığı ihtimali ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Şekil 9'da ise yaşlılar arasında kadın ve erkeklerin ayrıştığı görülmektedir. Şekil 9'da yansıtılan ülkelerin tamamında kadınların yoksul olma olasılığı erkeklerinkinden daha yüksektir.

Kadınların dünyadaki toplam yoksullar içinde orantısız olarak yüksek paya sahip olması "Yoksulluğun kadınlaşması" (feminization of poverty) olarak ifade edilmektedir (Heinzt, 2006: 34). "Yoksulluğun kadınlaşması" kavramı, ilk olarak 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılmış olup yoksulların büyük bir bölümünü kadınların oluşturmasını ifade etmektedir (Ulutaş, 2009: 25). Pearce'ye göre yoksulluk cinsiyet açısından önemli bir farklılık yaratmaktadır (Duyan, 2010: 21). Kadınların iş bulamaması, fırsatlarda, ücretlerde ve varlıklara erişimde erkeklerin gerisinde yer alması yoksulluk riskini artıran sebeplerdendir.

Ekonomik kalkınma yoksulluğu azalttığı için yoksulluk azaldığında kadınların durumu iyileşme göstermektedir ve cinsiyet eşitsizliği yoksulluk azaldıkça azalmaktadır (Duflo, 2012: 1053). Bu nedenle ekonomik kalkınmayla kadınların durumu erkeklere göre daha hızlı iyileşme göstermektedir. Ancak ekonomik kalkınmanın tek başına kadın erkek arasında eşitlik getirmede yeterli değildir. Kadınların durumunu iyileştirecek ve ekonomik büyümeye katkı sağlayacak bir döngü oluşturacak politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Evlilik kurumu da önemli ölçüde bir ülkenin gelir dağılımını etkileyebilir. 'Pozitif sınıflandırıcı eşleşme' olarak bahsedilen, yüksek eğitim ve gelirli kadınların benzer şekilde yüksek eğitim ve gelirli erkeklerle evlenme eğiliminde olması nedeniyle, eğitime erişimde eşitsizlik gelir dağılımını dolaylı yoldan etkilemektedir (Klasen, 2005: 8). Daha kapsayıcı eğitim ile farklı geçmişlere, sınıflara ait öğrencilere açık olan sistemler ile bu durumun eşitsizliği beslemesi önlenebilir.

Diğer bir bakış açısına göre bir dereceye kadar eşitsizlik insanlara rekabet etme, tasarruf etme ve geleceğe yatırım yapma konularında teşvik ettiği için problem teşkil etmemektedir (Dabla-Norris, 2015: 6). Ayrıca bu durumun yenilik ve girişimciliği de teşvik ettiği ileri sürülmektedir. Blecker ve Seguino (2002)

çalışmasında ücretlerde yüksek cinsiyet açığının ihracatçı ülkelerin rekabetçiliğini güçlendirdiğini ve böylece büyüme performanslarını artırdığını savunmaktadır. Ancak bu çalışmanın bulgularında kısa vadeli ve talep yanlı etkilere bakması etkili olmuştur. Yüksek ve süreklilik arz eden eşitsizlik, özellikle fırsat eşitsizliği büyük sosyal maliyetlere yol açabilir. Artan eşitsizlik bireylerin eğitim ve meslek tercihlerini önemli ölçüde bozabilir.

Literatürde cinsiyet eşitsizliği ile birçok alanın ilişkisi incelenmiştir. Ancak burada önemli görülen bazı kısımlar alt başlıklar altında sunulmaktadır.

1.2.1. Cinsiyet eşitsizliği ile ekonomideki yetenek havuzu arasındaki ilişki

Kız ve erkeklerin yetenek dağılımının benzer olduğu varsayımı altında eğitimde cinsiyet eşitsizliği durumunda daha az kalifiye erkeklerin daha kalifiye kızlar yerine eğitilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, toplumda ortalama insan sermayesi miktarı kız ve erkeklerin eşit eğitim alma imkânının olduğu duruma kıyasla daha düşük olmakta ve ekonomik büyüme potansiyel büyüme hızının altında kalmaktadır (Klasen, 2009: 93).

Klasen ve Lammana (2009) eğitimde cinsiyet eşitliğinin artması durumunun etkilerini iki varsayıma dayalı olarak değerlendirmektedir. Birinci durumda erkeklerin eğitim düzeyi sabit tutulmaktadır, böylece kızların artan eğitim düzeyi erkeklerin eğitimi ile ikame olmamakta ve toplam eğitim düzeyi artabilmektedir. İkinci durumda ise toplam eğitim düzeyi sabit tutulmaktadır, daha fazla kızın eğitime katılması erkekleri eğitimden dışlamaktadır. Bu iki durumu ayrı ayrı modellediklerinde birinci etkinin gerçek hayata daha uygun olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ayrıca eğitimde azalan marjinal getiriler mevcutsa ve kız ve erkekler eksik ikameler ise kızların eğitim düzeyinin düşük, erkeklerin yüksek olması durumunda kızların eğitiminin marjinal getirisi erkeklerinkinden yüksektir ve bu durumda kızların eğitiminin artması bütün ekonomik performansı destekleyecektir. Bu etkiler cinsiyet eşitsizliğinin derin olduğu ülkelerde daha belirgindir (Knowles vd. 2002; Dünya Bankası, 2001).

Eğitimde olduğu gibi istihdamda cinsiyet eşitsizliği de yapay olarak işgücü havuzundaki ortalama yeteneği kısıtlamaktadır ve bu durum kaynak tahsisinde etkinsizliğe, toplam faktör üretkenliğinde düşüşe ve GSYH artışının sınırlı düzeyde kalmasına yol açmaktadır (Cuberes ve Teignier, 2014; Esteve-Volart, 2004, Bardhan ve Klasen, 1999; Klasen ve Lamanna, 2009). Esteve-Volart (2004) ise, istihdamın yanı sıra yöneticilik pozisyonlarına erişimde cinsiyet eşitsizliğinin de aynı şekilde, genel yetenek tahsisini ve beşeri sermayenin üretim ve verimliliğini bozarak ekonomik büyümeyi azalttığını vurgulamaktadır.

1.2.2. Cinsiyet eşitsizliği ile doğurganlık arası ilişki

Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesinin ve işgücüne katılımının artmasının pozitif dışsallıkları bulunmaktadır (Klasen, 1999; Dünya Bankası, 2001; Abu-Ghaida ve Klasen, 2004). Doğurganlık dikkate alındığında bu etki daha da artmaktadır (Hill ve King, 1995; Dünya Bankası, 2001; King vd. 2008). Özellikle bağımlı nüfusun yüksek ve işgücüne katılım oranının düşük olduğu ülkelerde bu etki daha belirgin olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise yüksek doğurganlık problemi bulunmamakta, aksine düşük doğurganlık bir sorun teşkil etmektedir ve çocuk sahibi olmak teşvik edilmektedir (OECD, 2014: 3). O nedenle bu başlık altında anlatılan etkiler gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için geçerlidir.

Gonzales vd, (2015)'e göre kadınların eğitim düzeyinin artması, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bebek ölüm oranlarının düşmesi, aile ve çocuk sağlığının iyileşmesi, yaşam beklentisinin artması ve çocukların eğitim süresi ve kalitesinin artması gibi sosyal kazanımlar sağlayarak milli gelir artışını dolaylı yoldan etkilemektedir.

Eğitim düzeyinin artmasıyla doğurganlıktaki artış arasındaki bağlantıyı Galor ve Weil (1996) ve Lagerlöf (2003) hane halkının doğurganlık kararını kadın ve erkeklerin görelî ücretinin bir fonksiyonu olarak açıklamaktadır. Kadın işgücüne daha az sermaye tahsis edildiği için sermayenin marjinal getirisi kadın işgücünde daha yüksektir. Bu nedenle kişi başına sermayenin artması kadınların görelî ücretini artırmaktadır. Eşlerin insan sermayeleri daha eşit hale geldikçe kadınların zamanı daha pahalı hale gelmektedir (Lagerlöf, 2003: 404). Kadınların ücretlerindeki artış çocukların maliyetini⁶ artırmakta ve hane halkının sahip olmak istediği çocuk sayısını yani doğurganlığı azaltmaktadır. Nüfus artış oranındaki yavaşlama birlikte kişi başı sermaye düzeyi yeniden etkilenmektedir. Kişi başı sermaye düzeyindeki artış erkek ve kadınların görelî ücretlerini yeniden etkilemektedir. Bu pozitif döngü demografik bir dönüşüme sebep olmaktadır ve doğurganlıktaki hızlı düşüş hızlanan büyümeye eşlik etmektedir.

Cinsiyet açığının azalması dolayısıyla pozitif etkiler, eğitim veya ücretlerde cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu, yüksek doğurganlık oranlarına sahip, çocuklara sınırlı yatırımın olduğu az gelişmiş ülkelerde daha yüksek olduğu gibi (Lagerlöf, 2003; Galor ve Weil, 1996) yoksul hanelerin daha yüksek doğurganlık ve daha düşük

6 Ev üretiminin yaygın olduğu zamanlarda çocuk sahibi olmak bir getiri olarak görülmektedir. Ancak ev üretiminin modası geçip kadınlar ev dışında daha fazla gelir elde eder hale gelince çocuklarda sayıyı değil kaliteyi artırmayı tercih etmeye başlamıştır.

eğitim düzeylerine sahip olmalarından dolayı yoksul hanelerde de daha belirgindir. Kremer ve Chen (2002)'e göre yüksek dođurđanlık oranları yoksul ve kalabalık aileleri yoksulluk tuzağına sıkışmış hale getirebilir, bu nedenle gelir eğitsizliği üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle dođurđanlık oranlarının düşmesi durumu nüfusun daha yoksul kesimlerinde gerçekleşmeye başladığında, sadece büyümeyi desteklemekle kalmamaktadır, ailede bağımlı nüfusun azalmasından dolayı aynı zamanda gelir eğitsizliğini de azaltmaktadır.

Azalan dođurđanlıklar sınırlı bir zaman dilimi için çalışan nüfusun toplam nüfus içindeki payını artırmaktadır. Eski hızlı nüfus artışıdan dolayı işgücü piyasasına çok sayıda çalışanın girmesiyle sermayeye yatırım artmaktadır. Eğer işgücündeki artış artan istihdam ile emilirse kişi başına ekonomik büyüme, ücretler ve üretkenlik aynı kalsa bile artacaktır. Çünkü daha fazla çalışan ücretlerini daha az bağımlı nüfusla paylaşacaktır. Bu etkiler “fırsat penceresi” (demografik gift) olarak anılmaktadır. Bloom ve Williamson (1998)'a göre demografik geçişin (yüksek dođurđanlık ve ölüm oranlarının düşmesi) etkisi geçicidir. Çünkü birkaç 10 yıl sonra çalışan nüfus yaşlanır ve bu durumda yüksek bağımlılık oranına neden olur. Ama yine de bu geçici etki Uzak Doğu ve Güney Asya'nın büyümesine önemli katkıda bulunmuştur (Bloom ve Williamson, 1998: 429).

1.2.3. Cinsiyet eğitsizliği ile tasarruf ve gelecek nesillerin insan sermayesi arasındaki ilişki

Hane halkındaki bireylere homojen değil de farklı farklı olduğu göz önünde bulundurulacak bakılmalıdır (Lawrence vd. 1997: 13). Bireylerin ev içi pazarlık güçleri eğitim düzeyinden, işgücüne katılıp katılmamasından ve elde ettiği ücret düzeyinden etkilenmektedir (Agarwal, 1997: 16-20). Ev içi pazarlık hane halkı yeleri arasında harcama, tasarruf, çalışma vb. konularda karara varmak için yapılan

görüşmeleri ifade etmektedir. Kadınların istihdamının ve ücretinin artması kadınların evdeki pazarlık gücünü güçlendirmektedir (Dünya Bankası, 2001; Klasen ve Wink, 2002).

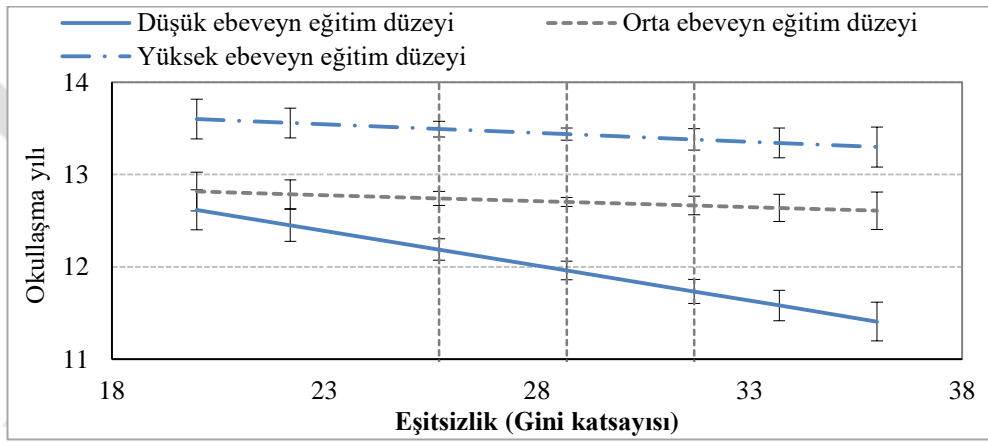
Kadınların ihtiyari gelir ve pazarlık gücünün artması toplam hane halkı tasarruf oranlarını yükseltmektedir. Bunun bir nedeni kadınların miras motifleri ve kuşaklar arası fedakârlık, daha fazla sosyal güvensizlik, aile tüketimini zamanlar arası düzleştirmek konusunda daha fazla endişe duymaları olarak gösterilebilir (Stotsky, 2006: 12). Yukarıda belirtildiği üzere yaşlı nüfusta kadınların yoksul olma riskinin daha fazla olması da bu durumu tetiklemektedir. Ayrıca doğurganlığın ve beraberinde bağımlı nüfus yükünün azalmasıyla birlikte de ekonomide tasarruflar artmaktadır (Ge vd, 2012: 2). Tasarrufların artması özellikle sermayenin kıt olduğu gelişmekte olan ülkelerde büyümeyi destekleyebilmektedir.

Yapılan araştırmalar kadınların tasarruf eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu ortaya koyduğu gibi harcamalarda bu farklılık görülmektedir. Kadınlar erkeklere göre gelirlerinin daha büyük kısmını çocuklarının eğitime ayırmaya eğilimli oldukları için artan pazarlık gücü kadınların çocuklarının eğitim ve sağlığına daha fazla yatırım yapmalarını teşvik etmektedir ve böylece gelecek nesillerin insan sermayesini artırmaktadır (Knowles vd. 2002: 119). Kadınlar ancak ev üretimdeki kaybı telafi ediyorsa çalışmayı tercih etmektedir (Jaumotte, 2003: 54). Ev üretiminin⁷ moda olduğu dönemde çocuk sayısını artıran aileler, artık bu nedenle çocuk sayısını azaltmaya ve çocuklarda kaliteyi artırma adına eğitimlerine daha fazla yatırım yapmaya karar vermektedir. Bununla birlikte

7 Ev üretimi olarak sınıflandırılan aktiviteler arasında; yemek yapma, ev temizliği, ateş yakma, kurulum, tamir, çamaşır yıkama, ütöleme, dikiş yapma, çocukları idare etme ve eğitme yer almaktadır. Bazen bu kapsama bahçede meyve ve sebze yetiştirme gibi faaliyetler de dahil olabilmektedir.

kadınların eğitim düzeyinin artmasıyla çocuklarda sayıyı artırmak yerine kaliteyi artırmak tercih edilmektedir (Lagerlöf, 2003: 404). Çocukların eğitimine daha fazla önem verilmesi gelecek dönemler açısından daha kaliteli insan sermayesi anlamına gelmektedir. Lawrence vd, (1997) Brezilya hanehalkı anket verisi kullanarak yaptığı çalışmasına göre gelirin kadınların elinde olması durumunda hane halkının bütçesinde insan sermayesine ayrılan (hizmet, sağlık ve eğitim) pay artmaktadır.

Şekil 10: Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre okullaşma yılı ve eşitsizlik

Kaynak: OECD, In It Together: Why Less Inequality Benefits All, 2015

Şekil 10'da kadınların eğitim düzeyinin artması ile artan ebeveyn eğitim düzeyi çocukların eğitimine daha fazla önem verildiğini göstermektedir. Ortalama beklenen okullaşma yılı⁸ düşük, orta ve yüksek aile eğitim düzeylerine göre sınıflandırılmıştır. Düşük ebeveyn eğitim düzeyi ebeveynlerin hiçbirinin lise eğitimini tamamlamadığı durumu, orta ebeveyn eğitim düzeyi en az bir ebeveynin lise veya lise sonrası eğitim düzeyini tamamladığı, yüksek ebeveyn eğitim düzeyi ise en az bir ebeveynin yükseköğrenimi tamamladığı durumu ifade etmektedir.

⁸ Mevcut okullaşma oranları aynı kaldığı takdirde şu an itibariyle eğitim sürecinde yer alması gereken nüfusun, eğitim hayatı sonuna kadar kaç yıl eğitim almasının beklendiğini göstermektedir.

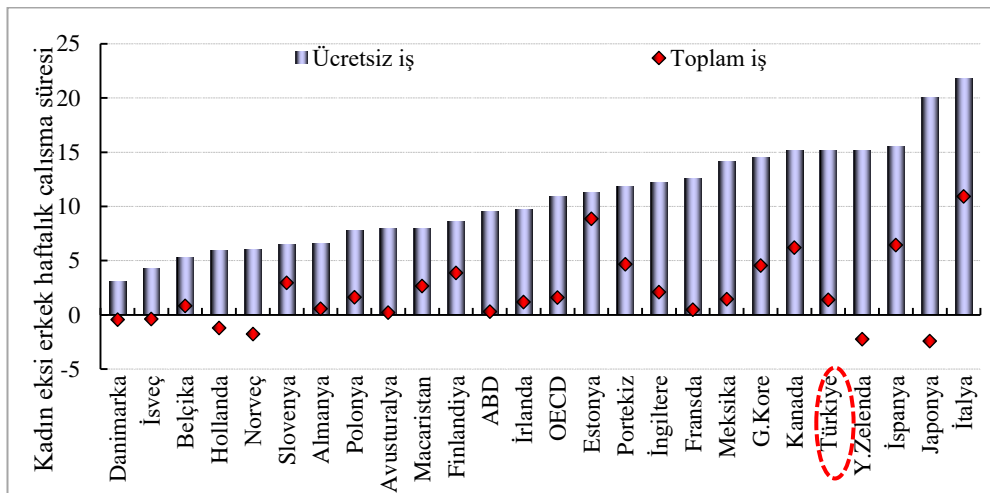
Ebeveynlerin eğitim düzeyinin yükselmesiyle çocuklarının beklenen okullaşma yılı daha yüksek olmaktadır.

1.2.4. Cinsiyet eşitsizliği ile ücretsiz hane içi emek arasındaki ilişki

Ücretsiz hane içi emek ücret karşılığı olmadan çocuk bakımı, ailedeki hasta ve yaşlılara bakım gibi toplumların devamlılığı için hayati önem taşıyan işleri ifade etmektedir. Ancak bu işlerin çoğunlukla kadınlar tarafından yerine getirilmesi diğer alanlarda cinsiyet eşitsizliğini tetiklemektedir.

Bir kadının istihdam durumu ne olursa olsun, erkekler eşlerine göre daha az ücretsiz hane içi işleri yerine getirmektedir. Bu cinsiyet eşitsizliği kadınların yarı zamanlı çalıştığı durumda daha belirgin olmakla birlikte, tam zamanlı çalıştığı durumda sınırlı miktarda daralmaktadır. Bu açık daha çok çocuk bakımında belirgin olmaktadır. Çalışan anneler çalışmayan babalara göre çocuk bakımı için yaklaşık yüzde 50 daha fazla zaman ayırmaktadır (OECD, 2012b: 201).

Şekil 11: Ücretsiz ve toplam işlere ayrılan zamanlarda cinsiyet farklılıkları

Kaynak: OECD, How's Life? 2013 Measuring Well-being, 2013

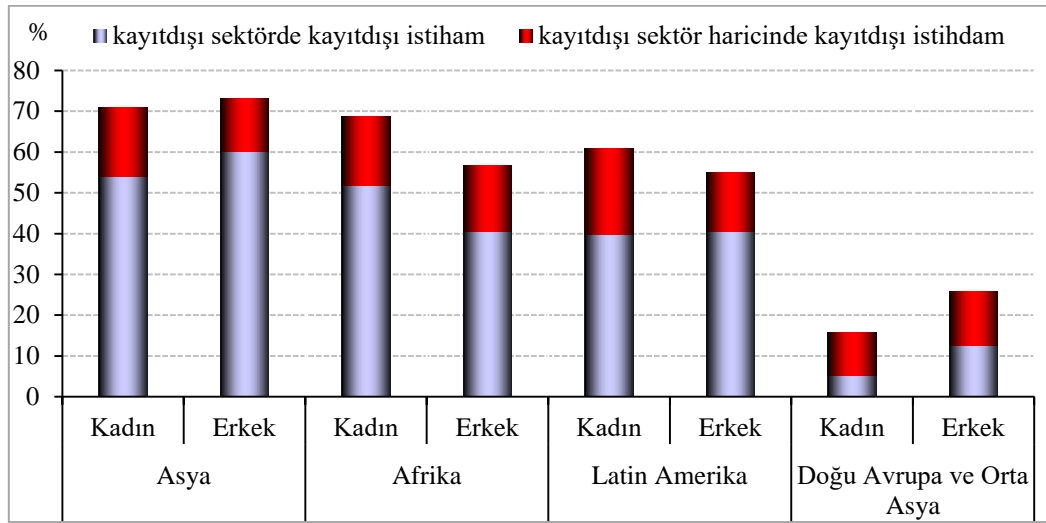
Şekil 11’de kadınların ücretsiz hane içi işlere erkeklerden daha fazla zaman ayırdığı görülmektedir. Bütün ülkelerde erkeklerin ücretli işlere ayırdığı zaman kadınlarınkinden daha fazla olduğu görülmektedir. Şekildeki farkları gösteren çubuklar kadın ve erkeklerin haftalık çalışma süresi arasındaki fark şeklinde hesaplanmaktadır. OECD ülkelerinde kadınlar ücretli işlere 9,3 saat daha az zaman harcarken, ücretsiz hane içi işleri için 10,9 saat daha fazla harcamaktadırlar.

Bununla birlikte, kadın ücretli işi ile erkek ücretsiz hane içi işi arasında ikame vardır. Kadınlar ücretli işlerde istihdam edildikçe erkekler daha fazla ücretsiz hane içi işlere zaman ayırmaktadır. Kadın istihdamının artması erkeklerin ücretsiz hane içi işlere ayırdığı zamanın artmasını beraberinde getirmektedir (OECD, 2012b: 200).

1.2.5. Cinsiyet eşitsizliği ile kayıt dışılık arasındaki ilişki

Kayıt dışı istihdam genellikle düşük ücretli, düşük kaliteli işlerle ve yoksullukla yakından ilişkilidir (OECD, 2009a: 13). Şekil 12’de görüleceği üzere insanlar kayıtlı sektörde olduğu gibi kayıt dışı sektörde de kayıtsız olarak çalışabilir. Dezavantajlı gruplar daha düşük eğitim düzeyine sahip oldukları için kayıtlı sektörde iş bulma imkânları sınırlıdır ve çalıştıkları kayıt dışı sektörden kayıtlı sektöre hareket edebilmeleri zordur (OECD, 2009a: 105). Özellikle aile içi işlerine yerine getirmekle yükümlü olan kadınlar kayıt dışı sektörde önemli ölçüde temsil edilmektedir.

Şekil 12: Bölgelere göre kayıt dışı istihdam

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Kayıt dışı istihdam, özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir paya sahiptir (Heintz, 2006: 2133). Toplam tarım dışı istihdamın dörtte üçü ile yarısı arasında bir kısmı ihtiva etmektedir. Gelişmekte olan dünyada, kadın istihdamını büyük ölçüde kayıt dışı istihdam oluşturmaktadır ve erkeklere göre kadınlar için istihdamın büyük bir kaynağıdır. Andersen ve Muriel (2007)' e göre Bolivyalı aile ve iş arasında bir denge oluşturabilmek ve böylece toplumsal rollerini de yerine getirebilmek için özellikle kayıt dışı istihdamı tercih etmektedirler.

Kayıtlı sektörde kadın istihdamı önündeki engeller nedeniyle kadınlar etkin şekilde daha rekabetçi sektörlerde emeklerini sunmaktan mahrum bırakılması daha yüksek işgücü maliyetlerine ve daha düşük uluslararası rekabete neden olabilmektedir. Güney Doğu Asya ekonomilerinin ihracat başarısında kadın işgücünü yoğun olarak kullanmaları etkili olmuştur.

1.2.6. Cinsiyet eşitsizliği ile ücretler arası ilişki

Kadınlar, aynı işi yapan erkek meslektaşlarına göre daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum kadın-erkek arasındaki ücret açığı olarak

ifade edilmekte ve kadınların işgücü piyasasından çekilmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Ücretlerdeki açık, OECD ülkelerinde 2000'lere kıyasla daralma göstermiş olmakla birlikte medyan gelir hala kadınların ortalama ücretinden yüksektir.

Bazı yazarlara göre kadınların ücret düzeylerinin düşük olması ihracat odaklı ekonomilerde rekabeti güçlendirmektedir ve böylece büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir (Busse ve Spielmann, 2006; Blecker ve Seguino, 2002). Ücretlerde cinsiyet eşitsizliği emek yoğun ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüklerle pozitif ilişkilidir, daha yüksek ücret açığı olan ülkeler daha yüksek ihracata sahiptir.

Ancak bu çalışmaların pozitif etki bulma nedeni kısa dönemli ve talep yönlü etkilere bakmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim Galor ve Weil (1996), Cavalcanti ve Tavares (2007) arz yönlü ve uzun dönemli etkilere bakarak yaptıkları çalışmalarda ücretlerde cinsiyet eşitsizliğinin büyümeyi azalttığı sonucuna ulaşmaktadır.

1.2.7. Cinsiyet eşitsizliği ile yarı zamanlı çalışma arası ilişki

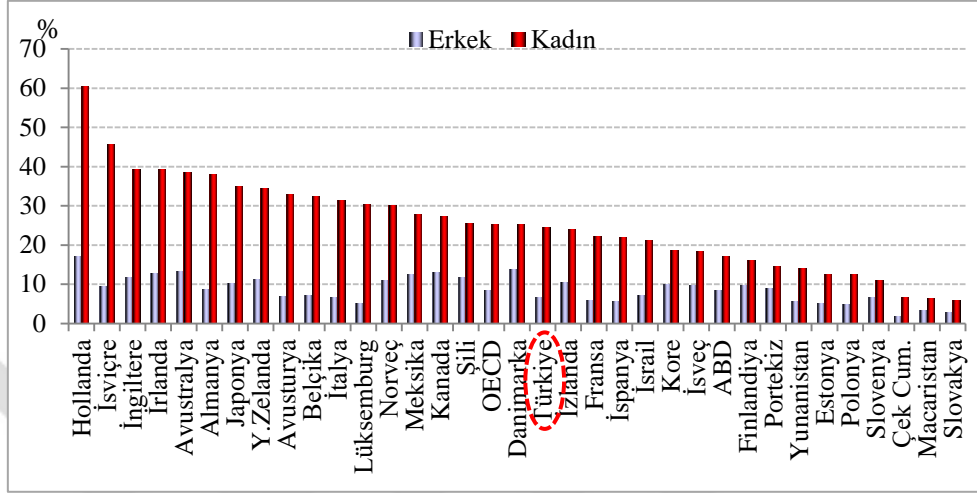
İşgücü piyasasında esneklik, iş yerinde ve zamanda esnekliği ifade etmektedir. Esnek işgücü düzenlemelerinin kadınların işgücüne katılımı üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır (Dünya Bankası, 2014: 198).

Gonzales vd, (2015) çalışmasına göre ailelerde çalışan kadınların sayısının artması GINI katsayısını 1 puan düşürmektedir. Özellikle tam zamanlı işte çalışan kadınların olduğu hanelerin sayısının artması ise GINI katsayısının 2 puan daha düşük olması anlamına gelmektedir.

Kadın istihdamında artış gerçekleştiren ülkelere bakıldığında bu durumun iki ayrı faktörden etkilendiği görülmektedir. Bazı ülkelerde yarı zamanlı çalışmanın

artması, bazılarında ise kamu istihdamının artışı bu durumu etkilemiştir (OECD, 2012b: 160).

Şekil 13: Yarı zamanlı istihdamın toplam istihdam içindeki payı

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Şekil 13'te yarı zamanlı istihdamın toplam istihdam içindeki payı gösterilmektedir. Hollanda'da kadın istihdamının yüzde 60,5 kadarı yarı zamanlı istihdam olarak çalışmaktadır. Aynı gösterge için OECD ortalaması ise %25 seviyesindedir. OECD ülkeleri arasında kadınların en az yarı zamanlı çalıştığı ülke yüzde 5,7 ile Slovakya'dır.

G20 ülkelerine bakıldığında Arjantin, Avustralya, Almanya, İtalya ve İngiltere'de kadınların üçte biri ile yarısı arasındaki kadarı yarı zamanlı olarak çalışmaktadır (OECD, 2014: 13). Ancak yarı zamanlı işler devamlı bir iş olarak değil, geçici iş olarak görülmelidir (OECD, 2012b: 189). OECD'nin bu önerisi gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. Çünkü gelişmiş ülkelerde yarı zamanlı çalışma artık bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Kadınların tam zamanlı olarak çalışması arzulanmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde kadınları işgücü piyasasına çekebilmek için yarı zamanlı işlere ihtiyaç vardır.

Kadınlar çocuk sahibi olduğu ilk yıllarda sıklıkla işgücüne katılımlarını düşürme eğilimindedir. Çocuklar büyüdükçe ve zorunlu eğitime katıldıkça kadınlar, yarı zamanlı işlerden tam zamanlı işlere geçmektedirler. Çocukların sayısı da kadın istihdam kararında önemli role sahiptir (OECD, 2012b: 154). Çoğu ülkede üç veya daha fazla çocuğu olan kadınların istihdamda yer alma ihtimalleri daha düşüktür (OECD, 2012b: 154).

Annelik izni çocuk büyütmenin kadınların kariyeri ve işgücü piyasasına tekrar girme önündeki engelleri önlemektedir. Yarı zamanlı çalışma ve annelik koruması ve işe geri dönme politikaları ABD’de 1980’lerden bu yana yaygın olarak kullanılan tedbirlerdir (Dünya Bankası, 2014: 199).

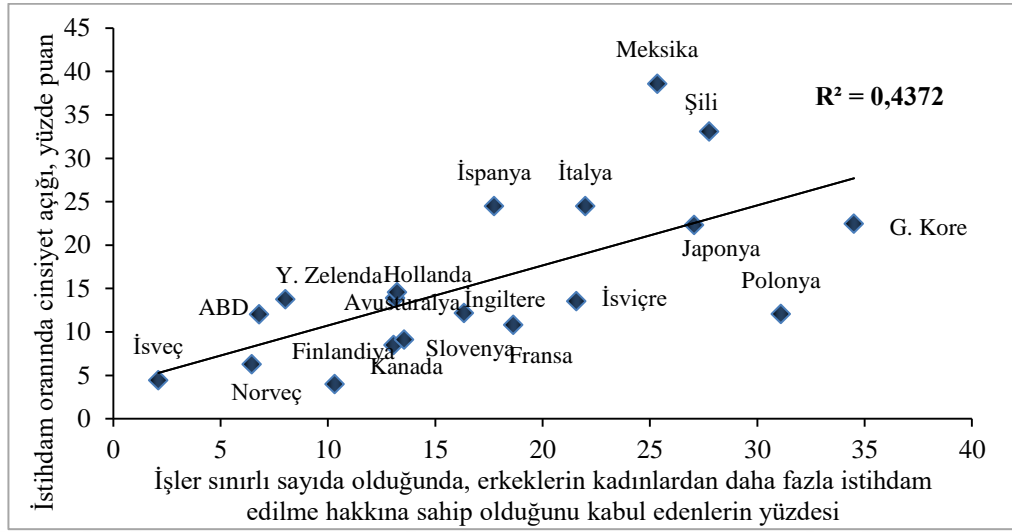
Diğer yandan yarı zamanlı çalışanların sendikalı olma olasılığı daha düşüktür ve yarı zamanlı işler çoğunlukla daha düşük ücret ve sosyal güvenlik yardımları olan, daha az vasıflı mesleklerde yaygın olarak görülmektedir.

1.2.8. Cinsiyet eşitsizliği ile kültür arasındaki ilişki

Cinsiyet eşitsizliği, ekonomik faktörlerden olduğu gibi sosyo-kültürel faktörlerden de etkilenmektedir. Ülkelerin kültürel yapılarına göre aile yapısı ve kadınların toplumdaki ve piyasadaki rolü değişmektedir ve bu durum da eğitim ve işgücüne katılım kararını etkilemektedir.

Cinsiyet normları ve kadın istihdamı birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Kültür ve normların hane halkının yatırım kararında, görev dağılımında etkisi bulunmaktadır. Ayrıca piyasanın ve devletin kadını nasıl algıladığı da kadınların işgücüne katılım kararında etkili olmaktadır (Dünya Bankası, 2014: 199).

Şekil 14: Kadınların istihdam oranları ile ilgili ayrımcı tutum

Kaynak: OECD, *Closing the Gender Gap*, 2012

Şekil 14'te bir ekonomide işlerin sayısı sınırlı olduğunda, erkeklerin kadınlardan daha fazla istihdam edilme hakkına sahip olduğunu kabul edenlerin yüzdesi arttıkça, istihdam oranında kadın ve erkekler arasındaki cinsiyet açığı artış göstermektedir.

Literatürde kültür ve dinin ekonomi ile ilişkisine bakan çalışmalardan Guiso vd, (2003), 1981 ve 1997 arasındaki dönemde 66 ülkenin verilerini incelemiştir. Bulgulara göre hangi din olursa olsun dindar insanlar kadınların ekonomik hayatta daha etkin olmaları konusunda daha az hoşgörülüdür.

1.2.9. Cinsiyet eşitsizliği ile üretken varlık ve finansal erişim arası ilişki

Kadınların daha düşük eğitim düzeyine sahip olmaları dolayısıyla finansal kaynaklara erişimi de daha kısıtlı kalmaktadır. Bu nedenle girişimcilik ve yatırım alanlarında da cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkmaktadır (UN, 2009; OECD, 2012b).

Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde üretken varlık ve girdilere (arazi, tohum, gübre, kredi vb.) kadınların sınırlı erişimi kadınların eksik sermayelenmesine, erkek faaliyetlerinin ise aşırı sermayeleşmesine yol açmaktadır. Bu durumda azalan marjinal getiri ve yetenekli kadınların ekonomik kaynaklardan mahrum olması

nedeniyle toplam üretim azalmaktadır (Dünya Bankası, 2001: 20). Kadınların erkeklere göre üretken varlıklara daha sınırlı erişimi pazarlık gücünü sınırlandırmaktadır (UNDP, 2013: 168).

Benzer şekilde gelişmekte olan ekonomilerde kadınların yönettiği girişimler erkeklerinkine kıyasla daha az sermayeye erişmektedir. (Dünya Bankası, 2001: 32). Makine, toprak, tohum, gübre, kredi vb. gibi üretken varlıklara erişimde cinsiyet eşitsizliği kadın üreticilerin üretkenliğini, erkeklerin üretkenliğini artırdığından daha fazla azaltmaktadır. Bu cinsiyet eşitsizliğinden özellikle yoksul üreticiler daha fazla etkilenmekte ve bu durum yoksulluğu daha da derinleştirmektedir (Klasen, 2005: 10).

Cinsiyet tabanlı yasal sınırlamalar özellikle kadınların miras ve mal üzerinde hakları ve ekonomik aktivitede bulunmaları (banka hesabı açma veya serbestçe bir mesleği takip edebilmeleri) önündeki yasal engeller kadınların üretkenliğini düşürdüğü için kadınlar işgücü piyasasından çekilmekte ve böylece işgücüne katılımdaki cinsiyet eşitsizliği artmaktadır (Gonzalez vd. 2015: 31).

Blackden vd, (2007) çalışmasında Sahra altı Afrika ile ilgili yaptığı çalışmasında cinsiyet eşitsizliğinin büyümenin önünde önemli bir engel teşkil ettiği sonucuna ulaşmıştır. Üretken varlıklara ve toprağa erişimde eşitsizlik; tarımsal üretimi, yatırımı ve modernizasyonu kısıtlamaktadır.

Sahra altı Afrika'da kadınların üretken varlıklara erişimi kadın yönetimindeki arazilerin üretkenliğinin artmasına ve ailelerinin gelirlerin yükselmesine katkıda bulunmuştur (Dünya Bankası 2001: 44). Ayrıca kadınlara tasarruf ve krediye erişimde daha fazla imkân verilmesi ekonomik durumlarını ve güvenliklerini geliştirmekte ve hane halkının refahına katkıda bulunmaktadır. Bangladeş'te kadınların mikro kredilerden yararlanma imkânı arttıkça ailede pazarlık güçleri

artmış, bu durum da hane halkının yoksulluğunun azalmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Dünya Bankası, 2001: 307).

Kadınların erkeklere göre finansal okuryazarlığı daha düşük seviyededir (OECD, 2012b: 118). Gonzales vd, (2015) çalışmasına göre kadınların finansal varlıklara erişememesi daha az iş kurmalarına ve eğitimlerine daha az yatırım yapmalarına neden olmaktadır. Böylece cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesine ve kadınların ücretlerinin düşmesine, gelir eşitsizliğinin artmasına yol açmaktadır (Galor ve Zeira, 1993: 44). Ayrıca eğitime daha az yatırım, insan sermayesine ve fiziksel sermayeye düşük yatırım kaynakların dağılımını bozmaktadır.

Finansal hizmetlere daha iyi erişim, daha düşük GINI katsayısına eşlik etmektedir. Daha yüksek yaşam beklentisi, sağlık ve emeklilik için kadınların finans konusunda eğitilmesine ihtiyaç vardır. Ancak finansa erişimin sağlanması etkisini kısa vadede göstermemektedir. Çünkü finansal varlıklara erişimin maliyetinin düşmesi, nüfusun önemli bir kısmının bu hizmetlerden yararlandıktan sonra etkisini göstermektedir (Dabla-Norris, 2015: 20).

1.2.10. Cinsiyet eşitsizliği ile yönetim ve yolsuzluk arasındaki ilişki

Duflo (2012)'ya göre kadınların yetkilendirilmesi ve ekonomik gelişme arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bir yandan ekonomik gelişme kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği azaltmada rol oynarken, diğer yandan kadınların yetkilendirilmesi de ekonomik gelişmeye katkıda bulunabilir.

Kadınların erkeklere göre yolsuzluk ve adam kayırma gibi davranışlara daha az eğilimli olduğu uluslararası kuruluşların çeşitli raporlarında vurgulanmaktadır (Dünya Bankası, 2001: 94). Bu nedenle işgücü ve karar mekanizmalarında kadınların daha fazla yer almasının iş alemi ve hükümet yönetişimini geliştirmesi beklenmektedir. Benzer şekilde kadınların politik alana daha fazla katılımın

sağlaması yönünde uygulanacak tedbirler (Hindistan'daki kotalar gibi), cinsiyet eşitsizliğine yönelik yapılan yatırımların önemini artırabilir. Yerel düzeyde politik karar alma sürecinde daha fazla kadın politika yapıcının yer alması o bölgede yaşayan kadınlara yapılan yatırımları artırabilir (Klasen, 2005: 8).

Bazı çalışmalar kadınların politika yapıcı pozisyonda daha az yer almasının, daha fazla yolsuzluk, daha az kaliteli kurum, daha düşük yatırım ve daha zayıf büyümeyi beraberinde getirebileceğini savunmaktadır (Tansel ve Güngör, 2012: 16; Swamy vd. 2001).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN GÖZLEMLER

Bu bölümde Türkiye’de cinsiyet eşitsizliği anlatılacaktır. Bu kapsamda Türkiye’nin cinsiyet eşitsizliği konusunda uluslararası boyutta hangi konumda olduğu incelenecektir.

2.1. TÜRKİYE’NİN CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE İLGİLİ ENDEKSLERDE DURUMU

2.1.1. Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi yaklaşık 160 ülkede sağlık (ergen doğurganlığı ve anne ölümü), yetkilendirme (eğitime erişim ve parlamentoda temsil) ve işgücü piyasası (işgücüne katılma oranı) konularında toplumsal cinsiyet farklılıklarının gözlemlenmesine imkan tanımaktadır. Daha yüksek GII, insan sermayesinin daha az etkin kullanıldığına işaret etmektedir (UNDP, 2016: 3). GII 0 ile 1 arasında değer almakta olup, 0 kadın ve erkekler arasında mükemmel eşitliği gösterirken, 1 tam eşitsizliği göstermektedir.

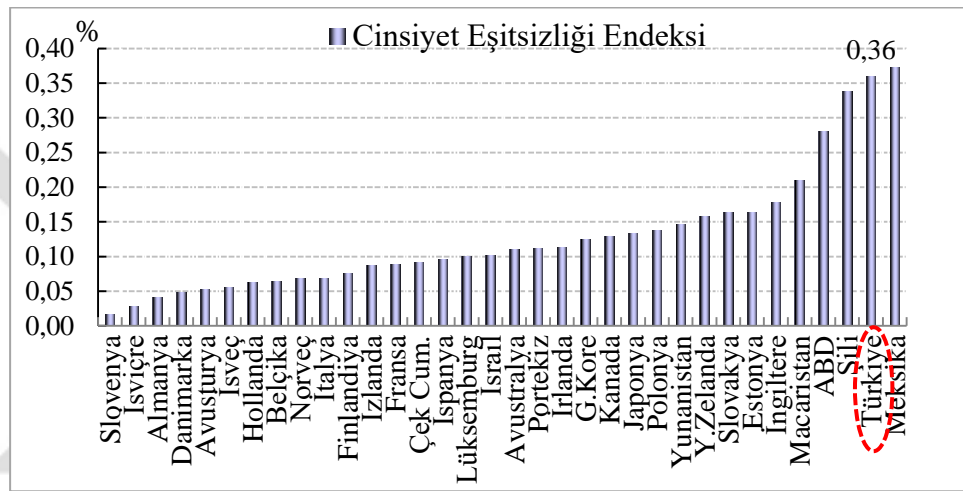
Tablo 1: Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi alt kalemleri OECD-Türkiye karşılaştırması

		Türkiye	OECD
Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi	Değer	0,359	0,231
	Sıra	71	—
Anne ölüm oranı		20	20,5
Ergen doğum oranı (15–19 yaş aralığındaki her bin kadın başına doğum)		30,9	25,4
Parlamentoda kadınların sandalye payı (%)		14,4	26,9
En az orta öğretim mezunu nüfus(%,25+)	Kadın	39,0	82,9
	Erkek	60,0	86,3
İşgücüne katılım oranı	Kadın	29,4	50,9
	Erkek	70,8	68,9

Kaynak: Birleşmiş Milletler, Human Development Reports

Tablo 1’de Türkiye ve OECD ortalamasının Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi alt kalemleri yer almaktadır. Türkiye 2014 yılında 0,359 değerini almıştır ve 160’a yakın ülke arasında 71’inci sırada yer almıştır. Endeks alt bileşenlerinden en az orta öğretim mezunu olan kadın nüfus, kadın işgücüne katılım oranı ve parlamentoda kadınların sandalye payı bileşenlerinde Türkiye OECD ortalamasının oldukça altında kalarak olumsuz görünüm sergilemektedir.

Şekil 15: Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, 2014

Kaynak: Birleşmiş Milletler, Human Development Reports

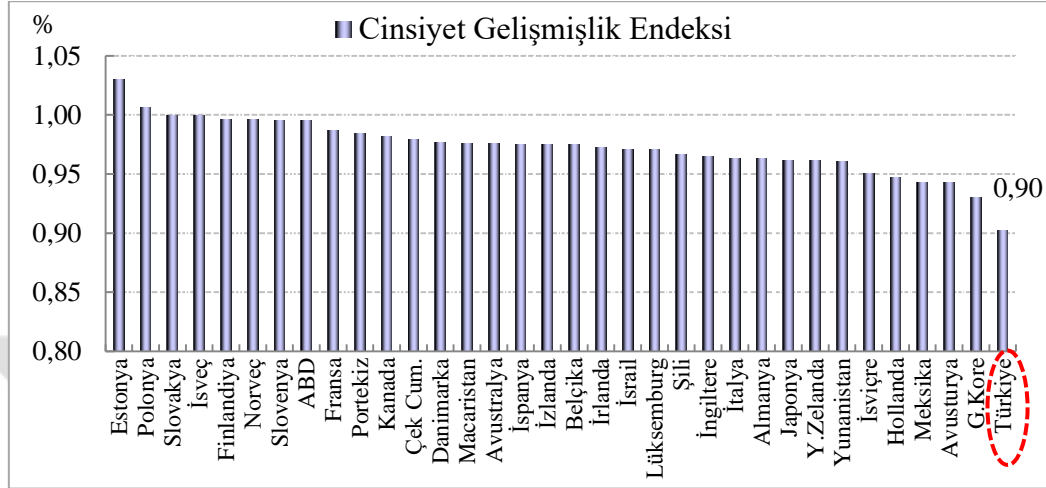
Şekil 15’te OECD ülkelerinin Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi’nde aldığı değerler görülmektedir. 0 değerine yaklaştıkça eşitsizliğin azaldığını gösteren endekste 2014 yılı itibarıyla Türkiye 0,36 değerini alarak OECD ülkeleri arasında Meksika’dan sonra en olumsuz görünüm sergileyen ülkedir.

2.1.2. Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi

GDI insani gelişmişlik endeksini hem kadın hem de erkek için ayrı ayrı hesaplamakta, daha sonra kadınlar için olan endeksin erkekler için olan endekse oranını almaktadır. GDI ilgili ülkede kadının erkek meslektaşlarının ne ölçüde gerisinde kaldığını göstermektedir. Türkiye 2014 yılında 0,9 değerini almakta ve 161

ülke arasında 71. sırada yer almaktadır. OECD ülkeleri arasında ise son sırada yer almaktadır. Değerin yüksekliği cinsiyet gelişmişliğinin göstergesidir (Şekil 16).

Şekil 16: Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi, 2014

Kaynak: Birleşmiş Milletler, Human Development Reports

OECD ortalamasında bu değer 0,97 seviyesindedir. Kadınların İnsani Gelişmişlik Endeksi erkeklerinkinden hem Türkiye hem OECD ortalamasında daha düşüktür. Ancak Türkiye’de kadın ve erkeklerin insani gelişmişlik endeksi verileri OECD ortalamasının altında yer almakla birlikte cinsiyet açığı da belirgindir. Yaşam beklentisi verisinde ise hem Türkiye’de hem OECD’de kadınlar erkeklere göre daha iyi konumdadır. Kadınların ortalama okullaşma yılı verisinde Türkiye, OECD ortalamasının çok altında yer almaktadır ve cinsiyet açığı daha belirgindir. Ancak beklenen okullaşma verisi Türkiye’de gelecek dönemde eğitimde cinsiyet açığının azalacağına işaret etmektedir.

Tablo 2: Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi bileşenleri⁹ Türkiye-OECD karşılaştırması

		Türkiye	OECD
Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi		0,90	0,97
İnsani Gelişmişlik Endeksi (HDI)	Kadın	0,72	0,86
	Erkek	0,79	0,89
Yaşam Beklentisi	Kadın	78,50	82,74
	Erkek	72,00	77,50
Beklenen Okullaşma Yılı	Kadın	14,03	16,04
	Erkek	15,06	15,48
Ortalama Okullaşma Yılı	Kadın	6,65	11,01
	Erkek	8,49	11,47
Kişi Başına Tahmini Gayri Safi Milli Gelir	Kadın	10023,8	28430,3
	Erkek	27645,3	47269,2

Kaynak: Birleşmiş Milletler, Human Development Reports

2.1.3. Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi

Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi (Global Gender Gap Index, GGGI), Dünya Ekonomik Forumu tarafından ilk olarak 2006 yılında yayınlanmıştır. Endeks, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği dört başlık altında incelemektedir. Bunlar; İktisadi Hayata Katılım Ve Fırsatlar, Eğitim Düzeyi, Sağlık ve Hayatta Kalma; Siyasete Katılma şeklindedir. Ekonomik, siyasi, eğitim ve sağlık kriterleri ile ülkelerin sıralaması bölgeler ve gelir grupları arasında etkili karşılaştırmalar sağlamaktadır.

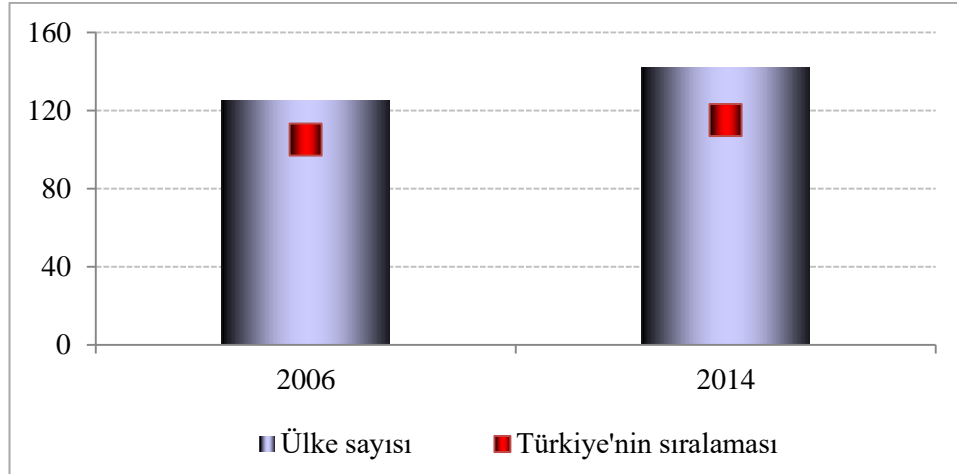
2014 yılı Küresel Cinsiyet Açığı Raporu'nda Endeks 145 ülkeyi kapsamaktadır. Şekil 17'de ise Küresel Cinsiyet Açığı Endeksinde 2006 ve 2014 yıllarına ait Türkiye'nin sıralaması ve puanı yer almaktadır. Türkiye'de Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi'nin yayınlanmaya başlandığı 2006 yılından bu yana önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Genel olarak bakıldığında 2006 yılında 115 ülke arasında

9 Endeksin boyutları (gerçekleşen değer – minimum değer)/ (maksimum değer – minimum değer) formülü ile hesaplanmaktadır.

105'inci sırada yer alırken 2014 yılında 142 ülke arasında 125'inci sırada yer almaktadır.

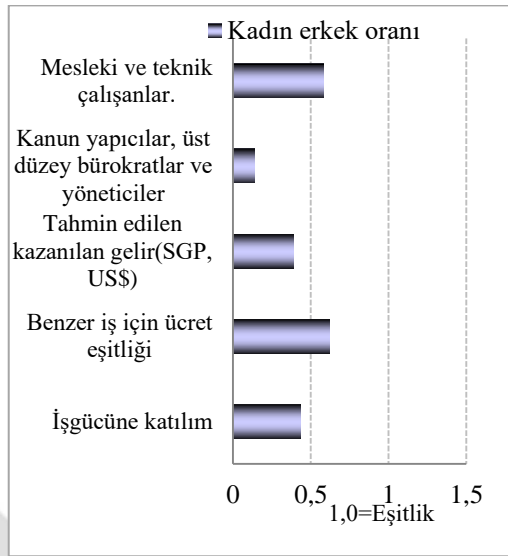
Alt bileşenler itibarıyla bakıldığında ise işgücüne katılım oranında belirgin bir artış gerçekleşmesine rağmen ekonomik katılım, eğitim ve siyasi yetkilendirme alanlarında gerileme yaşanmıştır. Türkiye sağlık alanında önemli ilerlemeler kaydetmiş olup, 142 ülke içinde 1'inci sıraya yükselmiştir. Eğitim alanında aldığı puan 2006 yılından bu yana artış göstermiş olup 0,953 değerini almıştır, ancak ülke sıralamasında daha gerilere düşmüştür. Bunun nedeni endekse dahil olan ülke sayısındaki artıştır. Ekonomik katılım alanında puan olarak bir miktar iyileşme kaydedilmiş olmakla birlikte, hem puan hem sıra olarak olumsuz görünüm devam etmektedir. Siyasi yetkilendirme alanında ise 0,088 ile Türkiye çok düşük bir puana sahiptir, en olumsuz görünümü bu alt kalemede sergilemektedir.

Şekil 17: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi, Türkiye sıralaması

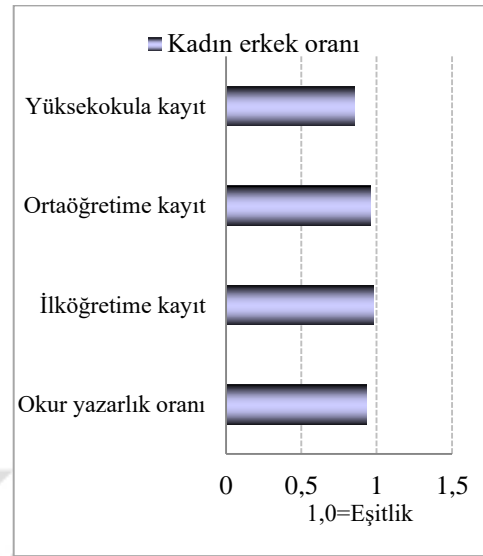
Kaynak: WEF, The Global Gender Gap Index 2015

Şekil 18: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Ekonomik Katılım ve Fırsat

Kaynak: WEF, The Global Gender Gap Index 2015

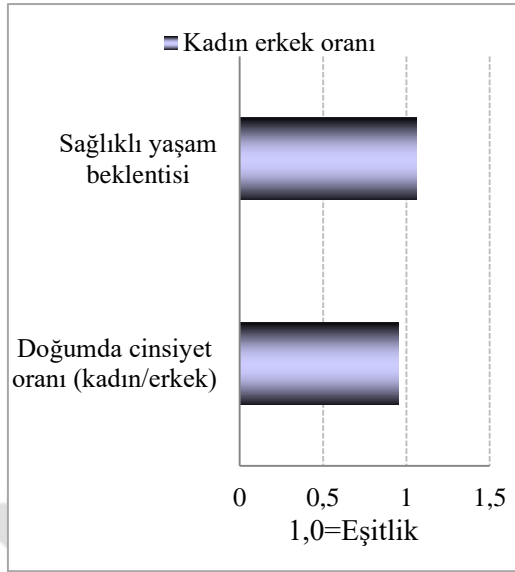
Şekil 19: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Eğitim Başarısı

Kaynak: WEF, The Global Gender Gap Index 2015

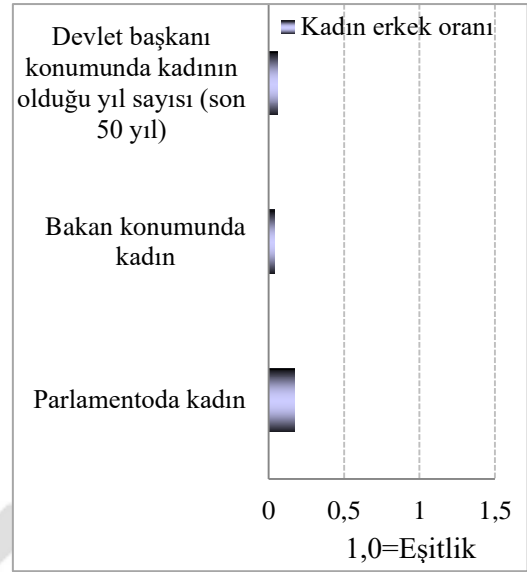
Türkiye eğitim ve sağlık alanında cinsiyet eşitsizliği konusunda olumlu bir görünüme sahiptir (Şekil 18 ve Şekil 19). Ekonomik katılım ve fırsat ile siyasi yetkilendirme alanında ise kadınlar erkeklerin çok gerisinde yer almaktadır (Şekil 20 ve Şekil 21).

Şekil 20: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Sağlık ve Hayatta Kalma

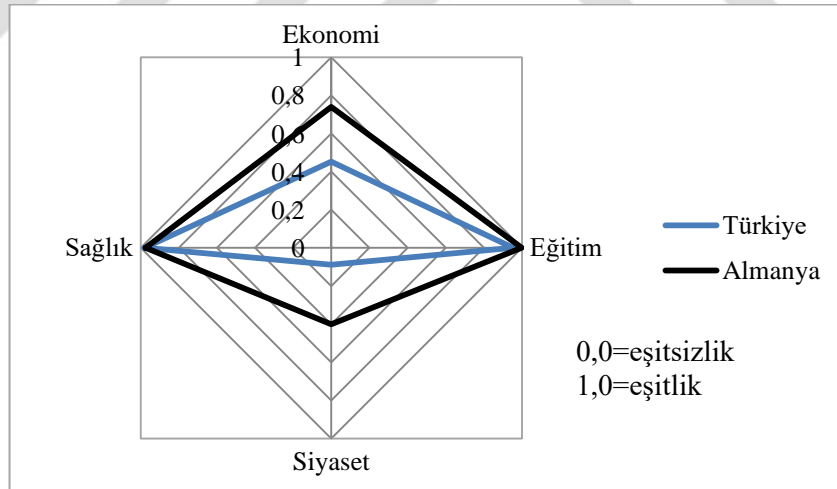
Kaynak: WEF, The Global Gender Gap Index 2015

Şekil 21: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Siyasi Yetkilendirme

Kaynak: WEF, The Global Gender Gap Index 2015

Şekil 22: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi: Türkiye

Kaynak: WEF, The Global Gender Gap Index 2015

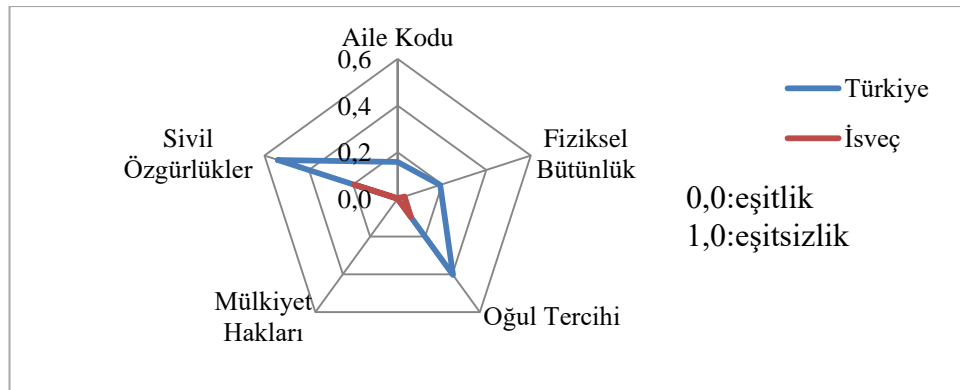
Şekil 22’de Türkiye ve cinsiyet açığı konusunda görece gelişmiş bir ülke olan Almanya yer almaktadır. Türkiye eğitim ve sağlık alanlarında Almanya ile benzer bir görünüme sahipken, özellikle siyaset alanında bu ülkeden negatif yönde farklılaşmaktadır.

2.1.4. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi

Sosyal kurumlar resmi ve resmi olmayan kuralları, sosyal normları ve uygulamaları ifade etmektedir. Ayrımcı sosyal kurumlar kadınların hayatın tüm dönemlerinde eğitim ve istihdam gibi alanlarda karşılarına çıkan fırsatlara erişimlerini kısıtlamaktadır. Endeks 160 ülkede sosyal kurumların kadınlara karşı yaptığı ayrımcılığın ülkeler arası bir ölçüsüdür. Her alt endeks 0 ile 1 arasında değer almaktadır ve endeks değerinin 1'e yaklaşması artan cinsiyet eşitsizliğine işaret etmektedir.

Türkiye 2012 yılında 0,45 değerini almıştır. Norveç sıralamada 0,89 ile ilk sırada yer alırken en kötü durumda olan ülke 0,15 ile Afganistan son sırada yer almaktadır. Şekilde Türkiye ve görece gelişmiş bir ülke olan İsveç yer almaktadır. Türkiye özellikle sivil özgürlükler ve oğul tercihi bileşenlerinde sorunlu görülmektedir (Şekil 23).

Şekil 23: SIGI endeksi, Türkiye, 2014

Kaynak: <http://www.genderindex.org/>

2.1.5. Cinsiyet Eşitliği Endeksi

Tablo 3: Cinsiyet Eşitliği Endeksi bileşenleri Türkiye ve bazı ülkelerin karşılaştırması

	Eğitim	Ekonomik Aktivite	Kadın Yetkilendirilmesi	GEI 2012 Nihai
Türkiye	0,83	0,34	0,19	0,45
Norveç	1,00	0,90	0,78	0,89
Polonya	1,00	0,75	0,52	0,76
Şili	0,99	0,60	0,56	0,72

Kaynak: <http://www.socialwatch.org/node/14365>

Social Watch (2005) tarafından geliştirilen Cinsiyet Eşitliği Endeksi (Gender Equity Index, GEI) kadın ve erkekler arasındaki eğitim, ekonomi ve politik yetkilendirmedeki eşitsizliği ölçmektedir. Endeks, her üç alanda 0 ile 100 arasındaki değeri almaktadır. Sadece eğitimin düzeyiyle ilgilenmekte, eğitimin kalitesiyle ilgilenmemektedir. Bu nedenle kadın ve erkeklerin üniversite eğitimine eşit erişimde bulunabildiği durumda ülke 100 değerini almaktadır. Aynı şekilde, kız ve erkeklerin eşit şekilde eğitimden mahrum bırakıldığı bir ülkede de endeks 100 değerini almaktadır.

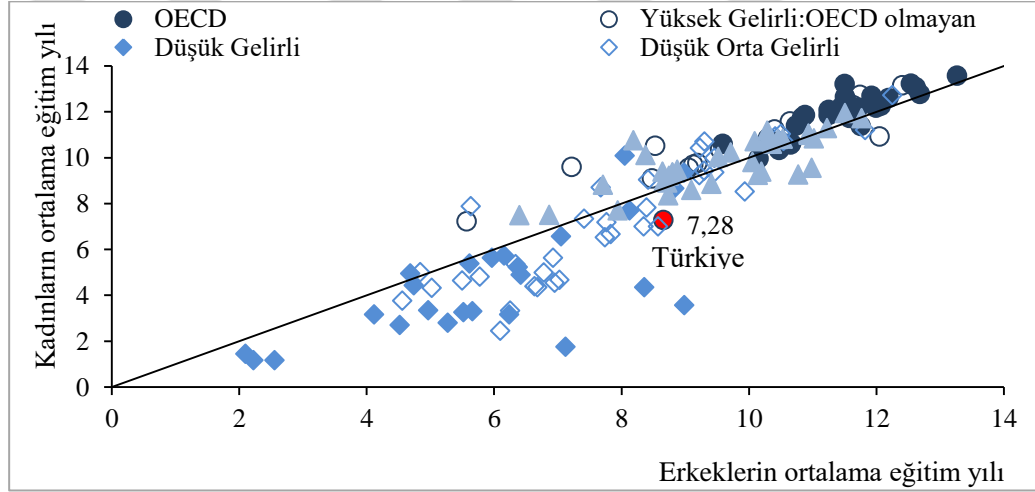
Tablo 3'te Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde gelişmiş bir ülke olan Norveç'te eğitim alanında tam eşitliğe ulaşıldığı görülmektedir. Ekonomik aktivite ve kadınların yetkilendirilmesi kalemlerinde tam eşitliğe ulaşılmamış olmakla birlikte diğer ülkelerden oldukça iyi durumdadır. Türkiye ise benzer ülkeler olan Polonya ve Şili ile kıyaslandığında özellikle ekonomik aktivite ve kadınların yetkilendirilmesi alanlarında büyük ölçüde geride kalmaktadır.

2.2. TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GÖRÜNÜM

2.2.1. Türkiye'de eğitim

Türkiye yüksek orta gelirli bir ülke olmakla beraber, yüksek gelir eşiğine kendi benzerlerinden çok daha yakındır. Ancak birçok yönden yüksek gelirli ülke özelliği gösterse de, sahip olduğu birtakım yapısal sorunlar nedeniyle orta gelirli bir ülke olmaya devam etmektedir. Türkiye, OECD ülkeleri arasında kadınların ortalama eğitim yılı açısından en olumsuz görünüme sahip ülkedir (Şekil 24).

Şekil 24: Ülke ekonomik düzeyi ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi kadınların eğitim düzeyi ve işgücüne katılımı ile ülkelerin gelir düzeyi arasında güçlü ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Türkiye'nin yüksek gelirli ekonomilerin standartlarına ulaşabilmesi için düşük seviyelerde yer alan kadın okullaşması ve işgücüne katılımını iyileştirilmesi gerekmektedir.

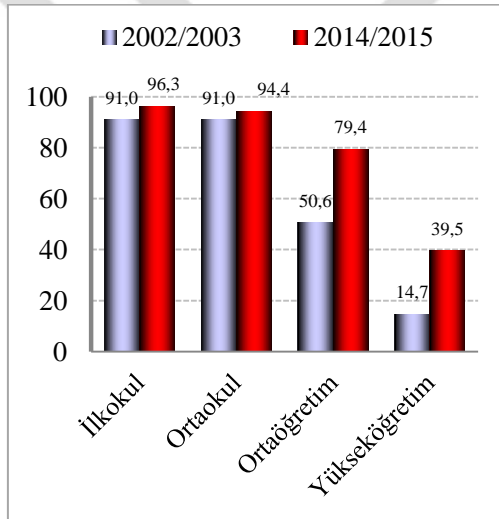
Türkiye'de okullaşma oranı bütün eğitim düzeylerinde 2002/2003 eğitim öğretim döneminden bu yana önemli ölçüde artmıştır (Şekil 25). Şekil 26'da kadın ve erkeklerin 2002/2003 ve 2014/2015 eğitim dönemlerinde okullaşma oranları,

gösterilmektedir. Kadınların net okullaşma oranında önemli bir iyileşme kaydedilmiştir.

Bu durumda 18.08.1997 tarihli ve 4306 sayılı Kanun ile 1997/98 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz, 30.03.2012 tarihli ve 6287 sayılı Kanun ile 2012/13 öğretim yılından itibaren de 12 yıllık kademeli zorunlu eğitime geçilmesinin etkisi bulunmaktadır.

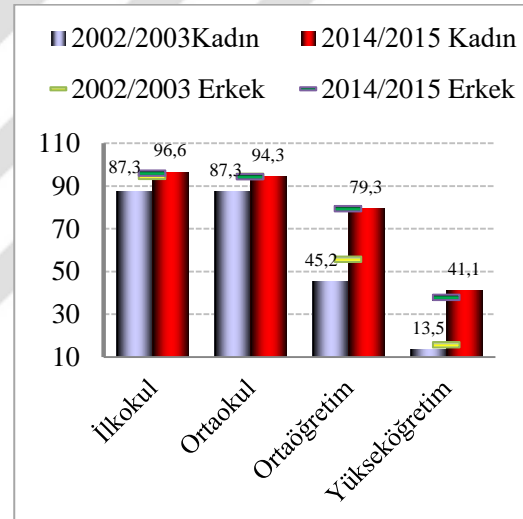
3.2.1.1. Okullaşma

Şekil 25: Eğitim düzeyine göre net okullaşma oranı

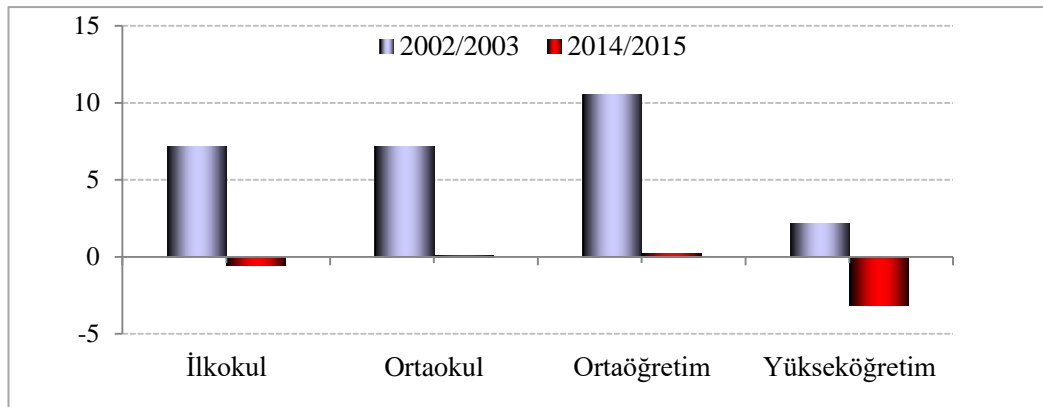
Kaynak: TÜİK, Milli Eğitim Bakanlığı

Şekil 26: Eğitim düzeyine göre kadın ve erkeklerin net okullaşma oranı

Kaynak: TÜİK, Milli Eğitim Bakanlığı

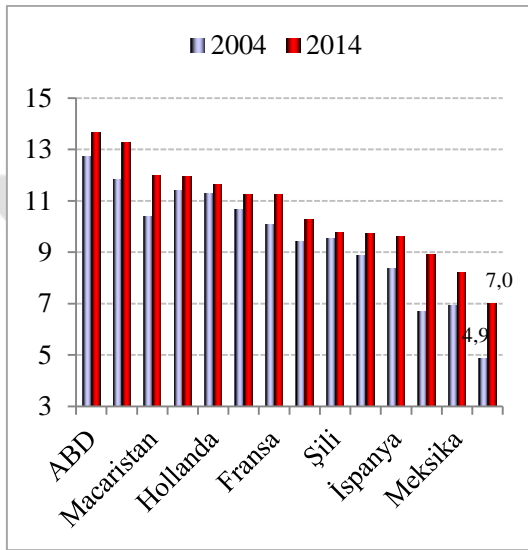
Şekil 27: Eğitim düzeyine göre kadın ve erkekler arasında net okullaşma farkı

Kaynak: TÜİK, Milli Eğitim Bakanlığı

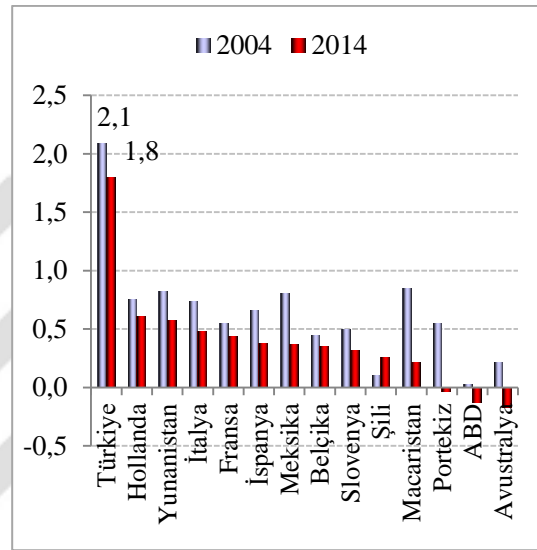
Şekil 27’de kadın ve erkekler arasındaki net okullaşma farkı görülmektedir. Bütün eğitim düzeylerinde okullaşmada cinsiyet açığı 2002/2003 dönemine kıyasla daralmıştır. Diğer yandan 2014/2015 dönemi itibariyle ilkökul ve yükseköğretim düzeyinde kadınların okullaşma oranı erkekleri geçmiştir.

Şekil 28: Bazı OECD ülkeleri- Türkiye ortalama okullaşma yılı, 25+, kadın

Kaynak: <http://data.uis.unesco.org/>

Şekil 29: Ortalama okullaşma yılı, 25+, erkek-kadın fark

Kaynak: <http://data.uis.unesco.org/>

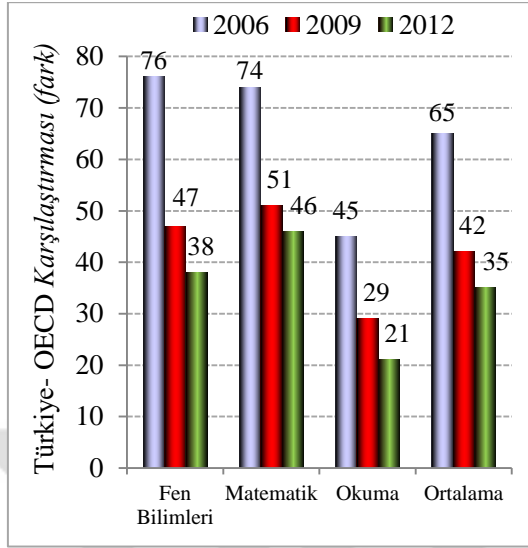
Türkiye okullaşmada önemli bir yol kat etmiş olsa da hala diğer OECD ülkelerinin gerisinde yer almaktadır (Şekil 28). Türkiye’de kadınların okullaşma süresi 2004 yılında 4,9 yıl iken 2014 yılında ortalama 7 yıldır.

Şekil 29’da ise eğitimde cinsiyet açığı görülmektedir. OECD ülkeleri arasında kadın ve erkek okullaşma verisi arasındaki en yüksek fark, 2004 yılında olduğu gibi 2014 yılında da Türkiye’de görülmektedir. 2014 yılı itibarıyla erkeklerin okullaşma yılı kadınlardan ortalama 1,8 yıl daha fazladır.

10 Ortalama okullaşma yılı UIS (UNESCO Institute for Statistics) tarafından ülkedeki nüfusunun (25 yaş üzeri nüfus) tamamladığı ortalama eğitim yılını ifade etmektedir. Aynı sınıf tekrarları burada hesaba dahil edilmemektedir.

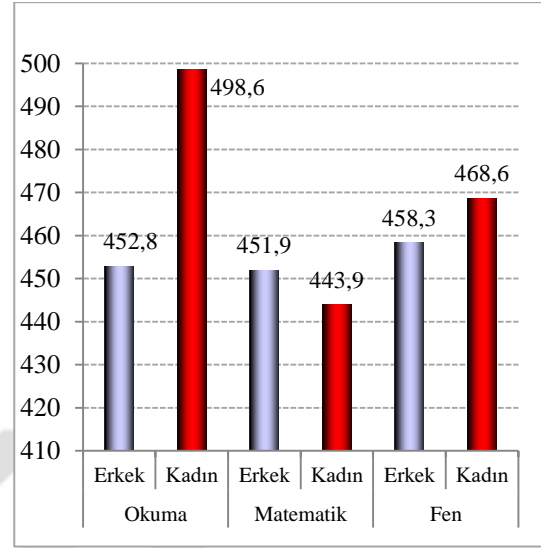
3.2.1.2. Eğitimin niteliği

Şekil 30: OECD ortalaması –Türkiye (PISA¹¹ puanı, fark)

Kaynak: OECD, Education Statistics

Şekil 31: Türkiye kadın ve erkek PISA puanı karşılaştırması (2012)

Kaynak: OECD, Education Statistics

Türkiye eğitimde niceliksel olarak bir ilerleme gerçekleştirmiş olmanın yanı sıra niteliksel olarak da ilerleme kaydetmiştir. Şekil 30'da OECD'nin eğitimin niteliğini ölçmeye yönelik olarak 3 yılda 1 yayınladığı PISA araştırmasına göre, Türkiye eğitimin kalitesini iyileştirmede önemli bir yol kat etmiş, her alanda OECD ortalamasına göre yaklaşık 30 puan iyileşme kaydetmiştir.

Şekil 31'de ise kadın ve erkeklerin PISA puanının alt bileşenleri olan okuma, matematik ve fen alanlarında başarı durumu karşılaştırılmalı olarak gösterilmektedir. Kadınlar okuma ve fen alanlarında erkeklerden daha iyi bir performans sergilerken, matematik alanında ise erkeklerin gerisinde kalmaktadır.

11 PISA, OECD tarafından üçer yıllık dönemler hâlinde 15 yaş grubundaki öğrencilerin kazanmış oldukları bilgi ve becerileri değerlendiren bir araştırma projesidir.

2.2.2. Türkiye’de işgücü piyasası

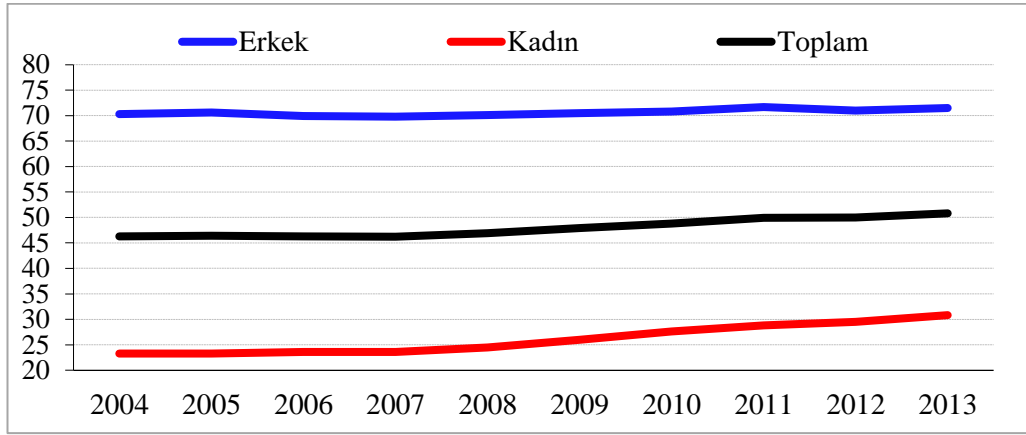
Türkiye’de 2000’lerin ortasında kadın işgücüne katılımın azalmasındaki temel etken kırdan kente göç olgusudur. Daha önce tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, şehirlere göç ettiğinde eşlerinin tersine özellikle düşük eğitim düzeyleri nedeniyle işgücüne katılamamaktadır veya düşük ücretli ve sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmaktadır. Ayrıca kırsal bölgede çocukların bakımı için destek olan aile üyelerinin şehirde olmaması, işgücüne katılım önündeki diğer bir önemli kısıttır. Kadınlar bu nedenle çoğunlukla ücretsiz hane içi işlerle ilgilenmektedir.

Türkiye birçok yükselen piyasanın geçmişte izlediği gibi U şeklinde kadın işgücüne katılımı izlemektedir¹². Kadın istihdamı ancak eğitim düzeylerinin artmasıyla birlikte 2000’li yılların sonlarında yukarı doğru hareketlenmiştir (Şekil 32). Bu durum artan eğitim düzeyi ve evlilik ve doğumun ileri yaşlara ertelenmesi gibi demografik değişimlerle ilişkilidir (Dayıoğlu ve Kırdar, 2010). Emeklilik yaşının da yükselmesinden dolayı önümüzdeki yıllarda katılımın artmaya devam etmesi beklenmektedir. Son dönemde toplam işgücüne katılım oranı özellikle kadın işgücüne katılım oranındaki artış nedeniyle yükselmektedir.

Bu süreçte istihdamın yapısı tarım sektöründen beyaz yakalı işlere evrilmiştir. Göreli olarak daha genç ve eğitilmiş kadınlar büyüyen hizmet sektöründeki istihdam olanaklarından yararlanmaktadır. Orta yaşlı kadınlar ise aile büyüklüğünün azalması nedeniyle istihdamdaki artışa katkıda bulunmaktadır.

12 Ekonomik büyümenin kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkisi açık değildir. Ekonomik büyümenin başlangıç yıllarında kadınların işgücüne katılımı azaltmakta, daha sonra uzun dönemde artırmaktadır. Bu durum U şekline benzetilmiştir.

Şekil 32: Cinsiyete göre işgücüne katılım oranları (% , 15+ yaş grubu)

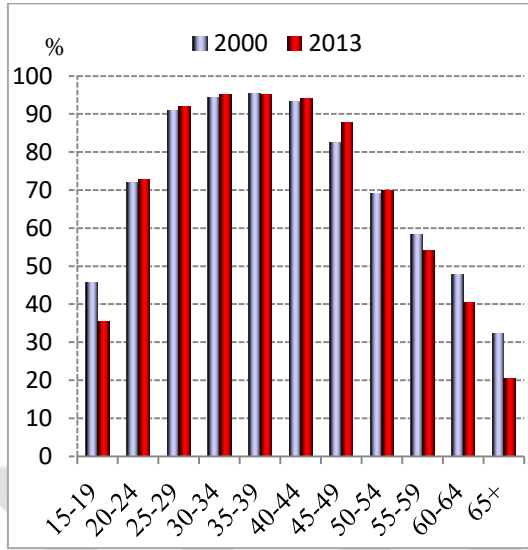

Kaynak: TÜİK

2.2.2.1. İşgücüne katılım oranı

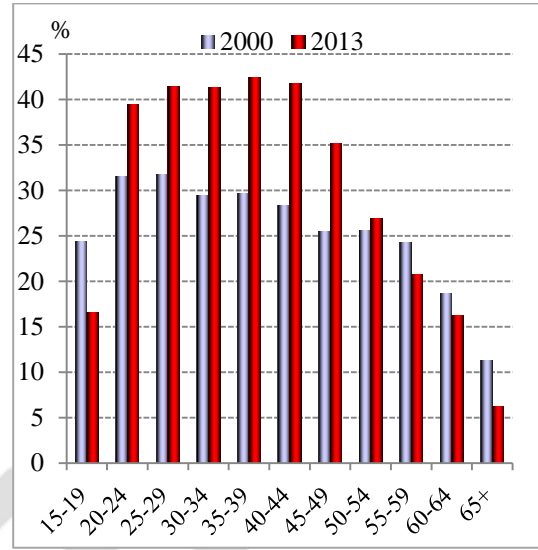
Erkek işgücüne katılımı ile kıyaslandığında kadın işgücüne katılımının kompozisyonu 2000'lerden bu yana önemli bir değişiklik göstermiştir. Hem kadınlar hem de erkekler için 15-19 ve 55 üzeri için işgücüne katılım oranı azalmıştır (Şekil 33 ve Şekil 34). Bununla birlikte 20-44 yaş aralığındaki kadınların için işgücüne katılım oranı belirgin bir artış göstermiştir. Kadınlar arasında görece olarak daha genç olanlar işgücüne daha fazla katılım sağlamaktadır.

Şekil 33: Erkeklerin yaş gruplarına ve dönemlere göre işgücüne katılım oranı (15+)

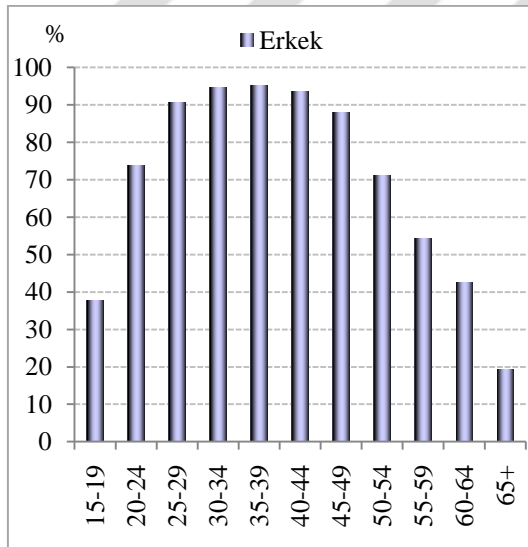
Kaynak: TÜİK

Şekil 34: Kadınların yaş gruplarına ve dönemlere göre işgücüne katılım oranı (15+)

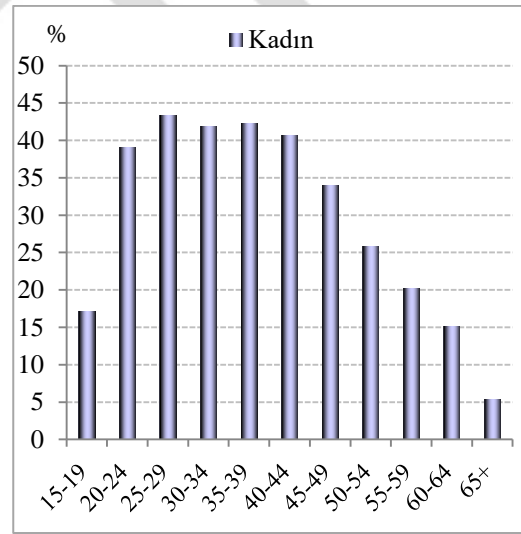
Kaynak: TÜİK

Şekil 35: Yaş grubuna göre işgücüne katılım oranı (2014)

Kaynak: TÜİK

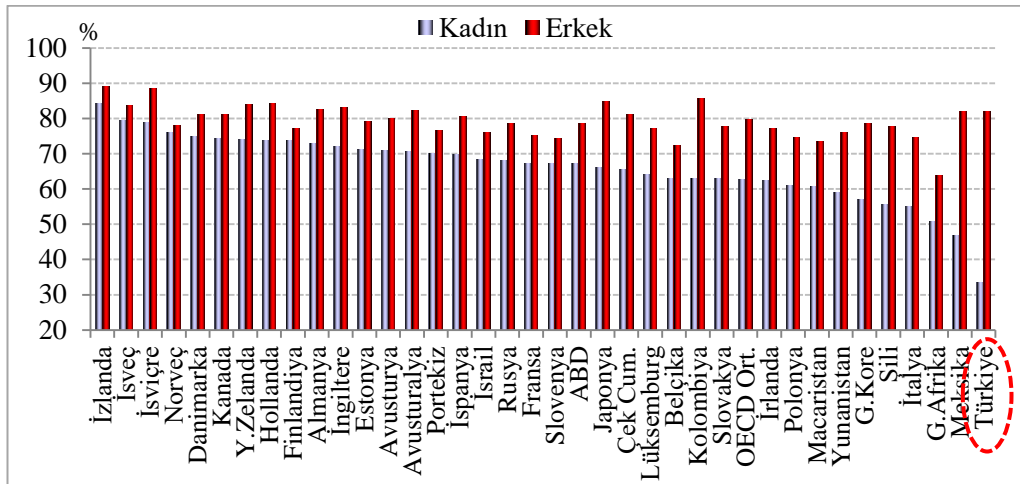
Şekil 36: Yaş grubuna göre işgücüne katılım oranı (2014)

Kaynak: TÜİK

Özellikle eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte daha genç kadınların işgücüne katılımı artmıştır.

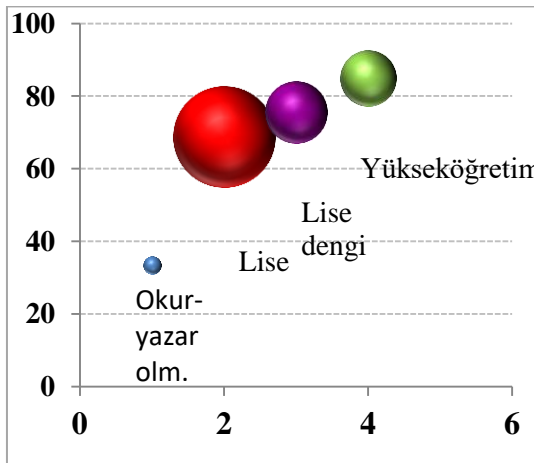
Şekil 37: OECD ülkelerinde kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranı (2014)

Kaynak: OECD, Labour Force Statistics

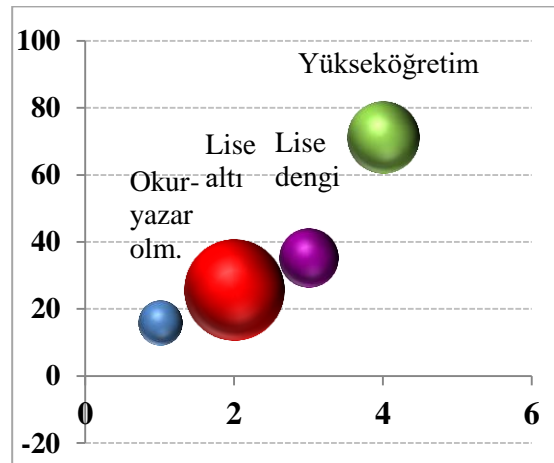
Türkiye'nin erkek işgücüne katılım oranı 2014 yılında OECD ülkeleri ortalamasında seyrederken, kadın işgücüne katılım oranı çok düşüktür. Kadınlarda işgücüne katılım oranı OECD ortalaması olan yüzde 62,8 oranının oldukça altında yer almaktadır (Şekil 37).

Şekil 38: Eğitim düzeyine göre işgücüne katılma oranları, erkek (yüzde, 2014)

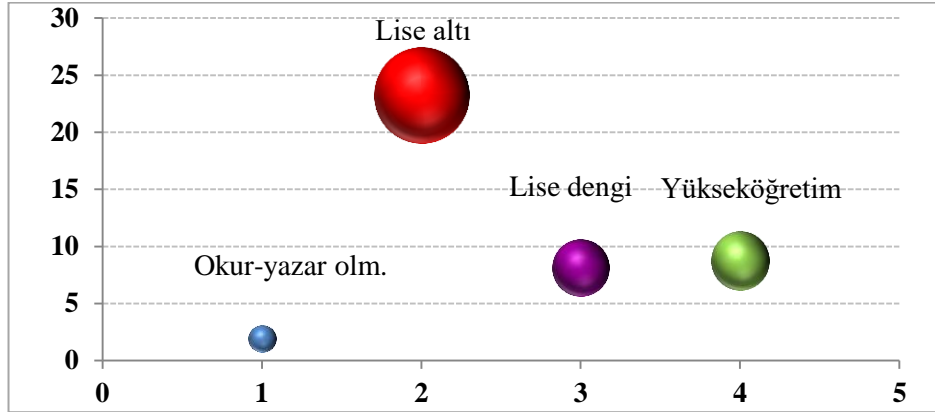
Kaynak: TÜİK, Kendi Hesaplamalarız

Şekil 39: Eğitim düzeyine göre işgücüne katılma oranları, kadın (yüzde, 2014)

Kaynak: TÜİK, Kendi Hesaplamalarız

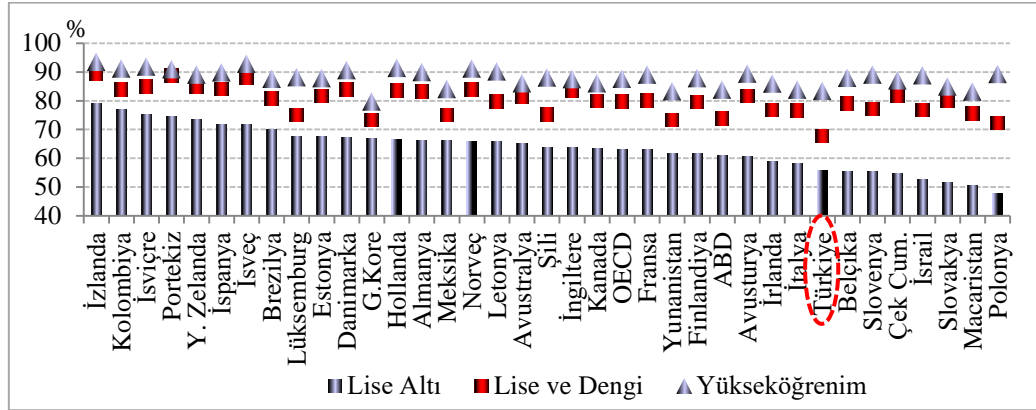
Şekil 40: Eğitim düzeyine göre işgücüne katılma oranları, toplam, (yüzde, 2014), 25+

Kaynak: TÜİK, Kendi Hesaplamalarımız

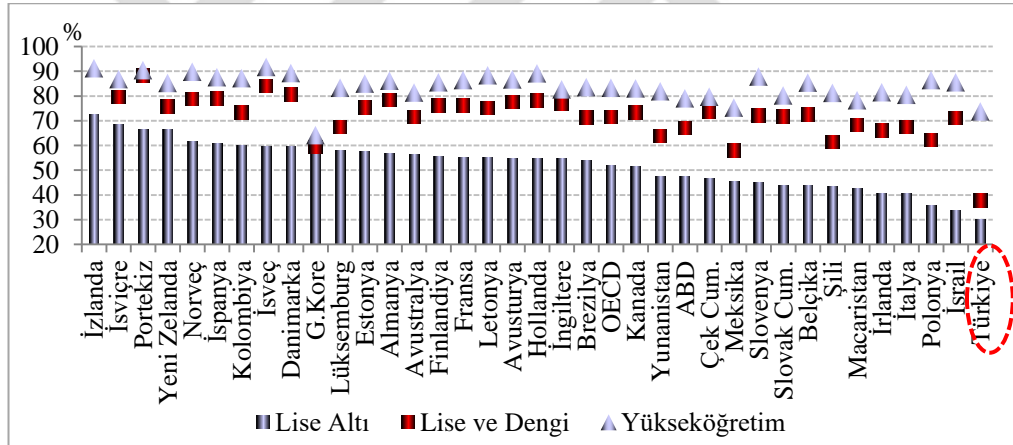
TÜİK 2014 yılı verilerine göre, okuma yazma bilmeyen kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 16 iken, yükseköğretim mezunu kadınların katılma oranı yüzde 71,3'tür (Şekil 39). Bu durum kadınların işgücüne katılımının artırılması için eğitim düzeyinin yükselmesi gerektiğine işaret etmektedir. Erkeklerde eğitim düzeyi artışıyla işgücüne katılım oranı artmakla birlikte diğer eğitim düzeyi mezunlarına göre kadınlarda olduğu gibi belirgin bir farklılık yaratmamaktadır. Erkeklerin lise altı ile lise ve dengi mezunlarının işgücüne katılım oranları aynı eğitim düzeyine sahip olan kadınların işgücüne katılım oranlarından çok daha yüksektir. İşgücüne katılım oranında cinsiyet açığının en fazla daraldığı eğitim düzeyi yükseköğretimdir.

Şekil 41: İşgücüne katılım oranı OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2013), toplam

Kaynak: OECD, Education at a Glance Interim Report: Update of Employment and Educational Attainment Indicators, 2015

Şekil 42: Kadınların işgücüne katılım oranı OECD karşılaştırması, (25-64) yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2013

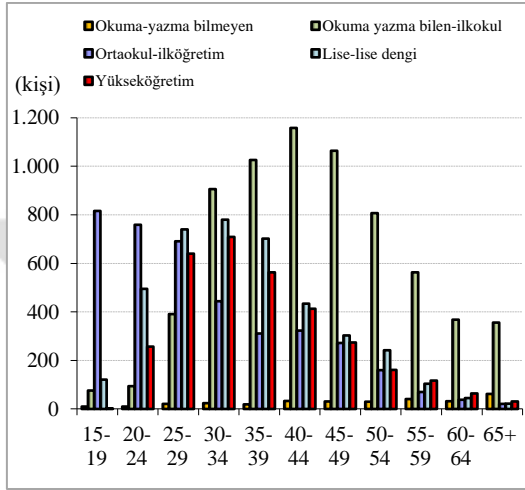
Kaynak: OECD, Education at a Glance Interim Report: Update of Employment and Educational Attainment Indicators, 2015

Şekil 41’de OECD ülkelerinde işgücüne katılım oranı eğitim seviyesine göre gösterilmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım oranı yükselmektedir. Türkiye’de yükseköğretim mezunu olan kadınların işgücüne katılım oranı, lise altı ve lise dengi mezunu kadınların işgücüne katılım oranına göre önemli derecede pozitif yönde farklılık sergilemektedir. Ayrıca lise altı ve lise dengi mezunlarının işgücüne

katılım oranı OECD ortalamasının çok altında yer alırken, yükseköğretim mezunlarında bu fark daralmaktadır (Şekil 42).

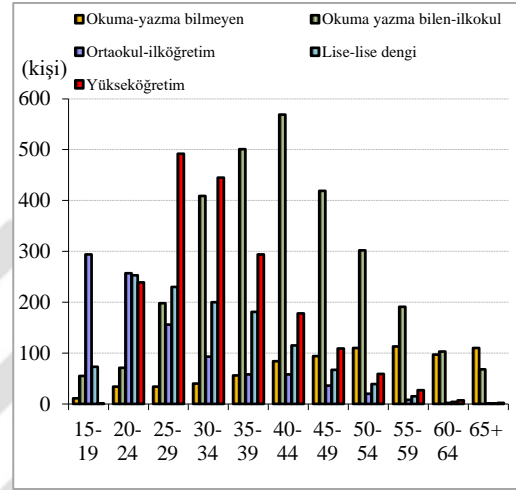
2.2.2.2. İstihdam edilenler

Şekil 43: Eğitim durumuna ve yaş grubuna göre istihdam edilenler, erkek (2014)

Kaynak: TÜİK

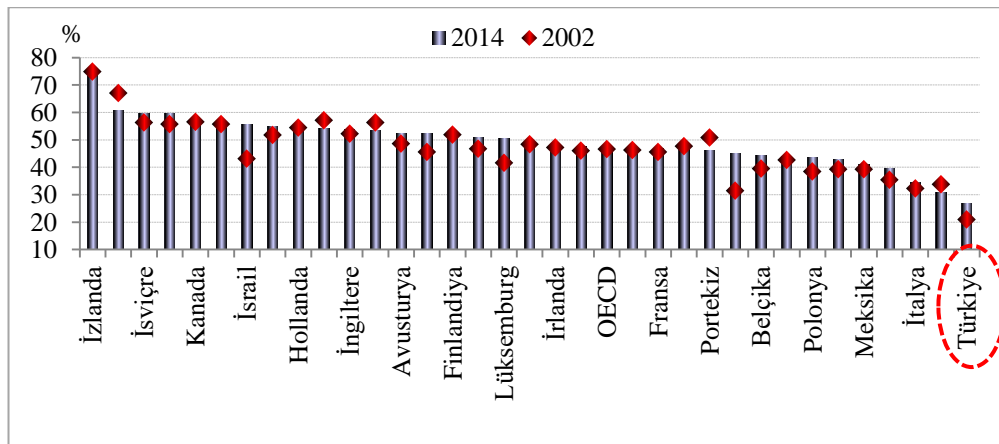
Şekil 44: Eğitim durumuna ve yaş gruplarına göre istihdam edilenler, kadın (2014)

Kaynak: TÜİK

Bu noktada istihdam edilenlere bakıldığında genç nüfusta eğitim düzeyinin yükseldiği görülmektedir (Şekil 43 ve Şekil 44). Aynı şekilde istihdam edilen 25-35 yaş aralığındaki kadınlar arasında üniversite mezunlarının önemli bir kısmı oluşturduğu görülmektedir.

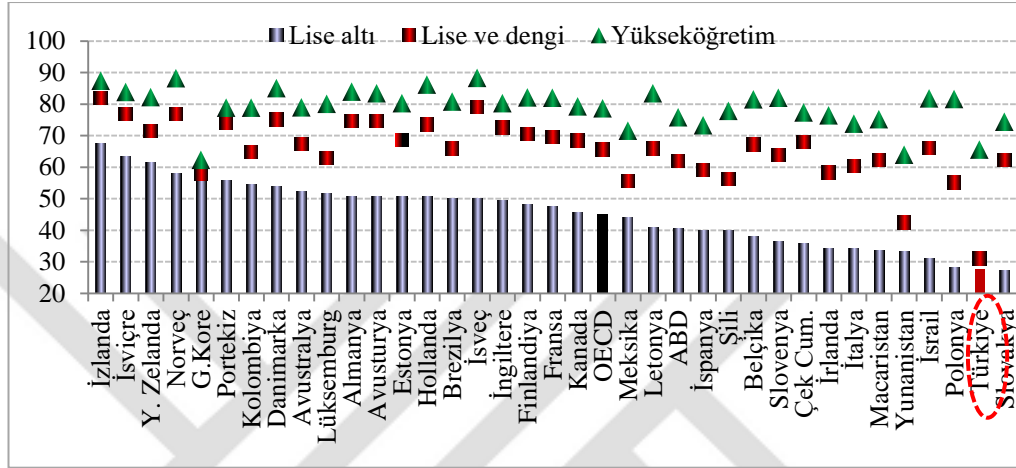
Şekil 45: Kadın istihdam oranı OECD karşılaştırması (yüzde, 15+ yaş grubu)

Kaynak: OECD, Short-Term Labour Market Statistics

Şekil 45'te kadınların işgücüne katılım oranında olduğu gibi istihdam oranı olarak da Türkiye en son sırada yer almaktadır. Bu oran OECD ülkelerinde ortalama olarak yüzde 47,5 iken Türkiye'de yüzde 26,7'dir.

Şekil 46: Türkiye'de istihdam/nüfus oranları OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2013), kadın

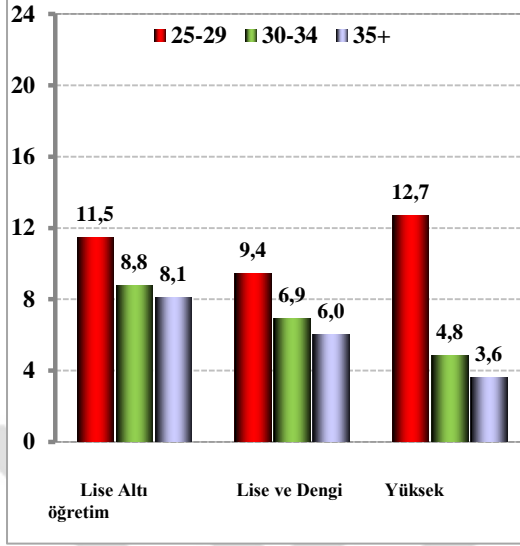

Kaynak: OECD, OECD Employment Outlook, 2015

Türkiye istihdam/nüfus oranı olarak toplamda OECD ortalamasına daha yakınken, kadınlarda OECD ortalamasının önemli ölçüde altında yer almaktadır (Şekil 46). Lise ve dengi düzeyde eğitime sahip olmak lise altı ile çok bir farklılık doğurmazken yükseköğretim mezunu kadınların istihdamı belirgin bir şekilde daha yüksek seviyede gerçekleşmektedir. Ancak buna rağmen Türkiye'nin yükseköğretimde istihdam/nüfus oranı yüzde 65,5 seviyesinde yer alıp OECD ortalaması olan yüzde 78,6 seviyesinin bir miktar altında kalmaktadır.

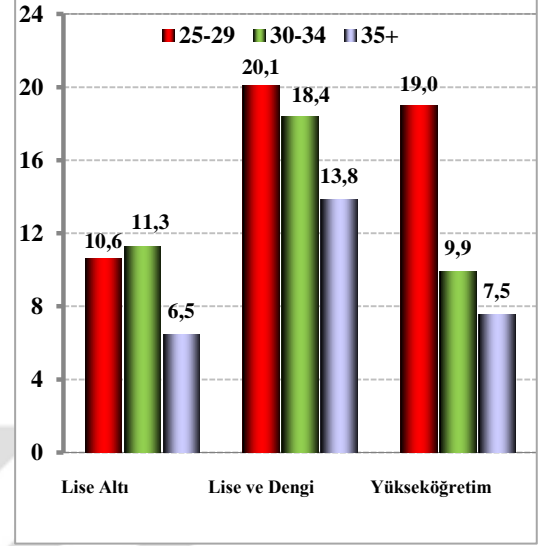
2.2.2.3. İşsizlik

Şekil 47: Eğitim ve yaş grubuna göre erkeklerde işsizlik, (2014, %)

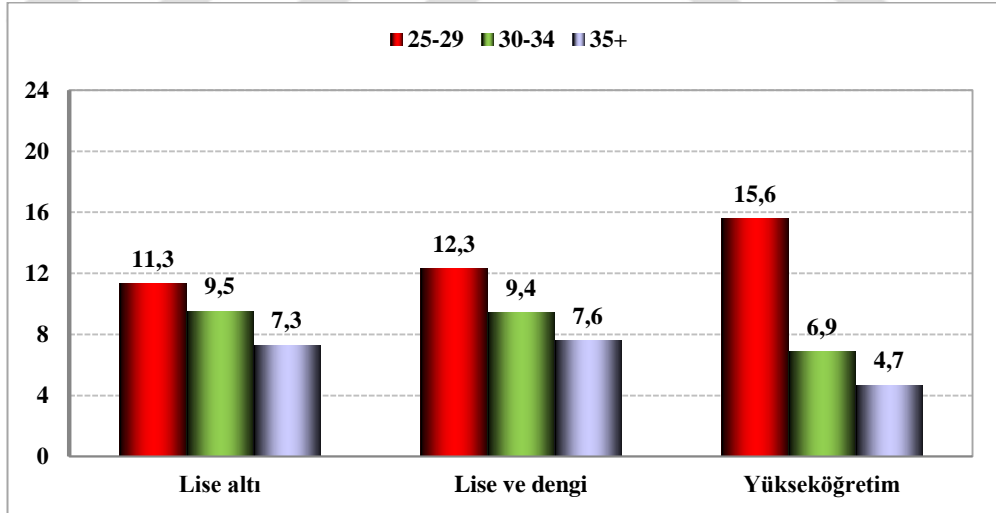
Kaynak: TÜİK

Şekil 48: Eğitim ve yaş grubuna göre kadınlarda işsizlik, (2014, %)

Kaynak: TÜİK

Şekil 49: Eğitim ve yaş grubuna göre işsizlik oranı, toplam işsizlik oranı (2014,%)

Kaynak: TÜİK

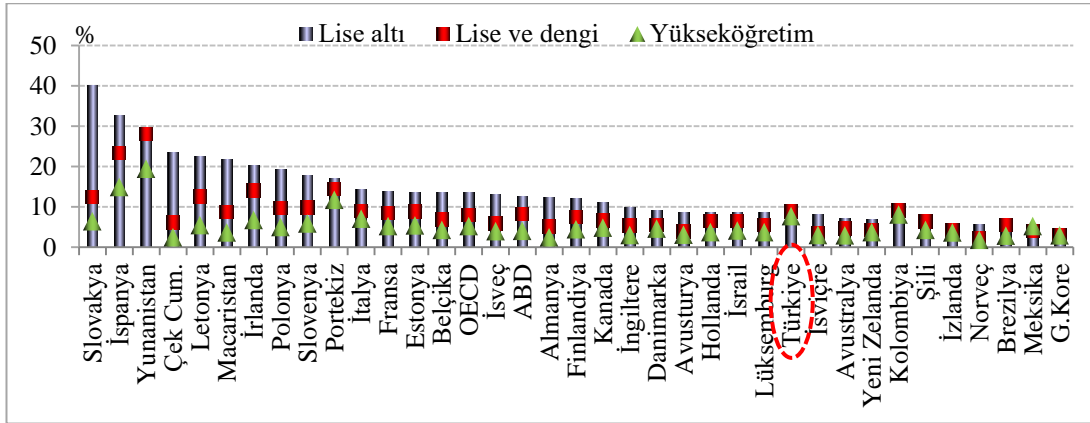
Yükseköğretim düzeyinin kadın istihdamı üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır (Şekil 48). Lise altı eğitim düzeyinden lise ve dengi eğitim düzeyine geçişte kadın işsizlik oranının yükseldiği görülmektedir. Bu durumda eğitim seviyesi

arttıkça, işgücünün daha seçici olması ve nitelik uyumsuzluğunun etkisi bulunmaktadır.

Genel olarak eğitim seviyesi arttıkça ilerleyen yaşlarda işsizlik oranları hızlı bir şekilde düşmekte ve düşük seviyelerde kalmaktadır (Şekil 49). Eğitimin seviyesi ve niteliği önemli olup, aynı zamanda işgücünün becerisinin de artırılması gerekmektedir. Yükseköğrenim gören genç nüfusta işsizlik oranları yüksek seviyede; ilerleyen yıllarda işsizlik oranlarında çok hızlı düşüş görülmektedir. Bu çerçevede, özellikle gençlerin işgücü becerilerinin artırılması ve bu potansiyelin ekonomiye kazandırılması önem arz etmektedir.

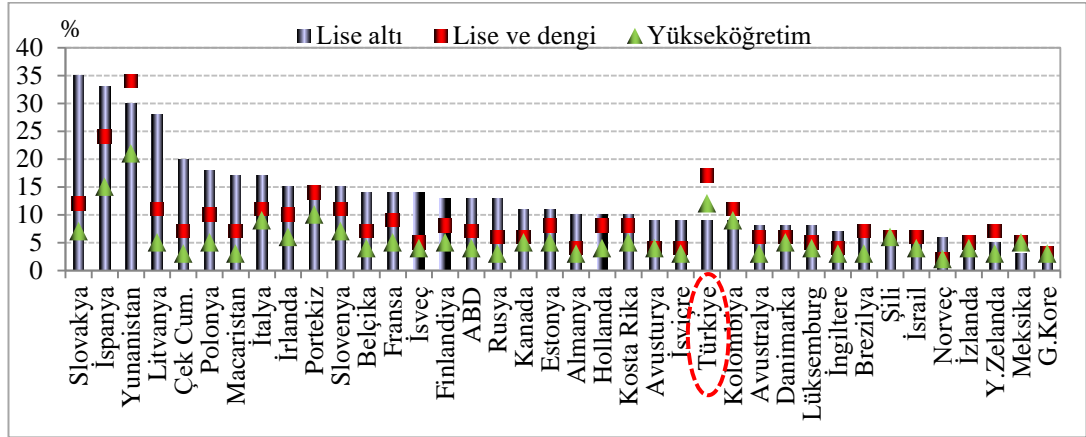
Eğitim düzeylerinde işsizlik oranlarına yapısal olarak bakıldığında ise işsizlerin lise ve altı eğitim seviyesinde yoğunlaştığı ve bu durumun yıllar itibarıyla değişmediği görülmektedir.

Şekil 50: İşsizlik oranı OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2014), toplam

Kaynak: OECD, Education at a Glance Interim Report: Update of Employment and Educational Attainment Indicators, 2015

Şekil 51: İşsizlik oranı OECD karşılaştırması (25-64 yaş grubu, eğitim seviyesine göre, 2014), kadın

Kaynak: OECD, *Education at a Glance Interim Report: Update of Employment and Educational Attainment Indicators, 2015*

Şekil 50 ve Şekil 51’de görüldüğü gibi 2015 yılı itibariyle Türkiye’de yükseköğrenim mezunu olanlar daha düşük işsizlik oranına sahiptir. Yükseköğretim mezunlarında işsizlik oranı OECD ortalamasında yüzde 5,6 iken Türkiye’de bu oran yüzde 11,1 seviyesinde yer almaktadır.

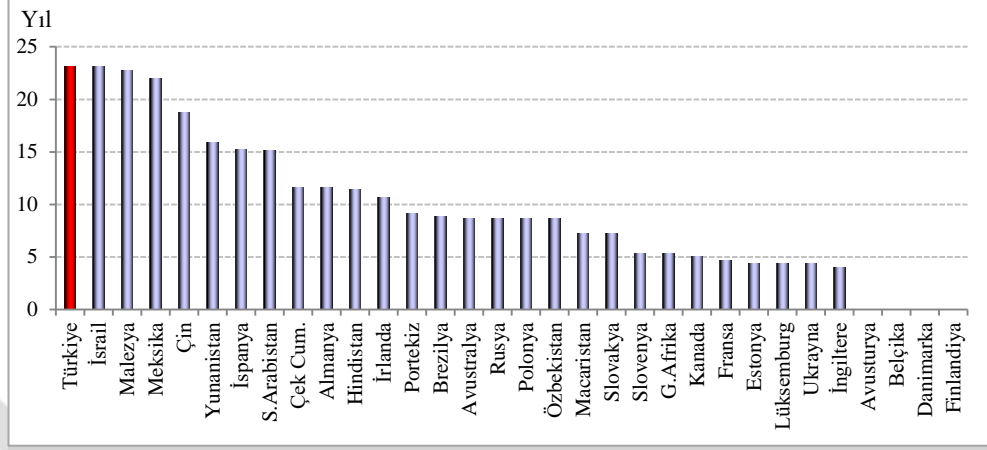
Türkiye’de kadınların işgücüne katılımının düşük seviyede yer almasında eğitimin yanı sıra işgücü piyasası katılımları da etkili olmaktadır. Çünkü işgücü piyasasının katı olması kayıtlı işlerde öncelikle erkeklerin istihdam edilmesine yol açmakta ve dolayısıyla kayıt dışı istihdamı ve düşük ücretleri besleyen bir durum olarak öne çıkmaktadır. Bu durum da ücretlerde cinsiyet açığını derinleştirmektedir.

2.2.2.4. Türkiye’de işgücü piyasasının katılıma ilişkin göstergeler

Türkiye’de işgücü piyasası OECD ülkeleri ile kıyaslandığında çok katıdır. İşgücü piyasasının esnek olması önünde en büyük engel kıdem tazminatıdır. İşverenin kıdem tazminatı yükü dünyada en yüksek kıdem tazminatı olduğu ülkelerden biridir (Şekil 52). 1,5 ile 10 yıl arasında çalışanların ortalama kıdem tazminatı yükü 23,1 haftalık ücret kadardır. Ülkemizde, işveren kesimin en çok

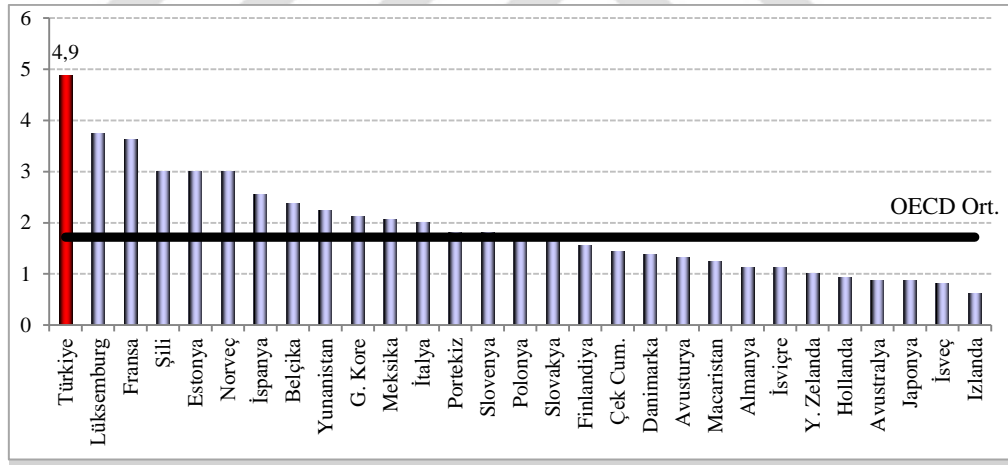
şikâyet ettiği konulardan biri olan kıdem tazminatı yükümlülüğünün oldukça yüksek bir seviyede olduğu Şekil 52’den anlaşılmaktadır.

Şekil 52: Kıdem tazminatı (1, 5 ve 10 yıllık çalışma süreleri için ödenen ortalama haftalık maaş sayısı), 2014

Kaynak: Dünya Bankası

Şekil 533: Yarı zamanlı çalışanlar üzerindeki kısıtlayıcılık¹³, 2013 (endeks skalası 0-6 arasında en az kısıtlayıcıdan en fazlaya)

Kaynak: OECD

13 İstihdam Koruma Mevzuatının Kısıtlayıcılığı, sürekli ya da düzenli çalışan işçiler için işten çıkarma düzenlemelerini, esnek çalışma koşulları ile ilgili düzenlemeleri ve toplu işten çıkarmaları yöneten düzenlemeleri göz önüne alan 21 adet gösterge dikkate alınarak OECD tarafından oluşturulmuş bir endekstir. Endeks skalası 0-6 arasında değişmekte olup, endeks değeri arttıkça işgücü piyasasının daha katı olduğunu ifade etmektedir.

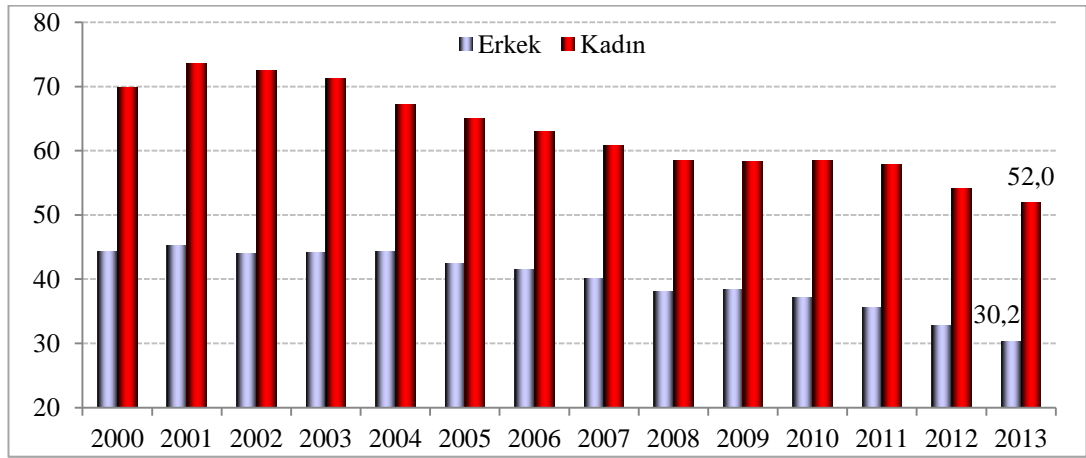
Türkiye OECD ülkeleri arasında yarı zamanlı çalışanlar üzerinde kısıtlayıcılığın en yüksek olduğu ülkedir (Şekil 53). Ülkemizde yarı zamanlı çalışma olanakları ile ilgili yasal düzenlemelerin eksikliği ve istihdamı koruma mevzuatının kısıtlayıcılığı endeksinin (EPL) yüksek olması, özellikle kadınların ve gençlerin işgücü piyasasına katılmaları ve istihdam olanaklarının artırılması önünde engel teşkil etmektedir.

İş gücü piyasasının daha esnek hale gelmesi, yarı zamanlı ve kıdem tazminatı düzenlemeleri; kadınların işi ve ücretsiz hane işlerini bir arada sürdürmesine yardımcı olacak ve Türkiye’de istihdam artışına katkıda bulunacaktır.

2.2.2.5. Kayıt dışı istihdam

Kayıt dışı istihdam 2005 yılından bu yana düşüş göstermesine rağmen hala yüksek seviyede yer almaktadır (Şekil 54). Kayıt dışı çalışanların çoğu tarım sektöründe yer almaktadır ve şehirleşmeyle kayıt dışı istihdamda düşüş gerçekleşmiştir. Ayrıca tarım dışı sektörlerde de kayıt dışılıkta azalma gerçekleşmiştir.

Şekil 4: Kayıt dışı istihdam

Kaynak: TÜİK

Kayıt dışılıktan en çok etkilenen kesim kadınlar ve gençlerdir. Tarımda ücreti ödenmeyen işlerden dolayı kayıt dışılık kadınlarda 2013 yüzde 52 oranında gerçekleşerek erkeklerden yaklaşık 22 puan daha yüksektir (Dünya Bankası, 2014: 188). Tarım dışı sektörlerde ise kayıt dışı istihdam kadınlarda erkeklere göre 5 puan daha fazladır.

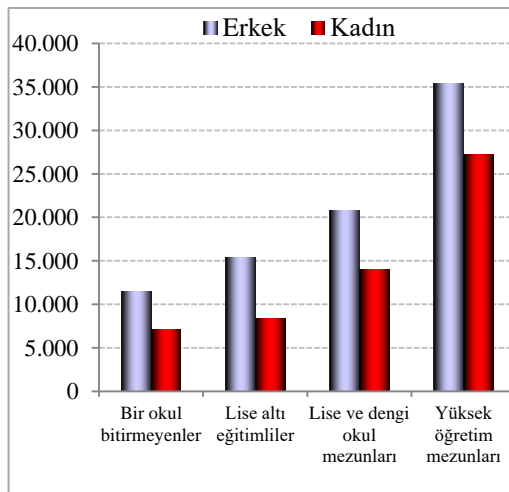
2004 ve 2012 arasındaki dönemde çoğu kadın tarım ve kayıt dışı sektörden kayıtlı sektöre hareket etmiştir. Buna rağmen kadınların kayıt dışı istihdamı hala daha yüksektir. Kadınların yarısından çoğu sosyal yardım ve iş güvencesi olmadan çalışmaktadır.

Kayıt dışılık ardındaki bir neden de düşük emeklilik yaşıdır. Emeklilik yaşı kademeli olarak 65'e çıkarılacak olsa da bugün hala cari emeklilik yaşı 50 civarındadır (Dünya Bankası, 2014: 189). Erken emekli olanlar kayıt dışı olarak çalışmaya devam etmektedir (Tansel ve Kan, 2011: 23).

Kayıt dışılık ücretlerde de açığa neden olmaktadır ve bu durum kadın ve gençler arasında daha yaygındır (Başkaya vd, 2011: 1).

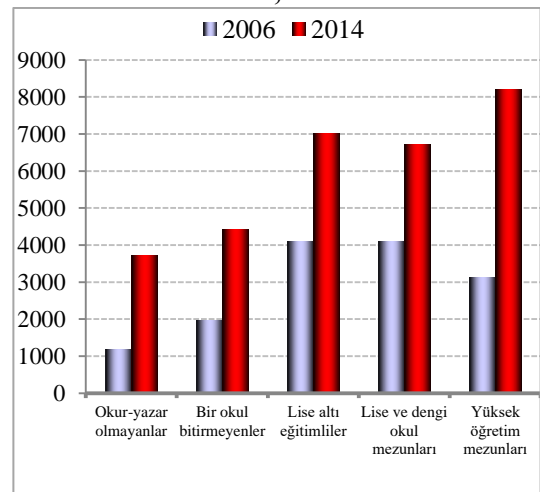
2.2.2.6. Ücretlerde eşitsizlik

Şekil 54: Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esas iş gelirleri, 2014

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2015

Şekil 556: Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esas iş gelirleri erkek-kadın farkı, 2014

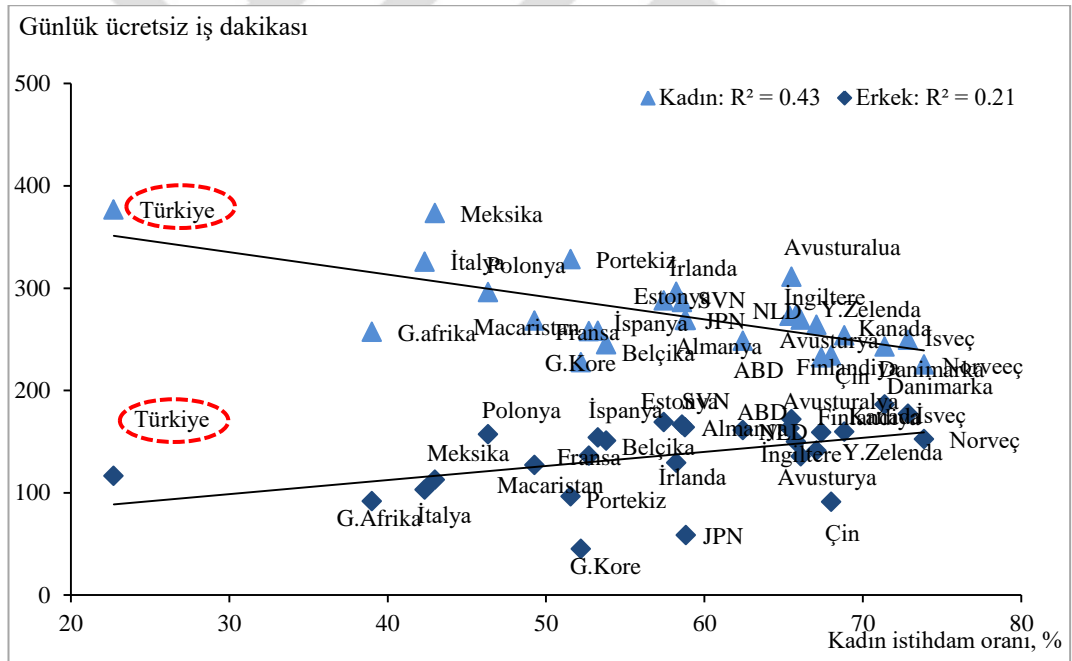

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2015

Şekil 55'te hem kadınlarda hem de erkeklerde eğitim düzeyi yükseldikçe yıllık ortalama gelirin arttığı görülmektedir. Şekil 56'da ise 2006 yılından bu yana kadın ve erkekler arasındaki gelir farkının arttığı görülmektedir. Kadınlar erkeklerden ortalama olarak daha az ücret elde etmektedir. Bu durumun bir nedeni kadın istihdamının eğitim, sağlık ve idari hizmetler gibi düşük ücretli olan alanlara yoğunlaşmış olması iken, diğer bir nedeni ise kadınların kayıt dışı sektörde yoğun olarak yer almasıdır.

2.2.2.7. Ücretsiz hane içi işler

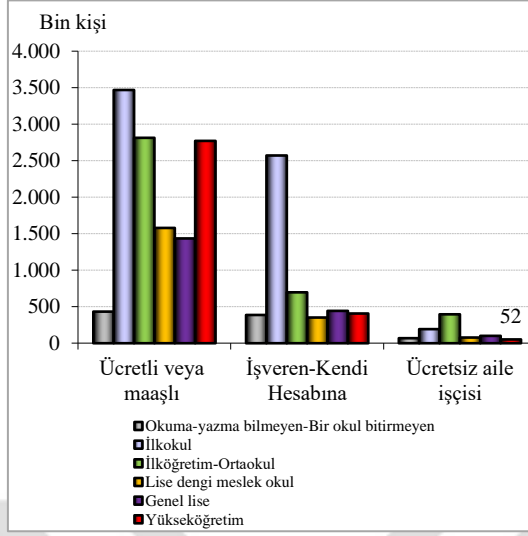
Şekil 56: Ücretsiz hane içi işler ve kadın istihdam oranı

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

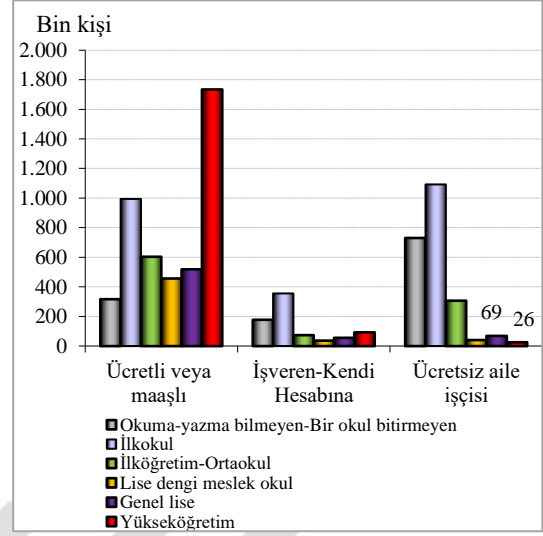
Şekil 57'de bazı ülkelerde kadın ve erkeklerin ücretsiz hane içi işlere ne kadar dakika ayrıldığı ve kadın istihdam oranı arasındaki ilişki gösterilmektedir. Kadın istihdam oranı arttıkça ücretsiz hane içi işlere her iki cinsin ayırdığı zaman arasındaki farkın azaldığı görülmektedir. Kadın ve erkekler arasında ücretsiz hane içi işleri yerine getirmede farkın en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir.

Şekil 57: İş durumuna göre erkekler (2014)

Kaynak: TÜİK

Şekil 58: İş durumuna göre kadınlar (2014)

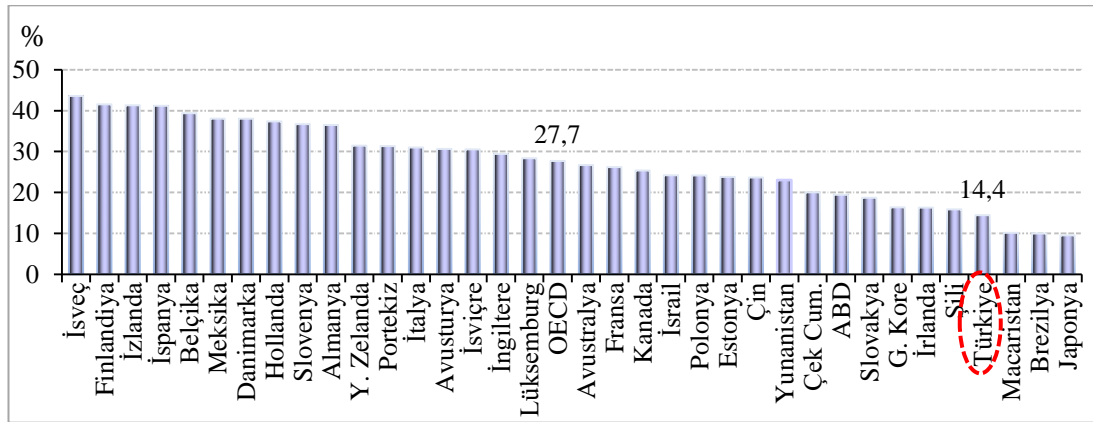

Kaynak: TÜİK

Ücretsiz hane içi işleri kadın ve erkekler arasında eşitsiz bir şekilde paylaşılmıştır (Şekil 58 ve Şekil 59). Kadınlarda eğitim düzeyi düşüklüğü ücretiz aile işleriyle daha fazla meşgul olmaya sebebiyet vermektedir. Kadınlar eğitim düzeyleri arttıkça ücretsiz hane içi işlere daha az zaman ayırmaktadırlar.

2.2.3. Politika ve Yöneticilik

Şekil 60: Ulusal parlamentolarda kadınların meclisteki sandalye oranı (%)

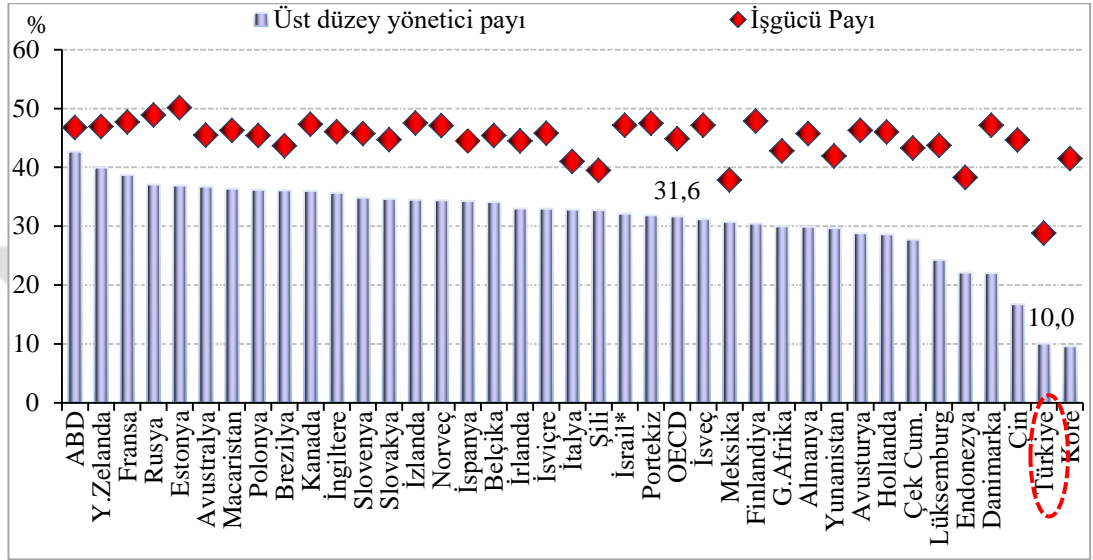

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranının gösterildiği

Şekil 60'da Türkiye'nin yüzde 14,4 oranı ile yüzde 27,7 olan OECD ortalamasının oldukça altında yer almaktadır.

Şekil 591: Kadınlar üst yönetimdeki payı

Kaynak: OECD, Closing the Gender Gap, 2012

Şekil 61'de Türkiye'de kadınların üst düzey yöneticilikte çok düşük oranda temsil edildiği görülmektedir. OECD ortalaması yüzde 31,6 iken Türkiye için bu değer yüzde 10 seviyesinde yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EĞİTİMDE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

3.1. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatürde cinsiyet eşitsizliği ile büyüme arasındaki ilişkinin yönü ve boyutu üzerinde tek bir görüş söz konusu değildir. Bazı çalışmalar cinsiyet eşitsizliğinin büyüme üzerindeki etkisini pozitif bulurken bazıları negatif olduğunu göstermektedir. Sonuçların bu ölçüde farklılık göstermesi, çalışmalarda kullanılan ülke grubuna, zaman dilimine, veri sıklığına ve cinsiyet eşitsizliğini göstermek için kullanılan değişkenlere bağlanabilir.

Cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme üzerine bulgulara rastlanan en temel makalelerin başında Barro ve Lee (1994) gösterilmektedir. Bu alanda daha sonra yapılan çalışmaların büyük bir kısmı bu makaleyi temel almakta bir kısmı da çalışmaya eleştirel yaklaşmakta ve bulgularını sorgulamaktadır¹⁴.

Barro ve Lee (1994) çalışmasında ekonomik büyümenin belirleyicilerini incelemek için 116 ülkenin 1965-85 dönemi verisini kullanmaktadır. Çalışmada büyüme bağımlı değişken iken başlangıç düzeyindeki kişi başına gelir düzeyi, ortalama yaşam beklentisi, yatırım oranı, kamu harcamaları oranı, siyasi istikrar, kadın ve erkek eğitim düzeyleri, kadın ve erkek eğitime kayıtlılık oranı gibi açıklayıcı değişkenler yer almaktadır. Çalışmada beklenenden farklı olarak erkek eğitim seviyesinin büyümeyi artırıcı yönde etkilediği bununla birlikte kadınların

14 Barro ve Lee (1994)'de kullanılan metodun doğruluğu tartışılmıştır. Sonucun çoklu doğrusallık probleminden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Kadın ve erkek okullaşması çok yakın ilişkili olduğu için büyüme üzerindeki etkilerini ayırmak kolay değildir.

eğitim seviyesinin ise bŸyŸmeyi azaltıcı yŸnde etkilediği bulunmuştur. Barro ve Lee bu sonucun nedeni olarak kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin Ÿlkenin genel gelişmişlik dŸzeyine ilişkin bir fikir verdiği bu nedenle kadınların eğitim dŸzeyi ne kadar dŸřŸk ise yakınsama mekanizması nedeni ile bŸyŸme potansiyelinin de o Ÿlke için o kadar fazla olabileceği anlamına geldiğini ifade etmiştir.

Stokey (1994) alışmasında, Barro ve Lee (1994)'nin sonuçlarının sağlamlığını test etmeye çalışmıştır. Bulguların sŸz konusu modele dŸrt Doğu Asya kaplanının (Hong Kong, Singapur, Tayvan ve GŸney Kore) dahil edilmesiyle değiştiği gŸrŸlmŸřtŸr. Başlangıçta eğitimdeki çok yŸksek cinsiyet eşitsizliği ve dŸřŸk dŸzeylerdeki kadın okullaşması ve devam eden yıllardaki çok yŸksek dŸzeydeki bŸyŸme ile karakterize edilen bu Ÿlkeler Barro ve Lee'nin sonuçlarından farklılık gŸstermektedir.

Hill ve King (1995) kadın eğitim dŸzeyini Ÿlke gelişmişlik dŸzeyinin bir gŸstergesi olarak kabul etmektedir. Çalışma, 152 gelişmekte olan Ÿlke için 1960-88 dŸneminde kadınların eğitim dŸzeyinin artmasının faydasını ve eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin etkilerini incelemektedir. Buna gŸre, kadın eğitim dŸzeyindeki artış bŸyŸmeyi pozitif etkilemektedir. Aynı zamanda, eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin kişi başi gelir Ÿzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır. Eğitimde cinsiyet eşitsizliği bŸyŸme Ÿzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkiye sahiptir. Cinsiyet eşitsizliği yaşam beklentisini olumsuz yŸnde etkilemekte, bebek ŸlŸmleri ve doğurganlık oranlarını yŸkseltmektedir.

Dollar ve Gatti (1999) cinsiyet eşitsizliği ile bŸyŸme arasındaki ilişkiyi incelerken 1975-1990 dŸnemi için 127 Ÿlkenin 5'er yıllık ortalama verisini kullanmıştır. Kadın ve erkeklerin ikincil eğitim dŸzeyleri modele ayrı ayrı dâhil edilmektedir. Kadınların eğitimine erişiminin artmasının ekonomik bŸyŸme Ÿzerinde

pozitif anlamlı etkisi bulunmaktadır. Bu durumun özellikle orta düzeyde gelir grubuna dahil olan ülkeler için geçerli olduğu görülmektedir. Dini tercihler, bölgesel faktörler ve sivil özgürlükler gibi kültürel farklılıkların eklenmesi de model sonuçlarını etkilemektedir. Bölgesel kukla değişkenlerin dahil edilmesinin Barro ve Lee'nin çıkarımlarını değiştirdiği görülmüştür. Dollar ve Gatti ülke örneklerini kadınlar için daha düşük ve daha yüksek eğitim düzeyine sahip ülkeler olarak ikiye ayırmaktadır. Bu sırasıyla daha zengin ve yoksul ülkelere ayrı ayrı bakmaya tekabül etmektedir.

Esteve-Volart (2000) 1965-1989 dönemi için 87 ülkenin verisini kullanmış ve reel kişi başına GSYH artışını açıklamaya çalışmıştır. Büyüme üzerinde doğrudan bir etkisi olup olmadığını araştırmak için dini modele dahil etmiştir.

Esteve-Volart (2004) 1961-1991 dönemi için Hindistan eyaletini incelediği çalışmasında istihdamda ve yönetici pozisyonlarda cinsiyet açığının büyüme üzerinde negatif etkisini bulmuştur. Çalışmada üç olası senaryo üzerinde durulmaktadır. İşgücü piyasasında hiçbir ayrımcı muamelenin olmadığı durum, kadınların sadece yöneticilik pozisyonlarından dışlandığı durum ve kadınların işgücü piyasasında tamamen ayrımcı muameleyle karşılaştığı durum incelenmektedir. İkinci durumda ayrımcılık hem erkekler hem kadınlar için daha düşük ücret düzeyine ve her iki cinsiyetin de insan sermayesine daha az yatırımda bulunmasına yol açmaktadır. Üçüncü durumda ise kadınlar sadece ev üretiminde yer almaktadır ve bu durumda denge ücret ayrımcılık olmadığı durumla aynıdır. Ancak kişi başı GSYH ayrımcılık olmadığı duruma göre daha düşük düzeyde yer almaktadır. Çünkü ev üretimi üretkenliği piyasadaki üretimden daha düşüktür. Bulgulara göre kadın erkek yönetici oranı 10 puan artarsa kişi başına toplam üretim 2 puan artacaktır, kadın

erkek çalışan oranının 10 puan artması ise kişi başına toplam çıktıyı 8 puan artıracaktır.

Knowles, Lorgely ve Owen (2002) çalışmasına göre cinsiyet eşitsizliği yüksek düzeyde olan ekonomiler kişi başı daha düşük milli gelire sahiptir. Yazarlar, 1960-1990 arasındaki dönem için 5 yıllık ortalama verileri kullanarak eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin işçi başına çıktı üzerindeki etkisine bakmaktadır. Kadın ve erkek eğitimi farklı üretim faktörleri olarak değerlendirilmekte ve birbiriyle ikame edilememektedir. Bulgulara göre kadın eğitiminin kişi başı GSYH üzerinde anlamlı pozitif etkisi bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle kadın eğitiminde yüzde 1'lik bir artış kişi başı GSYH'yi yüzde 0,37 oranında artırmaktadır, dolayısıyla işgücü verimliliğine katkıda bulunmaktadır.

Brummet (2008) eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin büyüme üzerindeki etkisinin sağlamlığını ölçmektedir. Çalışma, 1965-1984 dönemi için 72 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin yatay kesit verisini kullanarak okullaşmada cinsiyet açığının yıllık kişi başı GSYH artışında negatif etkisini bulmaktadır. Çalışmada veri setinde yer alan sıradışı (outlier) ülkelerin sonucu saptırabileceği uyarısında bulunulmuştur. Ayrıca 1960 yılı başlangıç eğitim düzeyinin çok düşük olmasından dolayı kadın ve erkeklerin eğitim seviyesindeki çok küçük bir değişiklik modelin sonucunu büyük ölçüde çarpıtabilmektedir. Bununla birlikte, modele bölgesel kontrol değişkenlerinin dahil edilmesi veya çıkarılmasının da sonuçları etkilediği görülmüştür.

Gonzales vd, (2015) çalışması gelir eşitsizliği ile cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkiyi 1980-2010 dönemi için yaklaşık 140 ülke üzerinde incelemiştir. Makalede, cinsiyet eşitsizliği değişkeni olarak BM tarafından yayımlanan GII endeksi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre GII endeksinde 0,1 puanlık azalma büyüme oranını neredeyse 1 puan artırmaktadır. Ücretlerde cinsiyet eşitsizliği

doğrudan gelir eşitsizliğine neden olmaktadır. Ayrıca işgücüne katılım oranında yüksek cinsiyet eşitsizliği kadın ve erkek arasında cinsiyetler arası kazanç eşitsizliğine neden olmakta ve gelir eşitsizliğini derinleştirmektedir.

Teigner ve Cuberes (2014) mesleki seçim modeli geliştirerek girişimcilikte ve iş gücüne katılımda cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına geliri önemli ölçüde azalttığını göstermiştir. Modele göre girişimcilikte ve kadın ücretlerinde cinsiyet eşitsizliği toplam üretkenliği negatif yönde etkilemektedir, işgücüne katılımdaki açık ise kişi başına geliri azaltmaktadır. Bütün kadınların girişimcilikten dışlandığı durumda, ortalama kişi başına çıktı yaklaşık yüzde 12 oranında, bütün kadınların işgücü arzından dışlandığı durumda ise kişi başına gelir yaklaşık yüzde 40 oranında azalmaktadır.

Klasen 1999 yılında yaptığı çalışmasında özellikle düşük gelirli ülkelerde eğitimde ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğinin büyüme ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışma, Uzak Doğu, Sahra Altı Afrika, Güney Asya ve Orta Doğu'daki büyüme farklılıklarının 0,4-0,9 puanını eğitimde cinsiyet eşitsizliği ile açıklamaktadır Kadınların işgücüne katılım oranlarında ve kayıtlı istihdamında oluşacak artış daha yüksek büyüme ile ilişkilidir. Bununla birlikte, kadın işgücüne katılımının ekonomiyi desteklemesi yerine daha yüksek büyümenin kadınları işgücüne çektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Klasen 2002 yılında yaptığı çalışmasında 1960 ve 1992 arasındaki dönem için 109 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke incelenmektedir. Çalışmaya konu dönem 10 yıllık periyodlar halinde incelenmektedir. Eğitimde ve istihdamda cinsiyet eşitsizliği ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir ve bu etki özellikle Sahra altı Afrika'da belirgin olmaktadır. Eğitimde cinsiyet eşitsizliği ortalama insan sermayesini azaltması nedeniyle ekonomik büyümeyi doğrudan düşürmektedir. Daha

yüksek doğurganlık ve çocuk ölümlerine sebebiyet vermesi nedeniyle de dolaylı yoldan büyümeyi düşürmektedir.

Klasen ve Lamanna (2009), Klasen 2002 yılında yaptığı çalışmayı daha güncel verilerle tekrarlayarak okullaşma ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğinin doğrudan ve dolaylı etkilerini ölçmektedir. Çalışmanın bulgularına göre eğitimde cinsiyet eşitliği büyümeyi hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde olumlu yönde etkilemektedir. Dolar ve Gatti (1999)'ye göre ise az gelişmiş ülkelerde bu durum anlamsızdır. Her iki çalışma arasında veri farklılığıyla birlikte, dönem farklılığı da bulunmaktadır.

3.2. AMPİRİK MODEL

İçsel büyüme modellerinde nüfus artışı ve beşeri sermaye birikimini birer karar değişkeni olarak modelin içinde yer almaktadır. Mankiw, Romer ve Weil, Solow modeline beşeri sermaye değişkenini eklemiştir. Genişletilmiş modeli test ettiklerinde fiziksel sermaye, beşeri sermaye ve nüfusun büyüme oranının kişi başı geliri %80 oranında açıkladığı sonucuna ulaşmışlardır (Sarıbaş H, 2016: 174).

Bu çalışmamızın çekirdek teorik çerçevesini neoklasik büyüme modeli geleneğinde olan Mankiw, Romer ve Weil (1992), Barro ve Lee (1994) ve Knowles, Lorgelly ve Owen (2002) tarafından geliştirilen bir Cobb-Douglas üretim fonksiyonu oluşturmaktadır (Dahal, 2011: 68).

Bu üretim fonksiyonu aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

$$Y_{it} = K_{it}^{\alpha} E F_{it}^{\beta f} E M_{it}^{\beta m} (A_{it} L_{it})^{1-\alpha-\beta f-\beta m} \quad (1)$$

Denklemden Y GSYH'yi, K fiziksel sermaye stokunu, EF kadın eğitim düzeyini, EM erkek eğitim düzeyini, A teknolojiyi ve L işgücünü göstermektedir. Alt indis i ve t sırasıyla farklı bölge ve zaman dönemlerini ifade etmektedir. βf ve βm

ise kadın ve erkek eğitim düzeylerinin etkilenme parametrelerini göstermektedir (Knowles vd, 2002: 124).

Denklem kişi başına ($y=Y/AL$) olarak ifade edildiğinde aşağıdaki denklem elde edilmektedir.

$$y_{it} = k_{it}^{\alpha} e f_{it}^{\beta f} e m_{it}^{\beta m} \quad (2)$$

Mankiw, Romer ve Weil'i takiben fiziksel sermaye, kadın ve erkek eğitimleri aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

$$\dot{k}_{it} = s_{ki} y_{it} - (n_i + g + \delta) k_{it} \quad (3)$$

$$\dot{e} f_{it} = s_{efi} y_{it} - (n_i + g + \delta) e f_{it} \quad (4)$$

$$\dot{e} m_{it} = s_{emi} y_{it} - (n_i + g + \delta) e m_{it} \quad (5)$$

Değişkenlerin üzerindeki noktalar bu değişkenlerin büyüme oranı formunda olduğunu ifade etmektedir. s_{ki} , s_{efi} ve s_{emi} reel üretimin parçalarıdır ve fiziksel sermaye, kadın okullaşması ve erkek okullaşmasının birikimini göstermektedir. Denklemde yer alan n çalışma çağındaki nüfus artışını, g teknoloji artışını ve δ aşınma oranını göstermektedir.

Yukarıda yer alan denklemler birlikte düzenlendiğinde aşağıdaki denklem elde edilmektedir.

$$\ln(y_{it})^* = \ln A_{i0} + g t - (1 - \eta) / \eta (\ln(\eta_i + g + \delta)) + (\alpha / \eta) \ln(s_{ki}) + (\beta f / \eta) \ln(s_{efi}) + (\beta m / \eta) \ln(s_{emi}) \quad (6)$$

Burada $\eta \equiv 1 - \alpha - \beta f - \beta m - \psi$ ve α teknoloji düzeyinin sabit olduğu varsayımı altında denklem;

$$\ln(y_{it})^* = \alpha + \ln A_{i0} + (\alpha / (1 - \alpha)) (\ln(s_{ki}) - \ln(\eta_i + g + \delta)) + (\beta f / (1 - \alpha)) \ln(e f_{it}^*) + (\beta m / (1 - \alpha)) \ln(e m_{it}^*) + \varepsilon_{it} \quad (7)$$

$\ln s_{ki}$ ve $\ln s_{emi} + g$ toplamının 0 olduğu varsayılmaktadır. Klasen (2002) bu modeli yeniden düzenlemiştir.

$$\ln(y_{it})^* = \alpha + \ln A_{i0} + (\alpha/1-\alpha)(\ln(s_{ki}) - \ln(\eta_i + g + \delta)) + (\beta_f + \beta_m)/1-\alpha \ln(em_{it}^*) - (\beta_f/1-\alpha)(\ln(em_{it}^*) - \ln(ef_{it}^*)) + \varepsilon_{it} \quad (8)$$

Buna göre eğer $0 < \alpha < 1$ ve $0 < \beta < 1$ ise cinsiyet eşitsizliğini etkisi negatif olmaktadır. Klasen, bu denklemden hareketle aşağıdaki denkleme ulaşmıştır.

$$\ln(\text{GDPPC}) = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{INV}) + \beta_2 \ln(\text{POP}) + \beta_3 \ln(\text{OPEN}) + \beta_4 \ln(\text{GPI}) + \varepsilon$$

Bu çalışmada kullanılacak zaman serisi modeli oluşturulurken cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına GSYH üzerindeki etkisini araştırmak için daha önce Klasen (2002), Klasen ve Lammana (2009)¹⁵ makalelerinde kullanılan model temel alınmıştır.

15 Klasen (2002) ve (2009) makalesinde kullanmış olduğu yöntem ile cinsiyet eşitsizliğinin büyüme üzerindeki etkisini detaylı olarak incelemektedir. Klasen (2009) çalışmasında panel yöntemiyle eğitimde ve işgücüne katılımda cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına GSYH'yi ne ölçüde azalttığını incelemektedir. Çalışma 1960-2000 dönemini kapsamaktadır. Bu dönem 10'ar yıllık zaman dilimlerine ayrılarak bu dilimler tek bir gözlem olarak kullanılmıştır. Çalışma farklı ülke gruplarını içermekte olup Türkiye, Doğu Avrupa bölgesine dahil edilmektedir. Çalışmanın bulgularına göre eğitimde ve işgücünde cinsiyet açığı ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ile Güney Asya bölgeleri için eğitimde ve işgücünde cinsiyet açığının toplam etkisi kişi başına GSYH'yi Doğu Asya'ya kıyasla sırasıyla 0,9-1,7 ve 0,1-1,6 oranlarında farkla daha olumsuz yönde etkilemektedir.

MENA ve Güney Asya bölgelerinde eğitimde cinsiyet eşitsizliği büyümeyi negatif yönde etkilemekte ancak bu etki 1990-2000 döneminde azalmaktadır. Bu

3.2.1. Model

Bu bölümde bu model ile literatüre paralel olarak Türkiye ekonomisi için kişi başına GSYH büyümesi ile eğitimde cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkinin yönü ve boyutu zaman serisi modellenmesi ile araştırılmaktadır. Çalışma 1970-2014 dönemi için yıllık veriler kullanılarak yapılmıştır.

Modelde kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla bağımlı değişken iken toplam yatırımlar, nüfus artışı, dışa açıklık oranı ve eğitimde cinsiyet eşitsizliği göstergesi bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır¹⁶.

bölgelerde yaşanan hızlı gelişmenin etkisiyle cinsiyet eşitsizliğinin büyüme üzerindeki negatif etkisinin daralması beklenmektedir.

16 Bu modele alternatif olarak cinsiyet eşitsizlik değişkeni olarak “Kadın işgücüne katılım oranının erkek işgücüne katılım oranı” değişkeni bağımlı değişken olarak kullanılarak ikinci bir model tahmin edilmiştir. Ayrıca bilindiği üzere özellikle 1970’li yıllardan sonra kırdan kente göç olgusunun özellikle kadınların işgücüne katılım oranları üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Nitekim kırsal kesimde yaşarken tarım sektörü istihdamı içerisinde aktif olarak gözüken kadınlar şehir hayatı ile birlikte genel olarak işgücü piyasasından çekilmişlerdir. Bunun sonucu olarak söz konusu dönemde ekonomik büyüme ile işgücüne katılım oranı arasında literatürün öngördüğünün tersi bir durum ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla hem kadınların işgücüne katılım oranının erkeklerin işgücüne katılım oranına oranı şeklinde hesaplanan değişkenin modele ilave edilmesi ile çıkan sonuçlar istatistiki olarak anlamsız olduğu için hem de cinsiyet ayrımına göre işgücüne katılım oranı verisi 1970’e kadar geriye gitmediği için bu sonuçlara yer verilmemiştir.

İktisat yazınında cinsiyet eşitsizliğini göstermek üzere farklı göstergeler söz konusudur. Araştırmanın alanına göre kullanılan cinsiyet eşitsizliği göstergesi değişmektedir. Bu göstergelerin başında ilköğretim-ortaöğretim-üniversite düzeyinde kadınların kayıtlılık oranının erkeklere oranı, kadınların ortalama eğitim yılının erkeklere oranı, kadın işgücüne katılım oranının erkek işgücüne katılım oranı ve ücret ödemelerinde kadınların erkeklere oranı gelmektedir.

Türkiye için yapılan bu çalışmada modelde cinsiyet eşitsizliği için GPI verisi kullanılmıştır: “Cinsiyet eşitlik endeksi” diye ifade edilen (GPI) ilköğretim-ortaöğretim düzeyinde kadınların kayıtlılık oranının erkeklere oranı olarak hesaplanmaktadır.

$$\ln(\text{GDPPC}) = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{INV}) + \beta_2 \ln(\text{POP}) + \beta_3 \ln(\text{OPEN}) + \beta_4 \ln(\text{GPI}) + \varepsilon$$

Denklemden GDPPC kişi başına GSYH’yi, INV toplam reel yatırımları, POP nüfusu, OPEN dışa açıklık oranını ve GPI ise cinsiyet eşitlik endeksini ifade etmektedir. Tüm değişkenler doğal logaritmik hallerinde kullanılmıştır. ε denklemde açıklanamayan kısmı yani hata terimini ifade etmektedir.

Denklem en küçük kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir.

Denklemden yatırımlar ile kişi başına GSYH arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Dışa açıklık düzeyinin etkisi genelde pozitif yönde beklenirken ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği görülmektedir. Nüfus artışının GSYH üzerinde etkisi ülkeleden ülkeye değişiklik göstermektedir¹⁷. Son olarak kadın ve erkek

17 IMF (2004), World Economic Outlook: The Global Demographic Transition, çalışmada ekonomik büyüme ile nüfusun yaş dağılımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre çalışan nüfusta (15-64) 1 puanlık artışın kişi başına GSYH artışını 8 puan artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan 65 yaş üstündeki

arasında eşitlik endeksindeki artışın diğer bir ifade ile GPI'nın artmasının büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir.

3.2.2. Veri Seti ve Kaynağı

Kişi Başı GSYH (GDP per Capita): Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanından (WDI) yararlanılmıştır.

Toplam yatırımlar (INV): Reel gayri safi sabit sermaye yatırımlarını göstermektedir. TÜİK, Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanından (WDI) yararlanılmıştır.

Nüfus (POP): Toplam nüfusu ifade etmektedir. TÜİK yıl ortası nüfus verileri kullanılmıştır.

Dışa açıklık (OPEN): İhracatın GSYH'ye oranı ile ithalatın GSYH'ye oranı toplanarak elde edilmiştir. WDI'dan alınmıştır.

Cinsiyet Eşitlik Endeksi (GPI): İlköğretim-ortaöğretim düzeyinde kadınların kayıtlılık oranının erkeklere oranını göstermektedir. Söz konusu veri WDI'dan alınmıştır. Kadınlarda kayıtlılık oranı erkeklere eşit olduğunda endeks 1 değerini alırken daha düşük olduğunda 1'in altında değer almaktadır. Endeksin artması kadınların görelî durumunun iyileştiğini ifade etmektedir.

nüfusun payının 1 puan artması ekonomik büyümeyi 4 puan azaltmaktadır. Türkiye'de 1970 yılından 2014 yılına kadar olan dönemde çalışma çağındaki nüfus artışı belirgin olmuştur. Nitekim 1970 yılında 15-64 yaş grubunun nüfus içindeki payı yüzde 53,8 iken bu pay 2014 yılında yüzde 67,8'e yükselmiştir.

3.2.3. Ekonometrik Testler

Zaman serisi modeli tahmininden önce ilk olarak tüm değişkenlerin durağan olup olmadıkları diğer bir anlatımla birim-kök içerip içermedikleri test edilmektedir¹⁸.

Modeldeki değişkenlere ilişkin Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) test sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir. Görüldüğü üzere, her iki test sonucu da değişkenler için aynı sonucu vermektedir. Tüm değişkenler düzey olarak birim-kök içermektedir yani durağan değildir. Bununla birlikte, her değişkenin bir önceki döneme göre farkları ise durağan yani $I(0)$ bulunmuştur.

18 Bir zaman serisi ile yapılan modelin güvenilir olabilmesi için serinin durağan olması diğer bir ifade ile $I(0)$ olması gerekmektedir. Bir zaman serisinin durağan olması, zaman serisi verilerinin belirli bir zaman sürecinde sürekli artma veya azalmanın olmadığı, verilerin zaman boyunca bir yatay eksen boyunca saçılım gösterdiği biçimde tanımlanır. Durağanlık verilerin zaman içinde belirli bir değere doğru yaklaşması, sabit bir ortalama, sabit varyans ve gecikme seviyesine bağlı kovaryansa sahip olmasıdır. Durağan olmayan zaman serileri ile çalışılması durumunda sahte (spurious regression) regresyon ortaya çıkabilir. Bu durumda regresyon analizi ile elde edilen sonuçlar gerçeği yansıtmayacaktır. Bir serinin durağan olup olmadığını test etmek için birim kök testi uygulanır (Asteriou ve Hall, 2007).

Tablo 4: Model 1’de yer alan değişkenlerin birim-kök test sonuçları

Değişken	Augmented Dickey-Fuller Testi	Phillips-Peron Testi	Durağanlık Düzeyi
H0= Değişkenin birim kök içermesi			
GDPPC	3,26	3,86	I(1)
ΔGDPPC	-5,08*	-5,10*	I(0)
investment	0,20	1,13	I(1)
Δinvestment	-6,65*	-7,22*	I(0)
pop	-1,24	-1,07	I(1)
Δpop	-3,08*	-2,0*	I(0)
open	-0,93	-0,68	I(1)
Δopen	-6,03*	-7,42*	I(0)
GPI	-0,42	-0,24	I(1)
ΔGPI	-4,4*	-4,4*	I(0)

(*) yüzde 95 güven aralığında serideki birim kök varlığı sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Tablo 5: Türkiye ekonomisine ilişkin model sonuçları

Bağımlı Değişken: DLOG(GDPPC)	
Metot: EKK	
Örnekleme: 1970-2014	
$DLOGGDPPC = \beta_1 DLOG(INV) + \beta_2 DLOG(POP) + \beta_3 DLOG(OPEN) + \beta_4 DLOG(GPI) + \varepsilon$	
Değişken	Katsayı
DLOG(INV)	0,22*
DLOG(POP)	2*
DLOG(OPEN)	-0,03
DLOG(GPI)	1,48*
R-Kare	0,60
Düzeltilmiş R-Kare	0,57
DW	2,2

Not: (*) yüzde 95 güven aralığında katsayının sıfırdan farklı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5’te verilen sonuçlarda görüldüğü üzere Türkiye için hesaplanan model literatüre paralel sonuçlar vermektedir. Buna göre, reel yatırımlar, nüfus artışı ve eğitimde cinsiyet eşitliği kişi başına GSYH’yi olumlu yönde etkilemektedir. Yatırımlarda yüzde 1 artış kişi başına GSYH artışını yüzde 0,22 oranında artırmakta iken nüfustaki yüzde 1 oranındaki artış kişi başına GSYH artışını yüzde 2 oranında artırmaktadır. Bununla birlikte, sonuçlar cinsiyet eşitliği göstergesi olan GPI’nin yüzde 1’lik iyileşmesinin kişi başına GSYH artışını yüzde 1,48 oranında artırdığını göstermektedir. Katsayının yüksek olması son dönemde Türkiye’nin eğitim alanında kadınlarda önemli ölçüde iyileşme göstermesinin sonucu olarak düşünülmektedir¹⁹.

Modele ilişkin serial korelasyon (ardışık bağıntı), heteroscedasticity (değişen varyans), normallik test sonuçları aşağıdaki tablolarda özetlenmektedir.

Modeldeki oto-korelasyon problemi ilk önce hata terimlerinin korelogramları incelenerek bakılmıştır. Hata terimlerine ilişkin Q istatistiği seride oto-korelasyon problemi olmadığına işaret etmektedir. Sonuçlar modelin katsayılarının iktisadi olarak yorumlanabileceğine işaret etmektedir.

19 Gelişmiş ülkelerde kadın erkek eşitliğinde eğitim konusunda yeterince ilerleme sağlandığı için bu katsayı daha düşük hatta anlamsız bulunmaktadır. Türkiye’ye ilişkin bu çalışma daha ilerleme alanı olduğuna da işaret etmektedir.

Tablo 6: Model 1'e ilişkin hata terimleri korelogramları

	AC	PAC	Q-Stat	Prob*
1	-0.105	-0.105	0.4949	0.482
2	0.008	-0.003	0.4978	0.78
3	-0.077	-0.077	0.7786	0.855
4	-0.191	-0.211	2.5597	0.634
5	0.02	-0.028	2.5792	0.765
6	-0.141	-0.16	3.5944	0.731
7	-0.111	-0.2	4.2396	0.752
8	0.033	-0.069	4.2985	0.829
9	0.026	-0.032	4.3353	0.888
10	0.045	-0.067	4.4505	0.925
11	0.189	0.129	6.5818	0.832
12	-0.142	-0.145	7.8295	0.798
13	-0.046	-0.141	7.9637	0.846
14	-0.04	-0.073	8.0689	0.886
15	-0.105	-0.126	8.8265	0.886
16	0.184	0.082	11.233	0.795
17	-0.027	0.009	11.288	0.841
18	0.007	-0.043	11.292	0.882
19	0.141	0.087	12.895	0.844
20	-0.031	0.013	12.975	0.878

Tablo 7: Model 1'e ilişkin Breusch-Godfrey serial correlation LM testi

H0: Serial Korelasyon yok			
F-statistic	0,22	Prob. F(2,32)	0,80*
Obs*R-squared	0,51	Prob. Chi-Square(2)	0,77*

(*) Serial korelasyon olmadığına ilişkin sıfır hipotezinin reddedilmediğini göstermektedir.

Tablo 8: Model 1'e ilişkin Breusch-Pagan-Godfrey heteroskedasticity testi

H0: Heteroscedasticity problemi yok			
F-statistic	0,21	Prob. F(4,37)	0.93*
Obs*R-squared	0.92	Prob. Chi-Square(4)	0.92*
Scaled explained SS	0,67	Prob. Chi-Square(4)	0.95*

(*) Heteroscedasticity problemi olmadığına ilişkin sıfır hipotezinin reddedilmediğini göstermektedir.

Tablo 9: Model 1'e ilişkin Normallik Testi

H0: Hata terimleri normal dağılıma sahip	
Jarque-Bera	0,72
Olasılık	0,70*

(*) Normal olmayan sıfır hipotezinin reddedilmediğini göstermektedir.

Tablo 10: Değişkenler arasında korelasyon

	GDPPC	INVESTMENT	OPEN	POP_TUIK	GPI
GDPPC	1.00	0.98	0.87	0.94	0.98
INVESTMENT	0.98	1.00	0.87	0.93	0.95
OPEN	0.87	0.87	1.00	0.95	0.89
POP_TUIK	0.94	0.93	0.95	1.00	0.96
GPI	0.98	0.95	0.89	0.96	1.00

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

POLİTİKA ÖNERİLERİ VE ÜLKE UYGULAMALARI

4.1. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN POLİTİKA ÖNERİLERİ

Eğitimde ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için hükümetlerin aktif olarak politika uygulamaları gerekmektedir. Cinsiyet eşitsizliği dünya genelinde bir problem teşkil etmesinden dolayı, bu konuda OECD, G20, ILO gibi birçok uluslararası kuruluşun politika önerileri bulunmaktadır.

Kadınların işgücüne katılımının desteklenmesi ve istihdam kalitelerinin artırılması daha güçlü ve kapsayıcı bir büyümeye katkıda bulunacaktır. Bu hedefler doğrultusunda G20, 2014 yılı Brisbane Zirvesi'nde birçok politika alanı kabul etmiştir. Örneğin, kadın ve erkeklerin arasında işgücüne katılım arasındaki farkı 2025'e kadar mevcut durumunun %25'i oranında azaltılması taahhüt altına alınmıştır. Böylece 100 milyondan fazla kadın işgücüne çekilerek küresel büyüme artışına ve yoksulluğun, eşitsizliğin azaltılmasına önemli katkı sağlaması beklenmektedir (OECD, 2014: 10).

Türkiye'nin G20 liderliğinde 2015 yılında G20 bünyesinde ilk kez W20 (Women 20) grubu oluşturulmuştur ve ilk zirvesi İstanbul'da düzenlenmiştir. W20, sürdürülebilir ve dengeli bir büyüme trendine yönelik cinsiyet kapsayıcılığı ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye odaklanmıştır. W20'nin misyonu küresel cinsiyet eşitliğini kapsayıcı ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve bu konuda bir yol haritası sunmaktadır.

Uluslararası kuruluşların politika önerilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Okullaşmanın süresinin artmasının yanı sıra eğitimin kalitesinin artması da toplumun insan sermayesini geliştirmek için elzemdir (OECD, 2014: 14). Eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmesi ve okul-iş

bağlantısının güçlendirilmesi gerekmektedir. Eğitim sektörü ile işverenler arasında daha iyi bağlar kurulmasına yardımcı olunmalıdır ve sağlam bir eğitim üssü sağlanarak okuldan işe geçiş kolaylaştırılmalıdır (W20, 2015).

İşgücü piyasasının ihtiyaçları yerel düzeyde farklılık arz edebilir. Bu nedenle kadınların mesleki eğitimi teşvik edilirken yerel altyapı ve kurumsal kapasite de göz önüne alınmalıdır (W20, 2015).

Kadınların istihdam olanaklarını desteklemek için aktif işgücü piyasası programları ve beceri geliştirme hizmetleriyle kadın istihdamının artırılması önem arz etmektedir (OECD, 2014: 16)

Türkiye özelinde eğitime erişimde cinsiyet eşitsizliği ekonomik olduğu kadar sosyo-kültürel faktörlerden de etkilenmektedir. 2014 yılında yürürlüğe giren Ulusal İstihdam Stratejisi belgesinde kadınların işgücüne katılımının ve istihdamının önündeki kültürel engellerin azaltılması amacıyla, toplumun ilgili kesimlerine yönelik bilinçlendirme çalışmalarının öneminden bahsedilmektedir.

Kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılmaları hem bireysel hem de sosyal gelişmenin önemli bir şartıdır. Ancak, kadınların yeterli eğitim ve mesleki eğitim düzeyine sahip olmaması, mesleki eğitim kurslarında sadece kadına özel işler olarak toplumsal kabul gören alanlarda eğitim verilmesi ve uygulamada işgücü piyasasında yaşanan cinsiyet ayrımcılığı gibi nedenler ülkemizde kadınların işgücüne katılma oranını düşürmekte iken, kayıt dışı çalışma ve işsizlik oranını ise yükseltmektedir (Ulusal İstihdam Stratejisi, 2014: 33). Ayrıca, işgücü piyasasında iş ve mesleklerin “kadın işleri” ve “erkek işleri” olarak ayrışması ve bu şekilde toplumsal kabul görmesinden dolayı, kadınların istihdamı geleneksel kadın mesleklerinde yoğunlaşmakta ve bu durum kadınların görece yüksek ücretli ve sosyal güvencesi olan diğer alanlara girmesini engellemektedir.

Kız ve erkek çocukları eğitim ve sosyal yardım yoluyla toplumsal cinsiyet kalıplarını kırmaya teşvik edilmelidir. Kadın ve erkeklerin kalıplaşmış alanlar dışında istihdam edilebilmeleri için eğitim müfredatından ayrımcı uygulamalar kaldırılmalıdır (OECD 2013a, ILO, 2016a: 23).

Eğitime ve işgücüne katılımında ulaşım imkânlarının gelişmiş olması önemlidir. Ulaşımında zaman kazandıran altyapı yatırımları gibi yatırımlar ekonomik büyümeyi teşvik etmekle birlikte kadınların ekonomiye katılımını olumlu yönde etkilemektedir (Dünya Bankası, 2001; Duflo, 2003). Özellikle kırsal alanlarda temel altyapı hizmetleri sağlanmalıdır (ILO, 2016a: 45).

Ücret düzeyi ile birlikte vergi sistemi de işgücüne katılma kararı verilmesinde etkili olmaktadır. Caydırıcı vergi uygulamaları²⁰, kadınların işgücüne katılım kararlarını olumsuz etkilemektedir. Bir eşin çalışmadığı (genellikle kadınlar) ve tek ebeveynli aileler, genelde işgücü piyasasına katılım açısından teşviklere en duyarlı kesimdir. Kadınların işgücüne katılım oranının artması için kişisel vergi²¹ sistemi desteklenmelidir (Elborgh-Woytek, 2013; ILO, 2016a). Anne ve babaların çalışma saatleri ile aile sorumluluklarını dengeleyebilecekleri aile dostu politikaları ve çalışma şartlarını destekleyecek, her iki ebeveynin de çalışmaları için benzer mali

20 Ortak aile vergilendirme uygulamasına göre vergi yükü eşler tarafından ortak olarak beyan edilmektedir. Bu uygulamanın temel dezavantajı ilk gelir elde eden eşin yüksek vergi dilimine girmiş olması durumunda ailede ikinci gelir elde eden eşin işgücü piyasasına katılması durumunda, bekar bir bireyin vergilendirildiğinden daha yüksek oranda marjinal olarak vergilendirilmektedir. Bu durum da kadınların işgücü piyasasından çekilmesine neden olmaktadır.

21 Kişisel vergi, bir bireyin geliri üzerinden doğrudan alınan vergidir.

teşviklere sahip olmasını sağlayacak vergi-fayda sistemleri tasarlanmalıdır (OECD, 2013a: 29).

Kadınların orantısız bir şekilde yüksek oranda yerine getirdiği ücretsiz hane içi işler, ailede özellikle bakılması gereken okul öncesi yaşta bir çocuk ya da yaşlı bir bireyin bulunması, kadın istihdamı önündeki önemli engellerden biridir. İş yerlerinde kreş ve benzeri düzenlemelerin eksikliği nedeniyle kadınlar işgücü piyasasından çekilmekte veya yarı zamanlı olan kayıt dışı işlere yönelmektedirler. Ücretsiz hane içi işleri sosyal bir değer olarak görülerek, devlet, işveren ve toplum tarafından da desteklenmelidir. Bu noktada, kreş, yaşlı bakımı gibi hizmetlerin devlet tarafından desteklenmesi ve yaygınlaştırılması önem arz etmektedir (OECD, 2014: 23). Devlet iyi kalitede uygun fiyatlı çocuk bakımı hizmeti sağlamalıdır (W20, 2015).

Okul öncesi eğitim kadınların işgücüne katılımını kolaylaştırdığı gibi çocukların akademik altyapılarını da güçlendirmektedir. Nitekim okul öncesi eğitim almış olan 15 yaşındaki öğrencilerin PISA skorları bu eğitimi almamış olanlara kıyasla daha yüksektir.

Bakım hizmeti verecek kişiler ücretsiz hane içi işçileri değil, alanlarında uzman kişiler olmalıdır. Bu doğrultuda profesyonel bakıcılık eğitimi desteklenmelidir

Ücretli ve ücretsiz hane içi işleri kadın ve erkekler arasında daha adil bir şekilde paylaşılmalıdır (OECD, 2013a: 54; W20). Bu durum erkeklerin davranışlarının değişmesi ile ilgilidir. Ücretli izin anne ve baba arasında paylaşılması erkekleri de çocuk bakımına dahil etmeye yardımcı olacaktır. Bu hedef doğrultusunda babalara iş güvenceli, ücretli doğum ve babalık izni sağlanması; çalışan babaların özel ve devredilemez ebeveyn izni hakkına sahip olması desteklenmelidir (OECD, 2013a: 56).

Kadınların iş ve aile yaşamını bir arada sürdürmesine yardımcı olacak ve uzun dönemli kariyerlerine zarar vermeyecek şekilde esnek işyeri uygulamaları kadınların işgücüne katılımını teşvik edebilir (W20, 2015). Sosyal güvenlik sistemlerinin değişen iş yeri modellerine uygun olarak esnek, insana yakışır iş, evden yürütülen iş gibi yeni çalışma formlarını da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir (W20, 2015).

İnsana yakışır yarı zamanlı işler desteklenmelidir (ILO, 2016a: 52). Yarı zamanlı çalışma kalıcı bir çözüm olmaktan ziyade geçici bir çözüm olarak teşvik edilmelidir. Yarı zamanlı çalışma daha cinsiyet eşit bir yapıda olmalıdır. Ayrıca yarı zamanlı işlerden tam zamanlıya geçiş kolaylaştırılmalıdır (OECD, 2012b).

Kayıt dışı ekonomide çalışan yoksulların iş güvenliği, sağlık hizmetleri, emeklilik ve gelir güvencesi gibi hakları artırılmalıdır (OECD, 2014: 25). Özellikle en kırılgan kategoriyi teşkil eden ev tabanlı çalışanlar gibi kayıt dışı çalışanların istihdam koşullarının ve sosyal desteğe erişimin iyileştirilmesi OECD (2013a) tarafından tavsiye edilmektedir. Kadınların istihdam fırsatları önündeki yasal, yönetsel, kültürel ve davranışsal engeller kaldırılmalıdır (OECD, 2014: 5). Farkındalık kampanyaları ve rol modelleri bu konuda önem teşkil etmektedir. Ücret şeffaflığının sağlanması için yasal çerçevenin ve uygulamasının güçlendirilmesi gerekmektedir. Ücretlerde cinsiyet eşitsizliğinin azalması ücretsiz hane içi işlerin cinsiyetler arasında daha adil paylaşılmasına katkıda bulunabilir (OECD, 2014; W20, 2015). Ücret şeffaflığı, cinsiyet nötr iş değerlendirme yöntemleri ile eşit değerde iş için eşit ücret teşvik edilmelidir (ILO, 2016a).

Kadınların kendi adına çalışabilmesini ve girişimciliğini desteklemek için finansal piyasalar ve danışmanlık hizmetlerine erişimleri desteklenmelidir ve gelişmiş finansal okuryazarlık sağlanmalıdır (OECD, 2013a :88). Kadınların finansa

erişimin artmasıyla birlikte iyi kalitede, insan yakışır işlere de daha fazla erişmesi beklenmektedir (OECD, 2009b).

Kadın girişimciliğinin hükümet fonlarıyla desteklenmesi ve kadınlar tarafından yönetilen işletmelere vergi kolaylıkları sağlanması da önem arz etmektedir. Özel sektörde cinsiyet eşitliğinin ve kadınların güçlendirilmesinin teşvik edilmesi için şirketlerin BM Kadınların Güçlendirilmesi İlkelerine taraf olmaları ve bu ilkeleri uygulamaya koyarak gidişat hakkında raporlama yapmaları gerektiği önerilmektedir (W20, 2015). W20 ve OECD (2013a) kadınların, kamu ve özel sektörde yöneticilik pozisyonlarına katılımının kota sistemiyle veya gönüllülük esasıyla belirlenerek, kamuya açıklanacak ölçülebilir hedefler konularak artırılması gerektiğini tavsiye etmektedir. Ayrıca politik karar vermede kadın ve erkeklerin temsilinin daha dengeli hale getirilmesi için de kota sistemi önerilmektedir.

Kadın ve erkekler ile ilgili güncel verilerin ayrı ayrı toplanıp ve raporlanması, mevcut durumun tespiti, reformların belirlenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi bakımından önemlidir (OECD, 2014: 16). Cinsiyet eşitliği için verilen teşvikleri, düzenli olarak izlemek ve değerlendirmek için kapasite güçlendirilmelidir. Bunun için de tüm politika alanlarında cinsiyet verilerinin sistematik olarak toplanmasını önem arz etmektedir. Sistematik ve kapsamlı bir şekilde yasalar, politikalar, düzenlemeler, programlar ve bütçelerin tasarımı, uygulanması ve değerlendirilmesinde cinsiyet etkisi değerlendirilmelidir (W20, 2015).

4.2. CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMAK İÇİN POLİTİKA UYGULAMALARI: ÜLKE ÖRNEKLERİ

Çin ve Japonya'da yasal çalışma mevzuatına göre en az 14 hafta doğum izni süresi imkânı sağlamaktadır ve önceki kazancın üçte ikisi ödenmektedir. Ücretli doğum izni Arjantin, Brezilya ve Güney Afrika'da aile işçilerini de kapsamaktadır.

İspanya'da sosyal güvenlik mevzuatı, analık yardımları gibi konularda gündelik, mevsimsel ve serbest çalışan işçileri kapsamaktadır. Brezilya'da serbest meslek çalışanları da annelere verilen nakit yardımlardan yararlanmaktadır (OECD, 2014: 23).

İş Hukuku; Kanada, Güney Kore ve Amerika Birleşik Devletleri'nde analık izni sona erdikten sonra aynı ücrette ve eşdeğer pozisyonda işe dönme hakkını garanti etmektedir. Fransa'da 2014'ten bu yana bir çocuğun doğumu izleyen dört hafta boyunca işverenler bir erkek çalışanın iş sözleşmesini feshedememektedir. Avusturalya, Fransa, İtalya ve Güney Kore'de hamilelik ve aile yükümlülükleri açıkça mevzuatta ayrımcılığın yasaklandığı alanlardır. Arjantin ve Almanya'da işten çıkarmanın annelik ile ilgili olmadığını kanıtlama yükü işverene aittir.

Fransa, Japonya, İspanya, İtalya, Meksika ve Rusya'da yasal çalışma mevzuatı hamile ve emzikli kadınların ve çocukların tehlikeli ve sağlıksız işlerden korumaktadır ve bazı ülkelerde çalışmanın içeriği geçici tıbbi nedenlerle ayarlanabilmektedir. Ayrıca Güney Kore'de doğum öncesi tıbbi kontroller için ücretli izin imkânı tanınmaktadır (OECD, 2014: 23).

Hollanda'da 1980 öncesinde yüzde 30 dolaylarında olan kadın işgücüne katılım oranının 2014 yılında yüzde 73,8 seviyesine yükselmesi yarı zamanlı iş sözleşmesi önündeki engellerin azaltılmasına bağlanabilir. Yarı zamanlı çalışanlar tam zamanlı çalışanlar ile aynı ücretlik saatten, sosyal güvenlik kapsamından, istihdam korumasından ve kurallardan yararlanabilmektedir, ayrıca yarı zamanlı çalışanların tam zamanlı işlere geçişleri kolaylaştırılmıştır (ILO, 2010; Steinberg ve Nakane, 2012).

Diğer Avrupa ülkeleri ILO Part-time İş Sözleşmesi (C175) ve 97/81 / EC sayılı ve 15 Aralık 1997 tarihli Avrupa Topluluğu Direktifi'ne dayalı olarak, yarı

zamanlı istihdamı düzenlemeye yönelik benzer girişimlerde bulunmuşlardır (Elborgh-Woytek, 2013).

Birçok ülkede yarı zamanlı çalışma imkânı artırılmaktadır. Fransa ve Almanya'da yarı zamanlı çalışanların için tam zamanlı çalışmaya geçişi kolaylaştıracak kurumsal düzenlemeler bulunmaktadır.

Endonezya'da, eşit değerde iş için kadın ve erkeklerin eşit ücret ilkesi kabul edilmiş olup, ayrımcı ücret uygulamalarının nasıl belirleneceği konusunda rehberlik hizmeti sosyal ortaklarla işbirliği içinde hükümet tarafından geliştirilmiştir.

Kaliteli eğitim müfredatı, öğretim ve okul uygulamalarının eğitimde cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırılmasını beklenmektedir. Fransa cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için öğretim araçları ve konferanslar dahil olmak üzere birçok girişimde bulunmuştur.

Birçok ülkede hükümet ve özel sektör işbirliğiyle ebeveyn izni, çocuk bakımı, esnek çalışma zamanları gibi aile dostu uygulamalar hayata geçirilmektedir. Fransa ve İskandinav ülkelerinde çocuk sahibi olunan ilk yıllar için sürekli destek sağlanmaktadır ve yüksek kadın istihdamı ile doğurganlığın teşviki birleştirilmektedir.

İsveç'in kadınların yüksek işgücüne katılma oranı, sadece yüzde 6'lık bir cinsiyet açığı, çoğunlukla cömert ve esnek ebeveynlik izni politikasına ve çocuk bakımı, iş garantileri ve azaltılmış çalışma saatlerine atfedilmektedir (OECD, 2014).

Beş yaşın altındaki çocuklar için çocuk bakım ve eğitim hizmetlerine yapılan kamu harcamalarının GSYH içindeki payı en yüksek olan OECD ülkelerinde küçük çocuğa sahip annelerin daha yüksek istihdam oranına sahip olduğu tespit edilmiştir (Aguirre vd. 2012).

Almanya'nın 2011 tarihli "Nitelikli İşgücü Stratejisi" kadınların işgücüne katılımını artırmak amacıyla çocuk bakım hizmetlerine erişimi iyileştirmeyi ve daha fazla aile dostu çalışma saatleri teşvik etmeyi içermektedir (IMF, 2012a). Japonya'da, kadınların işgücüne katılımını artırmaya yönelik kadınların kariyer fırsatlarının artırılması ve daha iyi çocuk bakımı sağlanması yaşlanan nüfustan kaynaklanan potansiyel büyüme hızındaki istikrarlı düşüşü yavaşlatabilir. Eğer Japonya kadın işgücüne katılımını G7 ortalamasına yükseltebilirse, yıllık potansiyel büyüme oranı yaklaşık 0,25 puan artabileceği yönünde tahminler bulunmaktadır (Steinberg ve Nakane, 2012; IMF, 2012b).

Meksika'da çalışan anneler için gündüz bakım programı geliştirilmiştir. Bu program ev tabanlı bakımı sübvans ederek düşük gelirli annelerin istihdamı kolaylaştırmaktadır. Program hem talep hem de arz yönlü teşvikler sunmaktadır; bakıcılık hizmeti sunan bireyler ve sivil toplum organizasyonları için hibe yapılmaktadır ve düşük gelirli annelerin çocuklarının okula kaydolması için sübvansiyon verilmektedir. Benzer şekilde Arjantin'de okul öncesi eğitim için sunulan geniş imkânlar annelerin işgücüne katılımı ve çocuk gelişimi üzerinde pozitif yönde etkili olmaktadır.

Brezilya'da Rio de Janeiro Kamu Gündüz Bakım Programı ile dezavantajlı bölgelerde yaşayan 0-3 yaş arası çocuklar için sosyal imkanlar ile sağlık ve eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Bu sistem kadın istihdamına destek olduğu gibi iyi ebeveynlik uygulamaları hakkında kadınları bilgilendirmeye ve temel hizmetlere ihtiyaç duyan aile ve çocukları belirlemeye yardımcı olmaktadır (OECD, 2014: 25).

Ücretsiz hane içi işlerin kadın ve erkekler arasında daha adil paylaşımı için babaların özel kullanımı için izin düzenlemeleri tesis edilmektedir. Fransa, İspanya, İngiltere dahil olmak üzere birçok ülkede birkaç günden 2 haftaya kadar babalık izni

uygulaması bulunmaktadır. Almanya, İtalya ve Temmuz 2014'den bu yana Fransa da dahil birçok ülkede politikalar babalara iki ay veya daha fazla süreyle ücretli doğum izni hakkı vererek bebekleriyle ilgilenmeleri için teşvik etmektedir.

Avustralya'da "Baba ve eş ücreti" adı altında iki haftaya kadar ulusal asgari ücret düzeyinde ödeme yapılmaktadır. Arjantin, Brezilya ve Hong Kong'da babalık izni ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

İşgücüne katılımda cinsiyet açıklarına ek olarak kadınlar üst düzey pozisyonlara ulaşmada hala zorluklarla karşılaşmaktadır. Fransa, İtalya, İspanya, Danimarka gibi ülkeler kadınların karar verme pozisyonlarına erişmesi için kotalar uygulamaktadır.

Norveç'te, halka açık şirketlerin yönetim kurullarında kadınlar için yüzde 40 oranında kota getirilmesi sonrasında, 2003 yılında yüzde 9 olan yönetim kurulunda kadın oranı 2008 yılında yüzde 40 oranına yükselmiştir. Kota uygulaması olmadan dahi Almanya'nın en büyük 30 halka açık şirketinin belirlediği gibi kadınları teşvik etmek için şirketler kendileri hedefler ilan edebilir (Elborgh-Woytek, 2013).

Kadınlar düşük ücretli işlerde yüksek düzeyde yer almaktadır. Kayıt dışı sektörde dezavantajlı kadın işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönünde doğum, sağlık, sosyal koruma gibi alanlarda birçok adım atılmaktadır.

Hindistan'da Ulusal Kırsal İstihdam Garantisi Programı yararlanıcılarının en az üçte birinin kadın olması gerekmektedir. Uygulamada ise ulusal düzeyde yararlanıcıların yarısını kadınlar oluşturmaktadır, ancak eyaletler arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Programdan 50 milyon kırsal hane halkı yararlanmıştır ve çok sayıda kadını ücretli işe çekmede başarılı olmuştur. Bu kadınların birçoğu daha önce hiç istihdam edilmemiş kimselerdir. Program çocuk bakımı, ulaşım imkanı ve benzeri hizmetlerle kadınların işgücüne katılımını destekleyecek kolaylıkları

sağlamaktadır. Beedi (Yaprak Sigaralar) ve Puro İşçi Kanunu ve İşçi Refah Fonu Kanunu ile 4 milyon dezavantajlı işçiye sağlık, çocuk bakımı ve konut desteği gibi sosyal güvenlik hizmetleri sağlanmaktadır. Hindistan hükümeti ev tabanlı işçileri ve sektörleri kapsayacak şekilde bu modeli çoğaltmak için çalışmaktadır (OECD, 2014: 25).

Meksika’da “Seguro Popular” programı ile 50 milyondan fazla yoksula ücretsiz sağlık hizmeti sunulmaktadır. Ayrıca “Healthy Pregnancy Strategy” ile yoksul kadınlara çocuk doğumu öncesi ve sonrasında ücretsiz bakım sunulmaktadır ve 2001 yılında 1,8 milyon hamile kadına hizmet verilmiştir (OECD, 2014: 25).

Brezilya’da kırsal sosyal emeklilik sistemiyle 7 milyon yaşlı, dezavantajlı ve tarım sektöründeki çalışanların sigortasını desteklenmektedir.

Bazı ülkelerde aile işçilerinin çalışma koşullarını iyileştirmek ve aralarındaki kayıt dışılığın azaltılması için adımlar atılmıştır. Hindistan Organize Olmayan Çalışanlar sosyal güvenlik yasasını 2008 yılında kabul etmiştir. Bu yasa aile işçilerini kapsamaktadır ve yasadan fayda elde edebilmeleri için işçilerin kendi kendine kayıt olmasını sağlamaktadır. Fransa, Kanada, Singapur ve Güney Afrika istihdam ilişkisinin kurulması ve kayıt altına alınmasını kolaylaştırma yönünden adımlar atmakta ve model sözleşmeleri tanıtmaktadır.

Kayıt dışı ekonomide çalışan yoksul kadınların güçlendirilmesi yönünde önemli bir örnek Hindistan’da, 1,3 milyon üyesiyle kendi adına çalışan kadın derneğidir. Bu dernek mikro finans ve sigorta ile eğitim ve iletişim, sağlık sigortası, çocuk bakımı, doğum izni ve emeklilik alanlarında aktiftir. Bu derneğe katılan kadınların çoğu kazanç, pazarlama ve çalışma koşullarında iyileştirmeler yaşamıştır.

Aile işleriyle ilgili daha fazla sorumlulukları olmasından dolayı kadınlar yetersiz altyapıdan erkeklere göre daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Daha iyi

elektrik ve temiz su sağlanması kadınların aileleri ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmelerini ve işgücüne daha fazla zaman ayırabilmelerini sağlamaktadır (Dünya Bankası, 2013). Hindistan’da kadın işgücüne katılım oranı eğitime yapılan harcamalardan olumlu yönde etkilendiği gibi altyapı ve ulaşımaya yapılan yatırımlardan da olumlu yönde etkilendiği tespit edilmiştir (Das vd. 2015).

Kanada’da hanede ikinci çalışanın vergi kamasında²² azalma 1995 ve 2001 yılları arasında Kanadalı kadınların işgücüne katılma oranının artmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Tsounta, 2006). Türkiye’de yeni Gelir Vergisi Kanunu düzenlenirken vergilerin caydırıcı olmamasına dikkat edilmelidir.

Türkiye’nin kadın okullaşması ve işgücüne katılım oranı verilerinde görülen iyileşmelerde son dönemde gerçekleştirilen teşvik ve düzenlemelerin rolü bulunmaktadır. Nitekim 2008 krizi sonrası işgücü piyasasına yönelik olarak aktif işgücü programları ve çeşitli istihdam teşvik politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Uygulanan bu politikalar ile krizin işgücü piyasası üzerine etkisinin hafifletilmesi hedeflenirken toplumun kırılgan bir kesimini oluşturan kadınlara yönelik spesifik politikalar uygulanmıştır. Aktif işgücü politikaları çerçevesinde İŞKUR düzenlediği meslek edindirme kursları, işbaşı eğitim programları, toplum yararına programlar ile kadınların niteliklerini geliştirerek istihdam edilebilirlikleri artırılmıştır. Öreğin 18-29 yaş ve kadın sigortalı istihdam eden işyerleri için kademeli olarak işveren prim hisselerinin işsizlik fonundan karşılanması konusunda düzenleme yapılmış, gençlerin ve kadınların kayıtlı çalışmaya katılmalarının teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

22 Vergi nedeniyle üretici ve tüketicinin refahında meydana gelen ek fayda kaybını ifade etmektedir.

İşgücü piyasasını daha esnek hale getirebilmek için çalışmalar devam etmektedir. Çalışma hayatına güvenceli esneklik sağlayacak düzenlemeler yapılmaktadır. İş hayatına uzaktan çalışma modellerini getiren düzenleme yürürlüğe girmiştir. Esnekliği artırmak adına özel istihdam bürolarının faaliyetlerinin geçici iş ilişkisini de içerecek şekilde genişletilmiştir.

Türkiye’de ayrıca son dönemde hayata geçirilen reform programlarıyla birlikte çalışan kadınların doğuma bağlı izin ve hakları güçlendirilmiştir. Reformlar doğrultusunda kadınlara çalışma hayatında daha aktif yer alması hedeflenmektedir. Bu kapsamda; doğumun çalışma hayatına olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve kadınların haklarını güçlendirmek amacıyla bir takım düzenlemeleri hayata geçirilmiştir. Annelere doğum yardımı verilmesine ilişkin düzenleme kabul edilmiştir. Doğum nedeniyle ücretsiz izinde geçen sürelerin memuriyet kıdeminde değerlendirilmesine imkân tanıyan düzenleme uygulamaya konulmuştur.

Ayrıca, çalışan ebeveynlerin çalışma hayatından ayrılmadan çocukları ile daha yakından ilgilenmelerini sağlamak amacıyla; çocuğu olan anne veya babaya, çocukları mecburi ilköğretim çağına gelene kadar haftalık çalışma süresinin yarısı nispetinde kısmi süreli çalışma hakkı tanınmıştır. Ayrıca, doğum sonrasında kadın memurların analık izni bitiminde başlayan 24 ay aylıksız izin süresinin, istekleri halinde yarı zamanlı çalışma süresinin bitiminde başlayabilmesinin önü açılmıştır.

Bu düzenlemelere ek olarak, doğum sonrası kadın çalışanlara; ilk doğumda 60 gün, ikinci doğumda 120 gün, sonraki doğumlarda ise 180 gün süreyle çalıştıkları süreye ilişkin prim ve ücretleri işverenleri tarafından; çalışmadığı süreye ilişkin prim ve ücretleri ise devlet memurları için tam ücret üzerinden çalıştığı kurumlarınca, işçiler için ise asgari ücret düzeyi üzerinden işsizlik sigortası fonundan karşılanması imkanı tanınmıştır.

Mevsimlik tarım işçisi kadınlar ile ev eksenli çalışan kadınların sosyal güvenceden daha kolay faydalanmalarını sağlayacak düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Eğitime erişimde cinsiyet eşitsizliği ekonomik anlamda sadece gelişmemiş ũlkelerin değil, gelişmiş ve gelişmekte olan ũlkelerin de karşı karşıya kaldığı ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi, yoksulluğu ve gelir dağılımını ne Şekilde etkilediği literatürde tartışmalı bir konu olmakla birlikte, yaygın olan kanaat cinsiyet eşitsizliğinin büyümeyi azalttığı, yoksulluğu artırdığı ve gelir dağılımını bozduğu yndedir. Nitekim cinsiyet eşitsizliğinin en düşük olduğu ũlkelerde kişi başına gelirin yüksek seviyede yer aldığı ve bu ũlkelerin gelişmiş ekonomi olarak adlandırılan ũlkeler olduğu görülmektedir. Ancak literatürde bunun aksini savunan çalışmalar da mevcuttur. Cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğuna dair bulgulara rastlanan en temel makalelerin başında Barro ve Lee (1994) gösterilmektedir. Bu alanda daha sonra yapılan çalışmaların büyük bir kısmı bu makaleyi temel almakta bir kısmı da çalışmaya eleştirel yaklaşmakta ve bulguları sorgulamaktadır.

Bu tez çalışmasında cinsiyet eşitsizliğine ilişkin kavramsal ereve ortaya konulmuş ve cinsiyet eşitsizliği ile gelir dağılımı ve büyüme arasındaki ilişki detaylı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda cinsiyet eşitsizliğinin insan sermayesi, doğurganlık, tasarruf, kayıt dışılık, yarı zamanlı çalışma, ücretsiz hane içi işleri ve kültür gibi çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerle ilişkisine değinilmiştir.

Türkiye'nin gerek eğitim gerekse istihdam piyasasına ilişkin verilere cinsiyet eşitsizliği kapsamında değerlendirdiğimiz zaman, son dönemdeki ciddi iyileşmelere rağmen ũlkemizin bu konuda hala kat etmesi gereken bir mesafe olduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye'de işgücü piyasasının katılığına ilişkin göstergeler ve kayıt dışı istihdamla cinsiyet eşitsizliği ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte kadın ve

erkeklerin ücretlerindeki farklılıktan ve ücretsiz hane içi işlerin kadın-erkek arasında eşit bir şekilde dağılmadığından söz edilmektedir.

Bu çalışmada literatüre paralel olarak Türkiye için cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına GSYH üzerindeki etkisini tespit etmek üzere 1970-2014 yılları arasındaki veriler kullanılarak zaman serisi model tahmini yapılmıştır. Modelde toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamı eğitim ile sınırlı tutulmuştur.

Model sonuçlarına göre reel yatırımlar, nüfus artışı ve eğitimde cinsiyet eşitliği arttıkça ekonomik büyüme olumlu yönde etkilenmektedir. Dışa açıklık ise modeli açıklamada anlamsız çıkmıştır. Bu model ile çalışma 1970 yılından günümüze Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına gelirdeki artış üzerindeki etkisini analiz eden bilinen ilk çalışmadır.

Eğitimde ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için ülkelerin uygulamış olduğu politikalara ve bu konu ile ilgili olarak OECD, G20 ve ILO gibi uluslararası kuruluşların ülkelere yönelik politika önerilerine yer verilmiştir. Genel olarak bakıldığında cinsiyet eşitsizliğinin hem işgücü hem de eğitim hayatında ortadan kaldırılması için politika yapıcıların gerekli tedbirleri almalarının iktisadi büyüme açısından oldukça önemli bir husus olduğunu ifade edebiliriz. Bu kapsamda, ücretsiz hane içi işlerin erkek ve kadınlar arasında daha adil bir şekilde dağıtılmasına yönelik tedbirler alınması, insana yakışır nitelikte yarı zamanlı işlerin yaygınlaştırılması, çalışan kadınlar için çocuk bakımı ve kreş olanaklarının artırılması gibi politika tedbirleri uluslararası kuruluşlar tarafından önerilmektedir.

Ülkemizde özellikle son dönemde uluslararası kuruluşların cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik olarak yaptığı politika önerileri kapsamında bu alanda önemli adımlar atılmıştır. Bunlar arasında kadınların işgücüne katılımının artırılmasına ve kadın girişimciliğine yönelik teşvik mekanizmaları, yarı zamanlı

çalışma olanaklarının artırılmasına ilişkin düzenlemeler ve kadınların okullaşma oranlarının artırılmasına yönelik projeleri sayabiliriz.

Türkiye’de kadınların okullaşma oranlarının artırılması için kırtasiye, yemek ve ulaşım hizmetleri gibi maliyet unsurlarının devlet tarafından karşılanmasının hanehalkı açısından okullaşmanın maliyetini azaltacağı ve dolayısıyla kadınların okullaşma oranları üzerinde olumlu katkılar yapacağı düşünülmektedir. Türkiye’de katı işgücü piyasası düzenlemelerinden ve eğitim işgücü piyasası ihtiyaçları eşleşmemesinden dolayı işsizlik oranı yüksek seyretmektedir. Türkiye’nin içinde bulunduğu fırsat penceresi durumundan en çok faydayla çıkabilmesi için işgücüne katılım sağlayan kadınlar için iş yaratılabilmesi ve bu kişilerin iyi işlerle eşleşmeleri önem arz etmektedir. İşgücü piyasasına esneklik kazandırmaya yönelik düzenlemelerin, işgücünün becerilerinin artırılmasına yönelik uygulanacak eğitimlerin, kadınların iş ve aile yaşamlarını koordine edebilmelerine yardımcı olacak düzenlemelerin kadınların daha fazla insana yakışır işlerde yer almasını sağlaması ve Türkiye'nin fırsat penceresi’nden elde edeceği kazancı artırması beklenmektedir.

İşgücü piyasasının ihtiyaçları yerel düzeyde farklılık gösterebilir. Bu nedenle kadınların mesleki eğitimi teşvik edilirken yerel altyapı ve kurumsal kapasite de göz önünde bulundurulmalıdır.

Kırdan kente göçün etkisiyle birlikte kadın işgücüne katılımı, düşük vasıflı kadınlarda özellikle her bir çocuk doğduğunda önemli ölçüde azalmaktadır. Uluslararası tecrübeler göstermektedir ki çocuk bakımı ve kadın işgücüne katılım oranı pozitif bir şekilde bağlantılıdır. Benzer şekilde iş yerlerinde kreş ve benzeri düzenlemelerin eksikliği nedeniyle kadınlar işgücü piyasasından çekilmekte veya yarı zamanlı olan kayıt dışı işlere yönelmektedirler. Devletin iyi kalitede uygun

fiyatlı çocuk bakım hizmeti sunması ve yaygınlaştırması kadın işgücüne katılımında artışa katkıda bulunabilir.

Bu çalışmamız eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin iktisadi büyüme üzerine etkisi ile sınırlı tutulmuş olup, daha sonraki çalışmalarda işgücüne katılım oranında ve ücretlerde cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemesinin bu literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abu-Ghaida D., Stephan. K. (2004). The costs of missing the Millennium Development Goal on gender equity. *World Development* 32.7 1075-1107.
- Acker J. (1992, Eylül). From sex roles to gendered institutions. *Contemporary Sociology*. Vol. 21, No. 5 , pp. 565-569 Published by: American Sociological Association.
- Agarwal B. (1997). "Bargaining"and Gender Relations: Within and Beyond the Household. *Feminist economics* 3.1: 1-51.
- Aguirre D., Hoteit L., Rupp C., Sabbagh K. (2012). Empowering the Third Billion. *Women and the World of Work in 2012*. Booz and Company.
- Amin M., Kuntchev V., Schmidt M. (2015). Gender inequality and growth: the case of rich vs. poor countries. *World Bank Policy Research Working Paper* 7172.
- Antonopoulos, R. (2009). The current economic and financial crisis: a gender perspective. *Levy Economics Institute, Working Papers Series*, (562).
- Appiah E., McMahon W. (2002). The social outcomes of education and feedbacks on growth in Africa. *Journal of Development Studies*. 38.4: 27-68.
- Asteriou, D., & Hall, S. G. (2007). *Applied econometrics: A modern approach using EViews and Microfit*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Awoyemi T.,Adeoti A. (2006). Gender Inequalities and Economic Efficiency: New Evidence from Cassava-Based Farm Holdings in Rural South-Western Nigeria. *African Development Review*, 18 (3), pp. 428-443.
- Baliamoune-Lutz M., McGillivray M. (2007). *Gender Inequality and Growth in Sub-Saharan Africa and Arab Countries*. No. 25. ICER-International Centre for Economic Research.
- Bardhan K., Klasen S. (1999). UNDP's gender-related indices: a critical review. *World Development* 27.6: 985-1010.
- Barro R., Sala-i-Martin X. (1991). Convergence across states and regions. *Brookings papers on economic activity*: vol. 22, issue 1, pages 107-182.
- Barro R., Lee J. (1994). Sources of economic growth. *Carnegie-Rochester conference series on public policy*. Vol. 40. 1-46. North-Holland,.

- Barro R., Lee J. (2013). A New Data Set of Educational Attainment in the World, 1950–2010. *Journal of development economics* 104 184-198.
- Başkaya, Y., Hülagü, T. (2011). Informal-Formal Worker Wage Gap in Turkey: Evidence From A Semi-Parametric Approach. Working Paper No: 11/15.
- Becker, G. (1965). A Theory of the Allocation of Time. *The Economic Journal*, Vol. 75 (299), pp. 493–517.
- Blackden M., Canagarajah S., Klasen S., Lawson D. (2007). Gender and growth in Sub-Saharan Africa: Issues and evidence. Palgrave Macmillan UK
- Blecker R., Seguino S. (2002). Macroeconomic Effects of Reducing Gender Wage Inequality in an Export-Oriented, Semi-Industrialized Economy. *Review of development economics*. 6.1: 103-119.
- Bloom D., Williamson J. (1998). Demographic transitions and economic miracles in emerging Asia. *The World Bank Economic Review* 12.3 : 419-455.
- BLS Reports. (Mayıs 2014). Women in the Labor Force: A Databook. Report 1049.
- Brixiova Z., Bulir A., Comenetz J. (2001). The Gender Gap in Education in 1991-98: A Missed Opportunity?. IMF Working Paper 01/94.
- Brummet Q. (2008). The effect of gender inequality on growth: a cross-country empirical study." *The Park Place Economist* 16: 13-23.
<http://www.bls.gov/cps/wlf-databook-2013.pdf> adresinden alındı.
- Busse M., Spielmann C. (2006). Gender Inequality and Trade. *Review of International Economics* 14.3: 362-379.
- Cavalcanti T. ve Tavares J. (2007, Temmuz). The Output Cost of Gender Discrimination: A Model-Based Macroeconomic Estimate. *The Economic Journal* (2015).
- Chattopadhyay R., Duflo E. (2004). Women as policy makers: Evidence from a randomized policy experiment in India. *Econometrica* 72.5: 1409-1443.
- Chen, M. (2001). Women and informality: A global picture, the global movement. *Sais Review* 21.1. 71-82.
- Chen M., Vanek J., Heintz J. (2006, 27 Mayıs). Informality, Gender and Poverty A Global Picture. *Economic and Political Weekly* 2131-2139.
- Cuberes D., Teignier M. (2012). Gender gaps in the labor market and aggregate productivity. Working Paper. Department of Economics, University of Sheffield ISSN 1749-8368.

- Dabla-Norris E., Kochhar K., Suphaphiphat N., Ricka F., Tsounta E. (2015). Causes and consequences of income inequality: a global perspective. International Monetary Fund.
- Dahal M. (2011). Effect of gender gap in education on district level gdp per capita of Nepal. Economic Journal of Development Issues Vol. 13 & 14 No. 1-2 (2011) Combined Issue.
- Dar A., Tzannatos Z. (1999). Active labor market programs: A review of the evidence from evaluations. No. 9901 Social Protection Discussion Paper Series Social Protection, World Bank.
- Das S., Chandra S. Kochar K., Kumar N. (2015). Women Workers in India: Why So Few Among So Many? WP/15/55.
- Davidson, R., MacKinnon J. (1988). Specification Tests Based on Artificial Regressions. Queen's Economics Department Working Paper No. 707.
- Dollar D., Gatti R. (1999). Gender inequality, income, and growth: are good times good for women?. Vol. 1. Washington, DC: Development Research Group, The World Bank.
- Domínguez M., Garvi M. (2009). Gender inequality and economic growth in Spain: An exploratory analysis. The Review of Regional Studies vol. 39 no.1 23–48, Southern Regional Science.
- Duflo E., Chattopadhyay R. (2003). Intrahousehold Resource Allocation in Côte D'ivoire: Social Norms, Separate Accounts and Consumption Choices. Working Papers . 857, Economic Growth Center, Yale University.
- Duflo E. (2002). The Medium Run Effects of Educational Expansion: Evidence from a Large School Construction Program in Indonesia. NBER Working Papers . 8710, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Duflo E. (2011, Aralık) Women's empowerment and economic development. No. w17702. National Bureau of Economic Research.
- Duyan, G. (2010). Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği. Aile ve Toplum Yıl: 11 Cilt: 6 Sayı: 22 Nisan-Mayıs-Haziran 2010 ISSN: 1303-0256.
- Dünya Bankası. (2001). Engendering development: Through gender equality in rights, resources, and voice. Washington, D.C.
http://siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/Engendering_Development.pdf adresinden alındı.

- Dünya Bankası. (2011.) World Development Report 2012: Gender Equality and Development. Washington, DC: World Bank.
- Dünya Bankası. (2012, 20 Kasım). Towards Gender Equality in Turkey: a summary assessment. Turkey Country Management Unit Europe and Central Asia Region . Document of the World Bank.
http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/11/29/000356161_20121129024036/Rendered/PDF/NonAsciiFileName0.pdf adresinden alındı.
- Dünya Bankası. (2013). World Bank - Economic Premise. issue 107, pages 1-6.
<http://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/EP107.pdf> adresinden alındı.
- Dünya Bankası. (2014). Turkey's transitions. integration, inclusion, institutions. report no: 90509-TR.
- Dünya Bankası. World Development Indicators. 10 Mayıs 2016 tarihinde,
<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> adresinden alındı.
- Elborgh-Woytek K., Newiak M., Kochhar K., Fabrizio S., Kpodar K., Wingender P., Clements B., Schwartz G. (2013). Women, Work, and the Economy: Macroeconomic Gains from Gender Equity. International Monetary Fund.
- Eser, K., Gökmen, Ç. (2009). Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi Ve Türkiye Üzerine Gözlemler. Sosyal ve beşeri bilimler dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2009 ISSN: 1309 -8012.
- Esteve-Volart B. (2000). Sex Discrimination and Growth. Working Paper No. 84, International Monetary Fund.
- Esteve-Volart B. (2004, Ocak). Gender Discrimination and Growth: Theory and Evidence from India. LSE STICERD Research Paper No. DEDPS42.
- European Commission. (2015, 3 Aralık). Commission Staff Working Document (Strategic engagement for gender equality 2016-2019. Brussels, 278 final 2015).
- Ferrant, G., Pesando, L. M., Nowacka, K. (2014). Unpaid Care Work: The missing link in the analysis of gender gaps in labour outcomes. OECD Development Centre Issues Paper.
https://www.oecd.org/dev/development-gender/Unpaid_care_work.pdf

- Forbes K. (2000). A reassessment of the relationship between inequality and growth. *American economic review*: 869-887.
- Gaddis I., Klasen S. (2014) Economic development, structural change, and women's labor force participation. *Journal of Population Economics* 27.3 639-681.
- Galor, O., & Zeira, J. (1993). Income distribution and macroeconomics. *The review of economic studies*, 60(1), 35-52.
<https://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/GalorZeira.pdf>
- Galor O. ve Weil D. (1996, Haziran). The Gender Gap, Fertility, and Growth, *American Economic Review* 86,3 pp 374-87.
- Ge, S., Yang, D., Zhan J. (2012). Population policies, demographic structural changes, and the Chinese household saving puzzle. IZA DP No. 7026.
- Gender Equality Index | EIGE. (3 Ocak 2016 tarihinde, <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index> adresinde alındı.
- Gonzales C. Chandra S., Kochhar K., Newiak M., Zeinullayev T. (2015, Ekim) Catalyst for Change: Empowering Women and Tackling Income Inequality. FMI.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1520.pdf> (2015) adresinden alındı.
- Guiso L., Sapienza P., Zingales L. (2003). People's opium? Religion and economic attitudes. *Journal of monetary economics* 50.1: 225-282.
- Gujarati, D. (2004) *Basic Econometrics*. Fourth Edition. United States: McGraw-Hill.
- Günaydın, D. (2015). Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. *International Journal of Social Science* Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3023> Number: 37 , p. 123-148.
http://www.jasstudies.com/Makaleler/1615846985_9-Yrd.%20Do%C3%A7.%20Dr.%20Davuthan%20G%C3%9CNAYDIN.pdf
- Hendry D., Krolzig H. (2004, 10 Mart). We Ran One Regression. *Oxford bulletin of Economics and Statistics*. Department of Economics, Oxford University 66.5 799-810.
- Hill A., King E. (1995, Şubat). Women's Education and Economic Well-Being. *Feminist Economics* 1.2: 21-46.

- ILO. (2010). “Women in Labour Markets: Measuring Progress and Identifying Challenges”. Geneva. ISBN: 978-92-2-123319-0.
- ILO. (2012). “Key Indicators of the Labour Market (KILM)”, 7th Edition, ILO Department of Economic and Labour Market Analysis, Geneva, available at www.kilm.ilo.org.
- ILO. (2016a). World Employment and Social Outlook: Trends 2016 International Labour Office – Geneva.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_443480.pdf
- ILO. (2016b). Women at Work: Trends 2016 International Labour Office – Geneva.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_457317.pdf.
- IMF. (2004) World Economic Outlook: The Global Demographic Transition, Washington, D.C.
- IMF. (2012a). Country Report No. 12/161, Germany. Washington.
- IMF. (2012b). Country Report No. 12/208, Japan. Washington.
- Jaumotte F. (2003). Labor Force Participation of Women. Empirical Evidence on the Role of Policy and Other Determinants in OECD Countries. OECD Economic Study No. 37. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.
- Kabeer N., Natali L. (2013). Gender Equality and Economic Growth: Is there a Win and Win? IDS Working Papers no 417, 1-58.
- King E., Orazem P., Paterno E. (2008). "Promotion with and Without Learning: Effects on Student Enrollment and Dropout Behavior," Staff General Research Papers 12968, Iowa State University, Department of Economics.
- Klasen S. (1999). Social exclusion, children and education: conceptual and measurement issues. Background paper for OECD. Munich: University of Munich.
- Klasen S. (2000). Does gender inequality reduce growth and development: Evidence from cross-country regressions. World Bank, Development Research Group, Poverty Reduction and Economic Management Network.

- Klasen S. (2002). Low schooling for girls, slower growth for all? Cross country evidence on the effect of gender inequality in education on economic development. *The World Bank Economic Review* vol. 16, no. 3 345–373
- Klasen S., Wink C. (2002). A turning point in gender bias in mortality? An update on the number of missing women. *Population and Development Review*. 28: 285–312.
- Klasen S., Wink C. (2003). Women: Revisiting the Debate. *Feminist Economics* 9(2 – 3), 263 – 299. Klasen S., Wink C. (2003). “Missing women”: Revisiting the debate. *Feminist Economics* 9.2-3: 263-299.
- Klasen S. (2005, 20 Nisan). Pro-Poor Growth and Gender: What can we learn from the Literature and the OPPG Case Studies? University of Göttingen to the Operationalizing Pro-Poor Growth (OPPG) Working Group of AFD, DFID, BMZ (GTZ/KfW) and the World Bank Sectoral Papers, Operationalising Pro-Poor Growth (OPPG).
- Klasen S., Lamanna F. (2008). The impact of gender inequality in education and employment on economic growth in developing countries: Updates and extensions. No. 175. Discussion papers, Ibero America Institute for Economic Research.
- King E., Klasen S., Porter M. (2008). Women and development. Copenhagen Consensus Center.
- Klasen S., Lamanna F. (2009). The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth: New Evidence for a Panel of Countries. *Feminist Economics*. Volume 15, Issue 3, Special Issue: Inequality, Development, and Growth .
- Klasen S. (2011). Reforming the Gender-Related Development Index and the Gender Empowerment Measure: Implementing Some Specific, Feminist Economics. Volume 17, Issue 1.
- Klasen S., Pieters J. (2012, Şubat). Push or pull? Drivers of female labor force participation during India's economic boom. *IZA Discussion Paper* No. 6395.
- Klasen S., Pieters J. (2013, Ağustos). What Explains the Stagnation of Female Labor Force Participation in Urban India? *IZA DP* No. 7597.

- Knowles S., Lorgelly P., Owen P. (2002). Are educational gender gaps a brake on economic development? Some cross-country empirical evidence. *Oxford economic papers* 54.1: 118-149.
- Kucera D. (2002). The effects of wealth and gender inequality on economic growth: A survey of recent empirical studies.
- Lagarde C. (2013). Dare the Difference. *Finance and Development*. International Monetary Fund. Vol. 50, No. 2.
- Lagerlöf N. (2003). Gender equality and long-run growth. *Journal of Economic Growth* 8.4: 403-426.
- Lawrence H., Hoddinott J., Alderman H. (1997). Intra-household resource allocation in developing countries: models, methods, and policy. Johns Hopkins University Press). Are there gender-separate human capital effects on growth? A review of the recent empirical literature. University of Nottingham. CREDIT Working Paper No. 00/13.
- Lorgelly P. (2000, Ekim). Are there gender-separate human capital effects on growth? A review of the recent empirical literature. University of Nottingham. CREDIT Working Paper No. 00/13.
- Lykke A., Muriel B. (2007, Eylül). Informality and Productivity in Bolivia: A Gender Differentiated Empirical Analysis, Institute for Advanced Development Studies Development Research Working Paper Series, No. 7/2007.
- Lundberg S., Pollak R., Wales T. (1997). Do husbands and wives pool their resources? Evidence from the United Kingdom child benefit. *Journal of Human resources*. 463-480.
- Macpherson D. (1995, Temmuz). Wages and Gender Composition: Why Do Women's Jobs Pay Less? : *Journal of Labor Economics*, Vol. 13, No. 3, pp. 426-471.
- Mikkola A., Miles C. (2007, Mayıs). Development and gender equality: Consequences, causes, challenges and cures. UNU-WIDER Project Meeting on Gender and Food Security.
- Murthi M., Guio A. Dreze J. (1995). Mortality, fertility, and gender bias in India: A district-level analysis. *Population and development review*. pages: 745-782. Yayıncı The Population Council.

- Newman C. (2015, Ağustos). Gender inequality and the empowerment of women in rural Viet Nam. UNU-WIDER Research Paper wp2015-066. World Institute for Development Economic Research.
- Nozaki, Y., Aranha, R., Dominguez, R. F., & Nakajima, Y. (2009). Gender gap and women's participation in higher education: Views from Japan, Mongolia, and India. *International Perspectives on Education and Society*, 10, 217-254.
- Oded G., Zeira J. (1993) Income distribution and macroeconomics. *The review of economic studies* 60.1: 35-52.
- OECD. (2008). *Growing Unequal?: Income Distribution and Poverty in OECD Countries*– ISBN 978-92-64-044180-0.
- OECD. (2009a, 24 Mart). “Is Informal Normal? Towards More and Better Jobs in Developing Countries” Edited by Johannes P. Jütting and Juan R. de Laiglesia, *Development Centre Studies* . ISBN: 978-92-64-05923-8.
- OECD. (2009b). *Promoting Pro-poor Growth: Employment*. Paris.
<https://www.oecd.org/dac/povertyreduction/43514554.pdf> adresinden alındı.
- OECD. (2011, 25-26 Mayıs). *Report on the Gender Initiative: Gender Equality in Education, Employment and Entrepreneurship*. Meeting of the OECD Council at Ministerial Level Paris.
<http://www.oecd.org/social/48111145.pdf> adresinden alındı.
- OECD. (2012a, 23-24 Mayıs). *Gender Equality in Education, Employment and Entrepreneurship: Final Report to the MCM*. Meeting of the OECD Council at Ministerial Level Paris.
- OECD. (2012b). *Closing the Gender Gap: Act Now*, OECD Publishing.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264179370-en> adresinden alındı.
- OECD. (2013a). *Women and Financial Education: Evidence, Policy Responses and Guidance*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264202733-en> adresinden alındı.
- OECD. (2013b, 5 Kasım). *How's Life? 2013: Measuring Well-being*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264201392-en> adresinden alındı.

- OECD. (2013c, Ekim). Education Policy Outlook: Turkey.
http://www.oecd.org/edu/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK%20TURKEY_EN.pdf adresinden alındı.
- OECD. (2014, 15 Ağustos). Achieving stronger growth by promoting a more gender balanced economy. Report prepared for the G20 Labour and Employment Ministerial Meeting Melbourne, Australia, 10-11 September 2014.
- OECD. (2015a, 16 Eylül). Promoting gender equality in the G7 and beyond: education, employment and entrepreneurship. Speech by Angel Gurría Secretary-General G7 Forum for Dialogue with Women.
<http://www.oecd.org/germany/promoting-gender-equality-in-the-g7-and-beyond-education-employment-and-entrepreneurship.htm> adresinden alındı.
- OECD. (2015b). Education at a Glance 2015: OECD Indicators, OECD Publishing.
<http://dx.doi.org/10.1787/eag-2015-en> adresinden alındı.
- OECD. (2015c). In It Together: Why Less Inequality Benefits All, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264235120-en> adresinden alındı.
- OECD. (2015d). OECD Employment Outlook 2015, OECD Publishing, Paris.
http://dx.doi.org/10.1787/empl_outlook-2015-en adresinden alındı.
- OECD. (2015e). The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behaviour, Confidence, PISA, OECD Publishing.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264229945-en> adresinden alındı.
- OECD. (2016). Trends Shaping Education 2016, OECD Publishing, Paris.
http://dx.doi.org/10.1787/trends_edu-2016-en adresinden alındı.
- OECD, Employment database. 5 Ocak 2016 tarihinde,
<http://www.oecd.org/els/emp/onlineoecdemploymentdatabase.htm> adresinden alındı.
- OECD. Social and Welfare Issues. 5 Ocak 2016 tarihinde
<http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm> adresinden alındı.
- Özkan G., Özkan B. (2010). Kadın Çalışanlara Yönelik Ücret Ayrımcılığı ve Kadın Ücretlerinin Belirleyicilerine Yönelik Bir Araştırma. Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:24.

- Pervaiz Z., Chani M., Jan S., Chaudhary A. (2012, 8 Mart). Gender inequality and economic growth: a time series analysis for Pakistan. MPRA Paper No. 37176.
- Petersen T., Meyerson E., Snartland V. (1996). The Within-Job Gen Der Wage Gap: The Case Of Sweden. The Industrial Institute For Economic and Social Research Working Paper No. 470.
- Psacharopoulos G. (1994). Returns to investment in education: A global update. The World Bank, DC 22.9 1325-1343. Washington.
- Sala-i-Martin X. (1997). I just ran two million regressions. The American Economic Review: 178-183.
- Sala-i-Martin X., Doppelhofer G., Miller R. (2004). Determinants of long-term growth: A Bayesian averaging of classical estimates (BACE) approach. American economic review 813-835.
- Sarıbaşı, H. (2016). Ana akım büyüme modeli ve yakınsama hipotezlerinin analizi: panel veri yaklaşımı. Sosyoekonomi Dergisi. ISSN: 1305-5577 DOI: 10.17233/se.2016.10.011 2016, Vol. 24(30), 169-186.
- Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 54, Sayı: 1.
- Seguino S. (2000). Gender inequality and economic growth: A cross-country analysis. University of Vermont, Burlington, USA . World Development 28.7: 1211-1230.
- Sen A. (1990). Development as capability expansion. The Community Development Reader.
- Social Institutions and Gender Index (SIGI). 4 Ocak 2016 tarihinde <http://www.genderindex.org/ranking> adresinden alındı.
- Social Watch. Measuring Inequity: The 2012 Gender Equity Index. 2 Ocak 2016 tarihinde, <http://www.socialwatch.org/node/14365> adresinden alındı.
- Steinberg C., Nakane M. (2012). Can Women Save Japan?. IMF Working Paper 12/48. Washington.
- Stokey N. (1994). Comments on Barro and Lee. Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy 40, 47-57.
- Stotsky J. (1996). Gender Bias in Tax Systems. IMF Working Paper 96/99 Washington.

- Stotsky J., (2006a). Gender Budgeting..IMF Working Paper 06/232): 1-50.
Washington.
- Stotsky J. (2006b). Gender and Its Relevance to Macroeconomic Policy: A Survey.
IMF Working Paper 06/233): 1-68. Washington.
- Swamy A., Knack S., Lee Y., Azfar O. (2001). Gender and Corruption Journal of
Development Economics, 2001, Vol. 64, 25-55.
- Tansel A. ve Kan E. (2011). Labor mobility across the formal/informal divide in
Turkey: evidence from individual level data. MPRA Paper 35672.
University Library of Munich, Germany.
- Tansel A., Güngör N. (2012). Gender Effects of Education on Economic
Development in Turkey. Koç University-TUSIAD Economic Research
Forum Working Papers. 1209, Koc University-TUSIAD Economic
Research Forum.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, 2014/15. ISBN
978-975-11-3901-6. Ankara / Türkiye.
- Teignier M., Cuberes D. (2014). Aggregate Costs of Gender Gaps in the Labor
Market: A Quantitative Estimate. SSRN Electronic Journal SSRN
Journal. doi: 10.2139. ssrn.2405006.
- Tsounta, E. (2006). Why Are Women Working So Much More in Canada? An
International Perspective. IMF Working Paper 06/92 (Washington).
- Ulusal İstihdam Stratejisi. (2014). Çalışma ve Sosyal Güvelik Bakanlığı Çalışma
Genel Müdürlüğü. Ankara.
<http://www.uis.gov.tr/media/1370/uis-2014-2023.pdf> adresinden alındı.
- Ulutaş, Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. Çalışma ve
Toplum, 2009/2.
<http://calismatoplum.org/sayi21/ulutas.pdf> adresinden alındı.
- UNDP. (2013). Humanity Divided:Confronting Inequality in Developing Countries,
Copyright © November 2013 Copyright 2013, UNDP.
http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Humanity%20Divided/HumanityDivided_Full-Report.pdf
adresinden alındı.
- UNDP. (2014). World Survey On The Role Of Women In Development 2014
Gender Equality And Sustainable Development.

http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2014/unwomen_surveyreport_advance_16oct.pdf).

UNDP. Gender and Sustainable Development. 4 Ocak 2016 tarihinde,

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/gender-equality/gender-and-sustainable-development/> adresinden alındı.

UNDP. Human Development Reports. 2 Ocak 2016 tarihinde, <http://hdr.undp.org/en>,

<http://hdr.undp.org/en/composite/GDI>,

<http://hdr.undp.org/en/composite/GII> adreslerinden alındı.

Verme P., Barry A, Guennouni J. (2014). Female labor participation in the Arab world: some evidence from panel data in Morocco. World Bank Policy Research Working Paper 7031.

Wakefield, S. (2014, 14 Temmuz) The G20 and gender equality: How the G20 can advance women's rights in employment, social protection and fiscal policies. Oxfam Briefing Paper.

W20. (2015, 16-17 Ekim). W20 Final Declaration– W20 Communique. İstanbul, Turkey.

<http://w20turkey.org/w20-final-declaration-w20-communique/> adresinden alındı.

WEF. The Global Gender Gap Report 2015. 4 Ocak 2016 tarihinde,

<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/> adresinden alındı.

Wiley. Human Capital, Endogenous Growth, and Convergence: 140.

http://www.wiley.com/college/miles/0471988456/sample_chapters/ch07 adresinden alındı.

Women's Economic Opportunity Index. 6 Ocak 2016 tarihinde

https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=weoindex2012 adresinden alındı.

ÖZET

Kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve fizyolojik farklılıktan ziyade kadınların sosyo-ekonomik hayatta maruz kaldıkları ayrımcı tutumu ifade eden toplumsal cinsiyet eşitsizliği uluslararası kuruluşlar tarafından ekonomik anlamda sadece az gelişmiş ülkelerin değil, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin de karşı karşıya kaldığı ciddi bir sorun olarak görülmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmamızda ülkemizde eğitime erişimde cinsiyet eşitsizliğinin boyutları tespit edilmeye ve ilgili literatür çerçevesinde Türkiye için cinsiyet eşitsizliği ile kişi başına GSYH arasındaki ilişkinin boyutu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla ilk olarak, cinsiyet eşitsizliğine ilişkin kavramsal çerçeve ortaya konulmuş ve cinsiyet eşitsizliğini ölçmeye yönelik endekslere değinilmiştir. Türkiye’de eğitimde ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bilgiler sunulduktan sonra Türkiye’nin OECD ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak konumu incelenmiştir.

Çalışmada, eğitimde cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen literatüre paralel olarak Türkiye için 1970-2014 dönemine ait zaman serisi kullanılarak eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin kişi başına GSYH üzerindeki etkisi incelenmektedir. Model sonuçlarına göre, ülkemizde eğitimde cinsiyet eşitsizliğindeki azalmanın kişi başına GSYH üzerinde pozitif bir etkide bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda eğitimde ve istihdamda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için ülkelerin uygulamış olduğu politika örneklerine değinilmiştir. Bu konuda OECD, G20, ILO gibi birçok uluslararası kuruluş cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için kreş, yaşlı bakımı gibi ücretsiz hane içi işlere yönelik hizmetlerin devlet tarafından desteklenmesi ve işgücü

piyasasında insana yakışır iş olanaklarının artırılması gibi politika tedbirlerinin gerekli olduğunu ifade etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Eşitsizliği, Eğitim, Okul Kayıtlılık Oranı, İşsizlik Oranı, Ekonomik Büyüme.

ABSTRACT

Apart from the biological and physiological differences between women and men, gender inequality refers to discriminatory attitudes that women are exposed in socio-economic life. Therefore, it is a serious problem not only in underdeveloped countries but also in developing and developed countries.

Hence, in this study, we try to determine the dimensions of gender inequality in Turkey. With in this scope, we try to assess the relationship between gender inequality in access to education and gdp per capita for Turkey in the framework of the relevant literature. For this purpose, we firstly mention conceptual framework on gender inequality and indices developed for measuring gender inequality. After being offered information on the gender gap in education and employment in Turkey, we give some brief information on Turkey's situation in the world in terms of gender inequality.

In the study, in parallel with the relevant literature, we try to estimate the impact of gender inequality in education on gdp per capita by employing time series model for the period of 1970-2014. According to the model results, a reduction in gender inequality in education has positive impact on gdp per capita in our country. In this context, we touch upon the country specific policy implementations for elimination of gender inequality in education and employment. Regarding this issue, many international organizations such as OECD, G20, ILO express a bunch of policy implementations like giving incentives to unpaid family works, child care and elderly care by government and increasing decent job opportunities for women.

Key Words: Gender Inequality, Education, School Enrollment Rate, Unemployment Rate, Economic Growth.

EKLER

EK 1: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi Bileşenleri

Alt Endeks	Değişken
Ekonomik Katılım ve Fırsatlar	Kadın işgücüne katılım oranının erkek işgücüne katılım oranına oranı
	Benzer işte çalışan kadınlar ve erkekler arasında ücret eşitliği (kadın/erkek değerine dönüştürülen)
	Kadının gelirinin erkeğin gelirine oranı
	Kanun yapıcı ve üst düzey yönetici kadın sayısının erkek sayısına oranı
	Mesleki ve teknik çalışan kadın sayısının erkek sayısına oranı
Eğitim düzeyi	Kadın okuryazarlık oranının erkek okuryazarlık oranına oranı
	İlköğretimde kadın net okullaşma oranının erkek net okullaşma oranına oranı
	Ortaöğretimde kadın net okullaşma oranının erkek net okullaşma oranına oranı
	Yükseköğretimde kadın net okullaşma oranının erkek net okullaşma oranına oranı
Sağlık ve Hayatta Kalma	Doğumda cinsiyet oranı (kadın/erkek değerine dönüştürülen)
	Kadınlar için beklenen yaşam süresinin değerinin, erkekler için beklenen yaşam süresinin değerine oranı
Siyasi Yetkilendirme	Parlamentodaki kadın sandalye sayısının erkek sandalye sayısına oranı
	Bakanlık düzeyindeki kadın sayısının erkek sayısına oranı
	Kadınların devlet ya da hükümet başkanı olarak geçirdiği yıl sayısının (son 50 yıl) erkeklerin geçirdiği yıl sayısına oranı

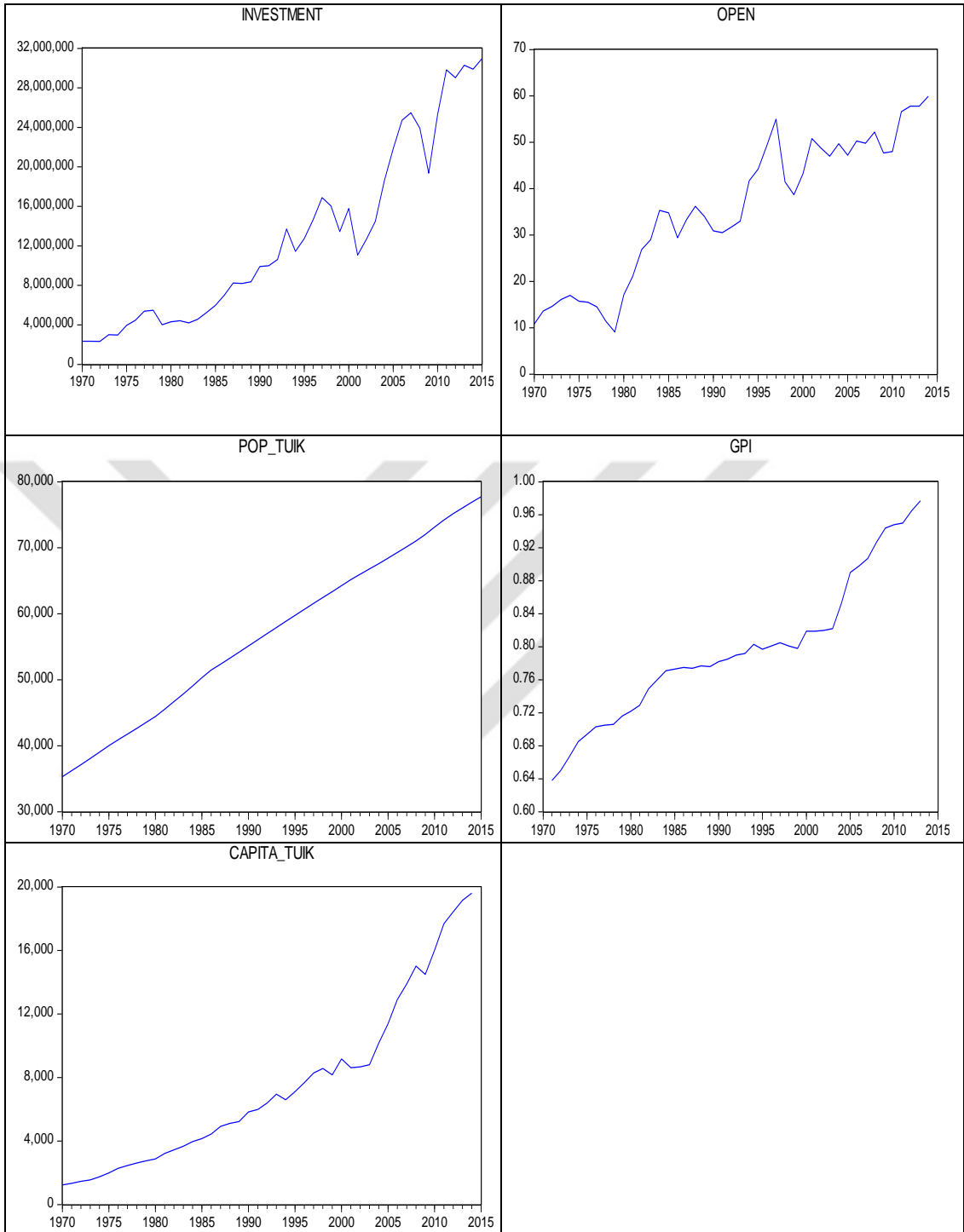
Kaynak: WEF, The Global Gender Gap Index 2015

EK 2: Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi Bileşenleri

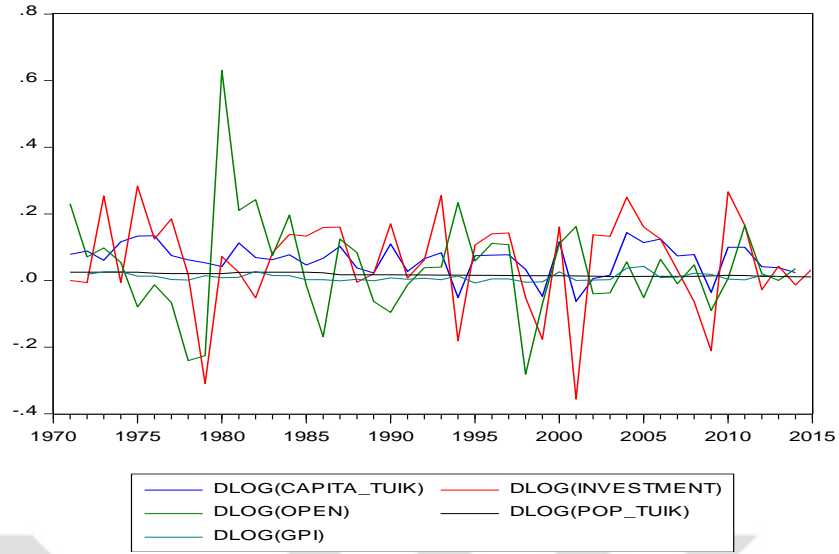
SIGI Alt Endeksler	Değişkenler
Ayrımcı Aile Kodu	Yasal evlenme yaşı (kadın ve erkeklerin aynı yasal minimum evlenme yaş sınırına sahip olup olmaması)
	Erken evlilik (15-19)
	Veli otoritesi (kadınların ve erkeklerin evlilik sırasında ve boşanma sonrasında bir çocuğun yasal vasisi olarak aynı hakka sahip olması)
	Miras (dul kadın ve erkeklerin eşit miras hakkına sahip olması ve kız ve oğulların eşit miras hakkına sahip olması)
Kısıtlanmış Fiziksel Bütünlük	Kadına karşı şiddet (yasal çerçevenin kadınlara aile içi şiddet, tecavüz, cinsel tacize karşı koruma sağlayıp sağlamadığı, eşlerinin belirli koşullarda kendilerini dövmede haklı olduğunu kabul eden kadınların yüzdesi, yaşamlarının bir anında fiziksel veya cinsel şiddet yaşamış kadınların yüzdesi)
	Kadın sünneti (sünnet olan kadınların yüzdesi)
	Üreme bütünlüğü (aile planlaması ihtiyacı karşılanmamış 15-49 yaş arası evli kadınların yüzdesi)
Oğul Tercih	Kayıp kadın (sayısına oranla 0-4, 5-9, 10-14, 15-64, 65+ yaş aralıkları için cinsiyet oranlarında beklenen kadın sayısında eksiklik)
	Doğurganlık tercihleri(başka bir çocuk istemeyen kadınlarda son çocuğu erkek olanların payı)
Kısıtlanmış Mülkiyet Hakları	Toprağa erişim (kadın ve erkeklerin arazi kullanımı, kontrolü ve sahipliğine eşit ve güvenceli olarak erişip erişememesi)
	Toprak haricindeki gayrimenkule erişim (kadın ve erkeklerin arazi dışındaki varlıklara kullanımı, kontrolü ve sahipliğine eşit ve güvenceli olarak erişip erişememesi)
	Krediye erişim (kadın ve erkeklerin finansal hizmetlere eşit erişim sağlayıp sağlamaması)
Kısıtlanmış Sivill Özgürlükler	Kamusal alana erişim (kadınların, ikamet yerlerini seçme, ailelerini ve arkadaşlarını ziyaret etmevc veya pasaport başvurusu gibi kamusal alana hareket ve erişim özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar olup olmadığı)
	Politik ses (ulusal ve yerel düzeyde kadınların siyasi katılımını teşvik etmek için yasal kotaların var olup olmaması)
	Siyasi temsiliyet (ulusal parlamentoda kadınların payı)

Kaynak: <http://www.genderindex.org/>

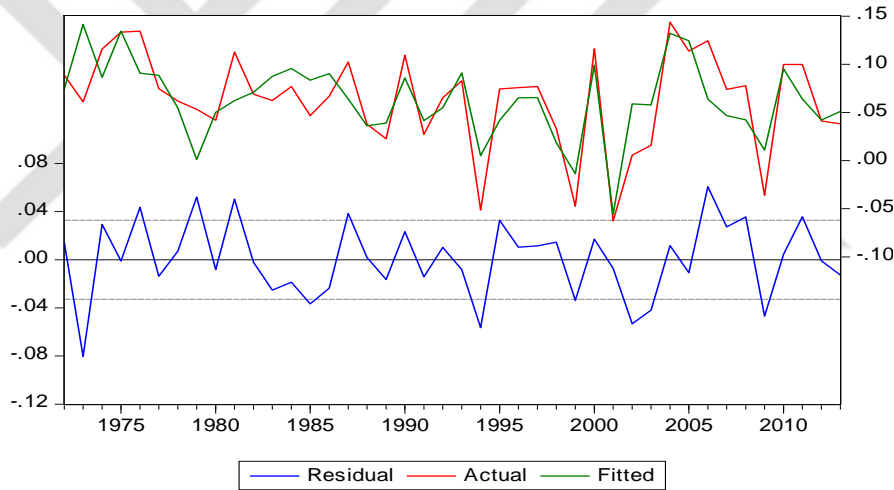
EK 3: Değişkenlerin Zaman Serileri

EK 4: Birim Kök Testi ile Durağan Hale Gelen Serilerin Grafiği

EK 5: Denklemin Gerçekleşen, Tahmin Edilen ve Kalıntılar Grafiği

EK 6: İçsellik Testleri

Ekonometrik modellerde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri içselliktir. Modelde içsellik sorunu olup olmadığını ölçmek için kullanılan yöntemlerden biri araç değişkenlerdir. Bir değişkenin araç değişken özelliği taşıyabilmesi için bağımsız değişkenle ilişkili olmalıdır. Ayrıca hata terimiyle bir ilişkisi bulunmamalıdır.

$y = b_0 + b_1X + u$ orijinal denkleminde bağımsız değişken olan “X”in bağımlı değişken olduğu yeni bir denklem kurulur ve “Z” araç değişken bu denklem bağımsız değişken olarak eklenir. $X = d_0 + d_1Z + v$ yeni kurulan bu denklemin

sonucundan “v” kalıntılar elde edilir. Kalıntılar orijinal denkleme yeni bir değişken olarak dahil edilir. $y = b_0 + b_1X + b_2 v + e$ modeli tahmin edilerek X değişkeninin içsel olup olmadığı test edilmiş olur.

Bu aşamadan sonra denklemde kalıntıların kat sayısı olan b_2 'nin 0 olup olmadığı t testiyle ölçülmektedir. B_2 katsayısının 0 olması durumunda X ve hata terimi arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Çünkü X'in u ile ilişkili olabilmesi sadece kalıntılar (v) aracılığıyla gerçekleşebilmektedir (Davidson vd, 1988).

$$X = c_0 + c_1Z + v$$

Burada araç değişken olarak modelimizde kullandığımız gpi (ilk ve ortaöğretim düzeyleri için) verisiyle yakından ilişkili olan “fertility” verisi belirlenmiştir.

İlk önce modelimizde bağımsız değişken olan gpi verisi bağımlı değişken ve araç değişken olan fertility verisini bağımsız değişken olacak şekilde yeni bir regresyon tahmin edilmiştir.

$$\text{dlog}(gpi) = \text{dlog}(\text{investment}) + \text{dlog}(\text{open}) + \text{dlog}(\text{pop_tuik}) + \text{dlog}(\text{fertility})$$

Bu denklemin kalıntıları elde edilmiştir.

Original denklemde gpi yerine residgpi verisini kullanarak yeni bir tahminde bulunulmuştur.

$$\text{dlog}(\text{capita_tuik}) = \text{dlog}(\text{investment}) + \text{dlog}(\text{open}) + \text{dlog}(\text{pop_tuik}) + \text{dlog}(gpi) + \text{residgpi}$$

Fertility araç değişkeni ile GPI'ın ilişkili olduğu görülmektedir:

Dependent Variable: DLOG(GPI)
Method: Least Squares
Date: 04/09/17 Time: 21:30
Sample (adjusted): 1972 2013
Included observations: 42 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(FERT)	-0.288721	0.054646	-5.283489	0.0000
R-squared	-0.108714	Mean dependent var		0.010146
Adjusted R-squared	-0.108714	S.D. dependent var		0.011051
S.E. of regression	0.011636	Akaike info criterion		-6.045924
Sum squared resid	0.005551	Schwarz criterion		-6.004551
Log likelihood	127.9644	Hannan-Quinn criter.		-6.030759
Durbin-Watson stat	1.194630			

$dlog(gpi)=dlog(investment)+dlog(open)+dlog(pop_tuik)+dlog(fert)$ denklemi

tahmin edilmiştir:

Dependent Variable: DLOG(GPI)
Method: Least Squares
Date: 04/09/17 Time: 21:36
Sample (adjusted): 1979 2013
Included observations: 35 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(INVESTMENT)	0.003367	0.013533	0.248801	0.8052
DLOG(OPEN)	0.009018	0.013445	0.670747	0.5073
DLOG(POP_TUIK)	0.186068	0.367164	0.506771	0.6159
DLOG(FERT)	-0.156477	0.180087	-0.868894	0.3916
R-squared	-0.026152	Mean dependent var		0.009282
Adjusted R-squared	-0.125457	S.D. dependent var		0.011175
S.E. of regression	0.011855	Akaike info criterion		-5.924892
Sum squared resid	0.004357	Schwarz criterion		-5.747138
Log likelihood	107.6856	Hannan-Quinn criter.		-5.863531
Durbin-Watson stat	1.396707			

Bu aşamada gpi serisinin kalıntıları (residual) alınmıştır. Residgpi verisi ana regresyona eklemiştir:

$dlog(capita_tuik)=dlog(investment)+dlog(open)+dlog(pop_tuik)+$
 $dlog(gpi)+residgpi$

Residgpi verisinin anlamsız çıkması diğer değişkenlerle arasına içsellik problemi olmadığını göstermektedir.

Dependent Variable: DLOG(CAPITA_TUIK)
Method: Least Squares
Date: 04/09/17 Time: 21:38
Sample (adjusted): 1979 2013
Included observations: 35 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(INVESTMENT)	0.237403	0.039255	6.047737	0.0000
DLOG(OPEN)	-0.032741	0.042745	-0.765958	0.4497
DLOG(POP_TUIK)	1.483794	1.471176	1.008577	0.3212
DLOG(GPI)	2.325962	2.622290	0.886996	0.3821
RESIDGPI	-0.812139	2.719126	-0.298676	0.7672
R-squared	0.648359	Mean dependent var		0.056896
Adjusted R-squared	0.601474	S.D. dependent var		0.050705
S.E. of regression	0.032010	Akaike info criterion		-3.913999
Sum squared resid	0.030738	Schwarz criterion		-3.691806
Log likelihood	73.49498	Hannan-Quinn criter.		-3.837298
Durbin-Watson stat	1.876697			

EK 7: Hata Terimine İlişkin Birim-Kök Testi Sonuçları

Değişken	Augmented Dickey-Fuller Testi	Phillips-Peron Testi	Durağanlık Düzeyi
H0= Değişkenin birim kök içermesi			
	-7,030*	-7,039*	I(0)
	(0,0)	(0,0)	

EK 8: Johansen Co-İntegration Testi İçin Gecikme Sayısı Tespiti

Kriterler	LR	FPE	AIC	SC	HQ
Gecikme Sayısı*	1	1	1	1	1

(*) Farklı kriterler ile seçilen gecikme sayısını göstermektedir

Ek 9: Uzun Dönemli İlişki Tespiti Test Sonuçları

Veri Eğimi	Yok	Yok	Doğrusal	Doğrusal	İkinci Dereceden
Test Şekli	Sabit terim yok	Sabit terim	Sabit terim	Sabit terim terim	Sabit terim
	Eğim yok	Eğim yok	Eğim yok	Eğim	Eğim
Trace test*	4	3	4	4	5
Max.Eig*	4	3	4	1	1

(*) Yüzde 5 düzeyinde kaç tane uzun dönemli ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Ek 10: Hata Düzeltme Modeli

Dependent Variable: DLOG(CAPITA_TUIK)

Method: Least Squares

Date: 03/14/17 Time: 14:17

Sample (adjusted): 1973 2013

Included observations: 41 after adjustments

HAC standard errors & covariance (Bartlett kernel, Newey-West fixed bandwidth = 4.0000)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(INVESTMENT)	0.214985	0.045577	4.716955	0.0000
DLOG(OPEN)	-0.027314	0.025328	-1.078396	0.2880
DLOG(POP_TUIK)	1.998649	0.401719	4.975244	0.0000
DLOG(GPI)	1.475226	0.326529	4.517905	0.0001
ERROR(-1)	0.113719	0.128922	-0.882078	0.3836
R-squared	0.604551	Mean dependent var		0.062751
Adjusted R-squared	0.560612	S.D. dependent var		0.050429
S.E. of regression	0.033427	Akaike info criterion		-3.845038
Sum squared resid	0.040226	Schwarz criterion		-3.636066
Log likelihood	83.82327	Hannan-Quinn criter.		-3.768942
Durbin-Watson stat	1.781865			